

شورا

عدد ۱۹ * سنه ۱۹۱۱

مندرجہ سی :

- احمد عربی پاشا .
 مصر قهرمانی .
 عرب لغتی و آنک عالمی .
 سارت سوزی جھولدر .
 سمرقندہ مفتی دارالقضا: محمود
 خواجہ بن بہبود خواجہ .
 تاتار صرفی حقندہ بر
 ایکسی سوز .
 بورونگی آچہلر .
 حسیب الکریمی .
 تقلید و علم . «اسلام
 وانتقاد» . امام سرورالدین .
 فرانسوز بالاسی .
 نعمتہ زادہ .
 اسلام آر اسندہ علم
 نیچون لازم درجہ ده
 تارالمی؟ فتاح عدلی ، ا . م .
 عباسی ، عالمجان قورماشفی ،
 عبدالاحد رمضان . محمد صابر
 ابراہیم ، احسن بن احمد -
 الدینسی ، عبید اللہ کنجین ،
 معلم قیوم ، قرانلی . عبدالقادر
 مدرس و علی بن عثمان .
 نباتات . «فنی اوکو»
 مرتبی : علی رفیقی .
 اوچ مسئلہ .
 پروو .
 فائدہ لی سیاحت حقندہ .
 («المنار» مجلہ سنندن مقتبس)
 محمود سالم .
 تربیہ و تعلیم : «بیروت ده
 آمریقاں کلیہ سی» صافاری .
 «ابتدائی مکتبہ علم حساب
 اونتو اصولی حقندہ ، نسقہ چہ
 معلومات» ح . ا . رامیوف .
 شعر ایل مشغول ذاتلرعہ .
 «شورا» ادارہ سی .
 اشعار : دوستلرم ، نیک یاندرہ
 اول؟ بمان ایبداش ، کوکل گہ ،
 تادی ، غواص غہ و قزاق ادبیاتی .
 تقریض : مختصر القدوری ،
 دیوری ، کالیندار ، مختصر تاریخ
 عمومی و تواریخ خمسہ شرقی .
 حکایہ . «آم راولر طور مشندن»
 عبد اللہ بیگی .
 متنوعہ : پر کرہ سینک عمری .
 علم یولینہ خیرات و باشقہ ر .
 اجمال سیاسی . ف . ک .
 لطائف .

محرری : رضا الدین بہ فخر الدین
 ناسرلری : محمد ساکر و محمد زاگر راسیفلر

درست جوابلر

(۹ نچی عدد «شورا» قابنده) ۱۱ نچی مسئله گه:

نعمان آقورین (سمبر)، عبدالله حکیم (ژیانکا)، نعمت جان غفورف (طرویسکی)، علم الدین شهاب الدینف (قرالی)، قوۋه نور بیکوف (تاشکند)، حیدر فیضی (اورسکی)، عمر اورازیف (اورنبورغ)، عبدالله چوقایف (طرویسکی - رسولیه)، معلم حاجی معین بن شکرالله (سمرقند)، یوسف ابراهیمف (قران)، س. تاج الدینف (جامبیتی)، حسن الدین وهابوف (چیبستاپول)، نورالله فضل اللین (بارناول)، شریف ایسانغولفی (پیتروپاول)، ع. محمودف (سیراوا - اورتا آریا) .

لکن بولار آراسندن - نیچک جوابلرنی تابقانلارین بر کشیده کورسه تمه گان.

۱۱ نچی مسئله جوابی .

بزگه فاز نکده صانی بیلگولی توگل، اورده کنسکی ده طاوفنقی ده. بز آلارنک صانیی ایرم - ایرم حرفلر بله یازوب توریق: فاز «س» باش بولسوندی؛ اوردهک «ج» باش بولسون؛ ئە طاق «ش» باش بولسون. مسئله دن بزگه بیلگولی همه قوشنک صانی. شونک ایچون برنچی معادل:

$$س + ج + ش = ۱۰۰۰۰ \text{ [I]}$$

هر بر فاز ۱۴۱ تین تورسا، بتون فاز «۱۴۱ س» تین تورا. شونک ایچونوک همه اوردهک «۴۴ ج» تین تورا؛ ئە همه طاق «۲۲ ش» تین تورا. بزگه همه قوش نیچه تین تورغانلغی بیلگولی. بونک بله فائده له نوب ایکنچی معادل یازو ممکن:

$$۱۴۱ س + ۴۴ ج + ۲۲ ش = ۱۰۰۰۰ \text{ [II]}$$

بو مسئله ده بوندن باشقه معادلر یاصو ممکن توگل. بزده نا معلوم عددلر اوچهو، ئە معادلر ییمز باری ایکیگنه. اگر معادلر ننگ صانی نا معلوم عددلردن کوب بولسه - ، نا معلوم عددلر ننگ جوابی بی نهاییه کوب. اول جوابلر ننگ هیچ اوچی قریبی یوق. نیندیگنه عدد قویسا کنده معادل شرطلرینه کیتروب بولا.

لکن بو مسئله ده جواب تابونی یکلہ یته تورغان بر ایکی شرط بار. ایگ اؤل «س، ج، ش» صفر دن کیم بولا آلمی. آندن صوک بو عددلر کسر بولا آلمی؛ (چونکه یارتی تاوق، یه چیرک فاز آلوب آنی اور چیتوب بولی). شولای بولغاچ بو عددلر بتون هم صفر دن زور بولو تیوش. شرطلرنی ایسده طوطوب، مسئله ی اوشبور هوشچه چغارامز:

$$س + ج + ش = ۱۰۰۰۰ \text{ [I]}$$

$$۱۴۱ س + ۴۴ ج + ۲۲ ش = ۱۰۰۰۰ \text{ [II]}$$

۱ نچی، ۲ نچی مسئله لرننگ جوابن تابونی اعتبار

بله رهک فارغانده - معادل ننگ عددلرینی علامتینی آلد - دروب بر یافدن ایکنچی یاقغه چغارساک، مساوات اوزگرمی ایکانن کورو ممکن. بونده ده شولای ایتوب - [I] نچی معادل دن «ج» نی تابامز. (البته معین کوبمی ایکانن تابیمز، لکن «ج» نی «ش هم س» آرقلی بله مز)

$$ج = ۱۰۰ - س - ش$$

[II] نچی معادل ده «ج» اورنینه «۱۰۰ - س - ش» نی قویامز:

$$۱۴۱ س + (۱۰۰ - س - ش) ۴۴ + ۲۲ ش = ۱۰۰۰۰$$

جه یه نی آچقاچ:

$$۱۴۱ س + ۴۴۰۰ - ۴۴ س - ۲۲ ش = ۱۰۰۰۰$$

۱۴۱ س قوشیلا، ئە ۴۴ س طرح قیلینا. شولای بولغاچ ۹۷ س قوشلغان بولا. ۴۲ ش طرح قیلنا، ئە ۲۲ ش قوشیلا. بو ۲۲ ش طرح قیلو بله بز شولای بولغاچ

$$۹۷ س - ۲۲ ش + ۴۴۰۰ = ۱۰۰۰۰$$

۴۴۰۰ ننگ علامتینی آلد دروب مساواتنک ایکنچی یاغینه چغارامز. (بو ۱ نچی هم ایکنچی مسئله لرده گی کبی مساواتنک ایکی یاغندنده ۴۴۰۰ نی آلوب تاشلاو شیکلی):

$$۹۷ س - ۲۲ ش = ۱۰۰۰۰ - ۴۴۰۰$$

$$۹۷ س - ۲۲ ش = ۵۶۰۰$$

«۲۲ ش» ننگ کوبمی ایکانن تابامز (۹۷ س آرقلی). آنک ایچون «۲۲ ش» نی صول یاقغه، ۵۶۰۰ نی اوک یاقغه چغارابز.

$$۹۷ س - ۲۲ ش = ۵۶۰۰$$

$$۲۲ ش = ۹۷ س - ۵۶۰۰ \text{ [III]}$$

(بز بو اورنده «۹۷ س» نیده «۲۲ ش» آرقلی تابا آلابز. تیک «۲۲ ش» نی تابقاندنه اش بر آز یکلہ یشه. بوندی اورنلرده فایسی نا معلوم عددنک معلوم مضروبی کیم بولسه، شونسینی ایکنچی نا معلوم عدد آرقلی تابو تیوش.)

صوگنی معادل هنی ۲۲ گه بولوب «ش» نی تابامز (البته «س» آرقلی):

$$ش = ۹۷ س - ۵۶۰۰$$

$$۲۲$$

بو معادل ننگ صول طرفنده غی الوشندن تام عددنی آبروب آلامز:

$$ش = ۴ س - ۲۵۴۹ + ۹ س - ۱۲$$

$$۲$$

بو معادل ننگ صول الوشی بله اوستده گی معادل ننگ صول الوشی ایکیسیده بر. تیک اوستده اول عدد کسر شکلنده یازلغان ایدی؛ ئە حاضر بو کسردن تام الوشینی آیردق. «۴ س» مسئله گه بناء تام عدد، ۲۵۴۹ تاغیده تام عدد. «ش» ده مسئله بوینچه تام عدد. شولای بولغاچ

١ اكتوبر ١٩١١ سنه

٢١ شوال سنه ١٣٢٩

سورادير والووغ هادير

احمد عرابى پاشا

باشقه قوملر ايله بر حقوقده اولورغه توشلى ايدىكلرينى سيزديلر. عرابى پاشا ماجراسى ايسته اوشبو فكر ومسلكلر سببندن ميدانغه چيقمشدر.

* *

احمد عرابى پاشا، مصر مملكتنه تابع بر قريهده ١٢٥٧ - ١٨٤١ تاريخى صفر(ماي) آينده دنياغه كلمشيدى. آتاسى محمد عرابى و آناسى فاطمه بنت سليمان هر ايكىسى حضرت حسين بن على بن ابى طالب ذريتندن ايدىكى مرويدر.

احمد عرابى، ابتدائى درسلىرىنى تمام ايتديكندن صوڭ اوچ دورت ييل بر مدت جامع الازهرده تحصيل ايتمش و ١٢٧١ - ١٨٥٤ده عسكركل خدمتنه كرمشدر. اوزينڭ اجتهادى، غيرت و جسارتى سببندن، احمد عرابى كوز آلدنده اولان باسچلارنى برر برر آدلاب حتى الك صوڭره دن پاشالىق منصبنه قدر كوتارلدى.

مصر حكومتنده خدمت ايتمكده اولان يرلى خلقلر و عربلر، چركس مأمورلرنڭ خلافلرينه اولهرق برياشرون جمعيت تاسيس قيلمشلى ايدى. عرابى ايسه اوشبو جمعيت اعضالى جمله سینه كرده و نهايت رئيس اولهرق انتخاب قيلندى.

حربيه وزيرى چركس عثمان پاشا طرفندن عسكركلر كه مخصوص نظام لايحهسى تولىدىكى بيلدىكلرنده، مذكور نظام، چركسلكه فائدهلى اولديغى نسبتده يرلر ايجوت

بوندىن اوتوز سنه لر مقدم، سياست دنياسنده اسمى شهرت بولمش احمد عرابى پاشا اوشبو كونلرده مصرده وفات اولديغى تيلغراملردن معلوم اولدى. بو مناسبت ايله، الك اشانچلى اورنلردن آلوب مذكور آدمنڭ ترجمه حاليلى يازمقنى موافق كوردك.

* *

اسلاملر طرفندن فتح ايدديكندن اعتبارا مصر مملكتنى اوزون وقتلر عربلر نفوذنده طوردى ايسهده صوڭره مشهور تورك قوملردن اولان ايوبيلر، آنلردن صوڭ چركسلر (مالك) و آنلردن صوڭ دغى توركلر (عثمانيلر) تصفيرينه توشدى. فقط صوڭقى توركلر دورنده هر نه قدر حكومت، توركلر اسمندن اداره ايدلنور اولسهده اش باشنده اولان آدملرنڭ كوبلرى چركسلر اولوب بونلر هر وقتده اوز جنسلرى و اوز قوملرى فائده سینه خدمت ايدوب طورلر، مغلوب اولدقلى حالده غالبلر روشنده مملكتنى اداره ايدرلر ايدى. ايوبيلر، چركسلر و آنندن صوڭ تورك حكومتلىرى وقتنده يرلى خلقلر حساب ايدلن عربلر، ضعيف و اعتباردن ساقط روشده كون كورلر ايدى.

بر وقت، عربلر اوقورغه كرشديلر، مکتبار آچوب بالالرينى علم يولینه تابشديلر، گوزل گوزل ششا گوزلر و عالمر يتشديلر. بونڭ نتيجهسى اولهرق اوزلرينڭ

و صوغش باشلاندى. مصر عسكرى، منھزم اولوب قاچدى، انگليزلر دە مصرغە كروب اوطوردىلر و شول كوندن بيرلى ھميشە شوندا طوررلر.

مصر خلقلىرى، عرابى پاشانڭ انگليزلرگە فارشو طورە آلمادىغىنى، عسكەرلر يىڭ قولىدىن بر اش كىلما دىكىنى كوردىكلرنە مېتلىرىنى آلدىلر و آلدانوب يوردىكلرىنى بىلدىلر.

مملكت ادارەسى خديو اسمينه قايتارلدىغىدىن صوڭ عرابى پاشا ايله ايدەشلىرى حكم گە ويرلدىلر. محكمە ايسە ھر برىنى اولدىرمك ايله حكم ايتدى، لىكن خديو اوشبو حكمنى نفى ايله آلماشدىدى و اوشبو سېدىن دە مذكور آدملىر «سىلان» جزيره سېنىه نفى قىلدىلر (۱۳۰۰-۱۸۸۲ نچى سنە دىكارىندە).

انگلتەرە وليعهدى «سىلان» جزيره سېنىه واردىغىندە «قولومب» شېرىندە طورمقە اولان احمد عرابى پاشا، وليعهد حضورينه كروب عفو اوتىدى واصل وطنى اولان مصرغە قايتارلويىنى نياز قىلدى. اوشبونڭ سېنىدىن احمد عرابى عفو قىلنوب ۱۳۱۹-۱۹۰۱ تارىخى سنتابىرندە مصرغە قايتىدى. قومه سقاللى، سيمز بدىلى، توز گودەلى، شاد و سلامت، آچىق يوزلى، زىراك و جسور حالده مصردن آيرلمش عرابى پاشا، ۱۹ سنە صوڭرە سقاللى و ساچى آق، ضېف بدىلى، زور سقاللى، قارتلق علامتلىرى ظاهر اولدىغى حالده تىكرار مصرغە قايتوب كرمىش، الوغ حادثەلرگە سېب اولان بو ذاتنى بويىلە بر حالده كوردىكلرنە مصر خلقلىرى تىجب ايتدىكلرى كېي، مصردە اولان سياستلرنڭ اوزگارمىكىدىن، خلقلرنڭ افراط درجە بايوب عمومى صورتدە اوقورغە كرىدىكلرنىدىن عرابى پاشادە شول نىسبتدە حيران اولمشدر. مصرغە قايتدىغىدىن صوڭ عرابى پاشا سياسى اشلىرگە فاتوشمادى، خلق دن عزلت ايدرك عمر كچروب اوشبو كونلردە وفات ايتدى. ياشى ۷۰ دن اوزمىش اولسە كرك. عرابى پاشانڭ ترجمە ھالى و آنڭ سېنىدىن مصردە ظاهر اولمش الوغ اشلىر اوشبودر. ايمىدى بو اشلىرنڭ نتيجه لرى نە دن عبارت اولدى؟ بويىلە جالاردن مصر خلقلىرى فائىدە مى كوردىلر. يوقسە ضررلىمى اولدىلر؟ بونى ايسە اوقوچىلر اوزلىرى استىخراج ايدىلر، بوڭا قىرتلىرى اولمغانلر، اوز يانلرنىدە اولان بيلوچىلردن صوراب اوگرنلر. «لقد كان في قصصهم عبرة لاولى الالباب».

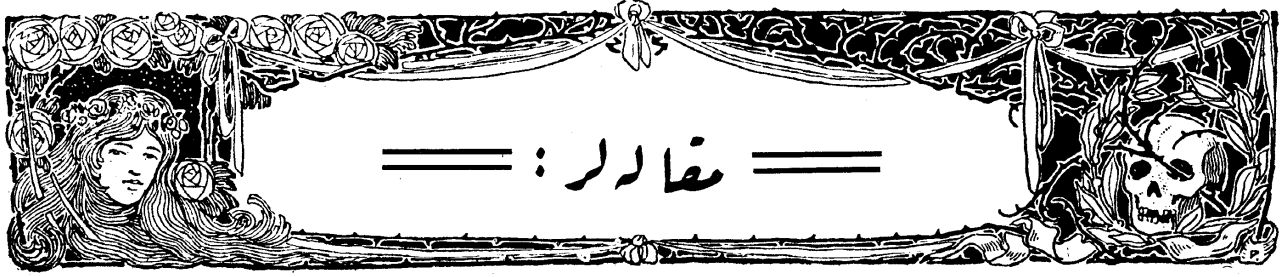
ضررلى اولەچغىنى استىخراج ايتدىلردە باشلىقلىرى عرابى پاشا اولدىغى حالده يرلى مأمورلر حر بيه وزىر يىڭ عزلىنى طلب قىلدىلر. حكومت ايسە بويىلە اشنى جنائت حساب ايدوب ايدەشلىرى ايله برلىكە احمد عرابى پاشانى حكم گە ويردى و حكم كونيىنە قىر ديه تورمە گە يابدى لىكن بر ايكى ساعت اونەر اوتماز دە بر فرقه عسكەر كلوب تورمەنى كوچلاب آچدىلر و يولداشلىرى ايله برلىكە عرابى پاشانى چىقاردىلر.

عسكرنڭ عرابى پاشا طرفندە ايدىكن كوردىكىندە خديو (توفيق پاشا) عرابى مرادىنە موافق، حربيه وزىرى عثمان چركس نى عزل ايدوب آنڭ اورنىنە محمود سامى پاشانى قويدى و قىلچلىرىنى قايتاروب ريفىقلىرى ايله برلىكە احمد عرابى پاشانى اۆلگى درجە سېنىنى قايتاروب ويردى.

صوڭرە عسكەر طلبنە كورە محمود پاشا سامى، وزىرلر باشلىقى و عرابى پاشادە حربيه وزىرى نصب اولدى و عرابى نڭ بو وقتدە نفوذى غايت كوچلانوب كتىدىكىدىن حتى خديو خلافتە حركت ايدىر اولدى، اوشبو سېدىن خديو ايله عرابى پاشا و آنڭ طرفدارلرى آراسى بوزولدى. ۱۲۹۷ - ۱۸۸۲ دە مصر اشلىرىنى تفتيش ايدىراچون ديه استانبولدن درويش پاشا مصرغە يىبارلدى ايسە دە بونڭ سىرفىدىن بر نتيجه دە كورلمادى. فرانسە و انگلتەرە دولتلىرى، فلوتلىرىنى اسكندريه گە يباروب عرابى پاشانى مصر مەلكىتىدىن نفى قىلمەنى مصر حكومتىنە تىكلىق ايتدىلر. وزىرلر مجلسى ايسە: «مەلكىتنڭ داخلى اشلىرىنە مداخلە ايدىرگە چىت دولتلىرنڭ حىقلىرى يوق» ديه اوشبو تىكلىقنى قىبول ايتمادى، آرالرنە احمد عرابى پاشا اولدىغى حالده وزىرلر اورنلردىن استعفا قىلدىلر. عسكەر ايسە، حربيه وزىرلىگىنە عرابى پاشادىن باشقە آدمنى قىبول ايتىمىيە چىكلرىنى خديو حضورندە اعلان ايتدى. خديو ايسە مېمور اولەرتى احمد عرابى نى حربيه وزىرى نصيب ايتدى ايسە دە آرالرى توزالمادى، نھايت عرابى پاشا، خديونى عزل ايدوب آنڭ اورنىنە ايكىنچى بر پىرىنىنى قويارغە مېباشرت قىلدى.

اوشبو كونلردە «اسكندريه» دە اختلال چىقوب ماللىر تالاندى، بعض كەسەلر جراحانوب بر قىرتلىرى اولدىلدى. اوزلر يىڭ منفعىلىرىنى حمايت ايتەك دعواسى ايله انگلتەرە ادميرالى ۱۲ (۱) نچى ايبولده اسكندريه شېرىنە طوب آتدى

عرب لغتی و آنک عالمیری.

(۱) یر یوزنده اولان لغتلر نك كویسی، «علم السنه» عالمیرینك فکرینه کوره آریانیه، تورانیه، سامیه (۱) اسمنده اوچ تورلی اصلدن تارالمشلردر. آوروپالولر، هندیلر، کردلر اوشبو اصللرنك اۆلگسینه؛ تورك و منغول، یاپون و غیرلر ایکنچسینه؛ عرب و سریان، عبرانی و حبش، فینیقه و آشور، بابل و قرتاجه اوچونچسینه منسوبلدر. اوشبو اصللرنك بر طوغمه ایدیکی وبر اصلدن تارالدقلری آچیق صورتده معلوم ایسه ده اوشبو اصللرنك آنالری اولان لغتنك دنیا یوزندن یوغالدیغی ظن اولنور.

(۲) آسیا قطعه سنده «جزیره عرب» اسملی اورنلرده معیشت ایدن سام بالالرندن الوغ بر قسمی، تاریخ زمانندن مقدم بر وقتده منقرض اولدیلر. بونلر ایسه عاد و ثمود، طسم و جدیس همده بوندن باشقه مختلف اسملر ایله یورمشلر، تاریخ تألیف ایدلنورگه باشلانیدیلندن صولك تاریخلرده هم شول اسملر ایله یاد اولنمقده لدر. «عرب بئده» همده «عرب عاربه» ديه (۲) معروف اولان عربلر ایشته بونلردر. عاد قوملری، حجاز تیمر یولی اوستنده اولان «مدائن صالح» اسملی اورنك طورلر ایدی. (۳) تاریخ زمانینه ایرشهش عربلر «قحطان» ایله «عدنان» اسمنده ایکی کیمسه گه منسوب اولورلر. بونلرنك حاللری بر قدر اولسه ده تاریخ کتابلرینه یازلمش، خبرلری اوشبو کونمزگه قدر کلوب یتمشدر.

(۴) یمن قطعه سنده معیشت ایتمش اولان معین، سبا، (۱) گویا نوح پیغمبرنك «سام» اسمده اولان اوغلینه منسوب بر لسان اولاقدر.

(۲) «عرب عاربه» خالص عرب، دیمك اولور. هلاك و منقرض اولوب بتدیكلری سببندن بونلر «عرب بئده» ديه هم یاد اولنورلر. قرآن شریفده مذکور اولان لقمان نام کیمسه نك اوشبو عرب بئده دن بر حکیم و یاکه حکملار اوله قضا ظن ایدنار وار.

حمیر (۱) و بونلردن باشقه پك كوب قوملر «قحطان» نوعلرنددر. «عرب عاربه»، بروقتلر مدنیت کسب ایتمش ایسه ده تدبیرسزلکری سببندن سفاهت ایله مبتلا اولمشلر و اوشبو سببندن دولتلرندن آیرلمشلر. اصللری «سریان» قبیله سنندن اولان بنو قحطان، عرب عاربه نك دولتلرینه، یر صولرینه مالک اولدقلری کبی لسانلرینی، عرف و عادتلرینی ده قبول ایتمشلر. شونك ایچون بونلر: «صوگره دن عربلشمش» معناسنده اولان «عرب متعربه» ديه ذکر اولنورلر. بنو قحطانندن، یعرب (۲) بن قحطان نام بر کیمسه یمنده اولان ثمود قوملری ایله حجازده اولان عمالقهنی ضبط ایدوب بونلردن الوغ بر حکومت تاسیس ایتدیکی مرویدر. سلیمان پیغمبر ایله ماجراسی حکایت ایدلمش «بلقیس» نام خاتون همده قرآن شریفده مذکور اولان «تبع» ایله «ذوالقرنین»، (۳) سبا و حمیر پادشاهلرندن ایدیکی روایت قیلنور.

(۵) حجاز قطعه سنده کون کچرمکده اولان قضاغه، مضر (قریش)، ربیعه، انمار و بونلردن باشقه پك كوب عرب قبیله لری اوشبو «بنو عدنان» غه منسوبلدر. بونلر اصلده عرب قومندن دگل بلکه عبرانی ایدیلر. عبرانی اولان حضرت ابراهیم نك اوغلی حضرت اسماعیل، حجازغه کوچوب یرلی عربلرگه اختلاط قیلدی و شونك سببندن عربلشدی. بو یرده اسملری مذکور اولان قبیله لر هر بری حضرت اسماعیل ذریه لریدر. بونلرغه: «صوگره دن عربلشمش» معناسنی آکلانور ایچون «عرب مستعربه» دیرلر. اوشبوگا کوره اصل عربلر «عرب عاربه» ديه، یمنده اولان بنو قحطان «عرب متعربه» ديه، حجازده اولان بنو عدنان «عرب مستعربه» ديه یاد اولنورلر. لکن کوب عالملر، عرب متعربه ایله عرب مستعربه

(۱) درهم وزننده.

(۲) رانك ضمی ایله.

(۳) ترجمه حاک «شهر خاتونلر» نام اثرده مذکوردر، مراجعت

کشف اولنمشدر.

(۹) هر بر لسان ایچون مخصوص اولان صرف ونحو قاعدهلری شول لساننڭ اوز اهلی ایچون طبیعی برشی اولوب، مذکور قاعدهلرنی یاش وقتلرندن اعتبارا خلقلر اوزلرینڭ آتا و آنالرندن، اطرافلرینده اولانلردن ایشدوب بیلورلر و شوکنا بنا فیلوب سوز سویلرلر حتی شعرلر چیقاروب کتابلر تالیف ایدرلر. بر لغتنڭ نحو صرفلرینی تدوین ایدرگه مجبور فیلهچق شیلر بولنلردر: (۱) چیتلرگه اختلاط سببندن لغتگه خاص اولان اصول و کلیه لر ضعیفلنورگه باشلامق. زیرا بو تقدیرده لغتنی صافلامق آنچق قاعدهلرینی تدوین ایتمک ایله گنه اولور. (۲) وحشیلکدن چیقوب مدنیت یولینه کرمک. چونکه مدنیت کسب ایدرگه باشلادقلرینده انسانلر، اصلاح ایدلنورگه لازم شیلرینڭ برنجیسی اوله رق کندی لسانلرینی کوررلر و بوکاده بردن بر چاره، قاعدهلر ندوین ایدوب عملگه قویوق اوله چغنی بیلورلر. (۳) چیت لغتلرنی تحصیل ایتمک. چیت لسانلرنی اوگره نمک حقنده ینگل یول، تحصیل ایدلنلر چک لغتنڭ نحو و صرفلری ایله آشنا اولمقدر. بو بختلردن آکلاشلدیغینه کوره هر لساننڭ «طبیعی» و «مدون» دیه تعبیر ایدلنورگه تیوشلی قاعدهلری اولور. بولنلردن اولگیسی سلیقه ایله و سوکغیسی ده کسب ایله بیلنور.

شعر:

دوستلارم

اسسیلی صالحلی حسلر بیزگاگی طوتقان ایچون
چاره یوقدر بو فلکنڭ کوسکنه صوفوق ایچون .
کلدی بتدی بر زمان ایدداشلمدن آیریلو،
آیریلو بولدی فلکنڭ امرینه اویوق ایچون .
تاشلادم مین مکتبهنی هم شاگردلک عالمن
یاش سعادتلی چاغمدوق کوتکان امیدار ایچون .
اول کورشکانده قوچاقلاشقان بلاشقانلرمز
هیچ بر اونتلماز بولوب فالدی بوتون عمرم ایچون .
شونده بیلدم قدر بکیزی سوکغی خوشلاشقان وقت ،
راضی بولدم «یوز صوم بولغانچه یوز» (* دوستم .. ایچون .
عبدالله عبداللین . «ناپال» .

هر ایکسی بر معناده و هر ایکسی ده «سوکره دن عرب بلشمش» دیک اولدیغندن ایکسینی ده «عرب مستعربه» دیه یورتمکنلر در. مجرد اصطلاحی نرسه اولدیغندن بونده ضرر یوق، هر بری درستدر.

(۶) تاریخ سوکونده جزیره عربنڭ جنوب طرفنده (یمنده) طورمش عربلرینڭ لغتلری «حمیر لغتی» دیه و کوبرهک قسمی شمال طرفنده (حجازده) اولان عربلرینڭ لغتلری «مضر (۱) لغتی» دیه معروفدر. اوشبو یکی لغت، بر اصلدن آیرلقلری حالده اورنلر یا که سیاسی حاللر تاثیری ایله اولسه کک آرالرنده اولان آیرملق تعجب ایدلنه چک درجه ده الوغدر.

(۷) جنوب طرفنده اولان عربلر، اوز زمانلرینه نسبت ایله لغتلرینی ادبیلشدر دیکلرندن و اطرافلرینه اولان نفوذلری سببندن باشقه لر آراسینه نشر قیلورغه موفق اولقلرندن، رسالتدن مقدم، اک مقبول بر لسان ایدی. فقط بعثت نبوی سوکونده قرآن شریف نزول ایتدیکندن مضر لغتی شهرت و مقبولیت کسب ایتدی، حمیر و اجسرلنوب آخرنه تمام دیه چک درجه ده مهجور قالدی. آنچق «حضموت» (۲) ایله «عمان» (غراب و زننده) آراسنده طور و چی بعض بر فیلهلرده گنه استعمال ایدلدیکی مرویدر. بزم بو اورننه «عرب لغتی و آنڭ عالملری» دیه باشلامش بختمزدن مقصودمز، اوشبو مضر لغتی و شوکنا خدمت ایتمش عالملر مراد اوله چقدر.

(۸) بوکونگی تورک لسانی، عرب و فارسی هم ده تورک و منغول لغتلرندن ییغولمش بر لسان اولدیغی کبی عرب لسانی ده مختلف لغتلردن جمع ایدلمش بر لساندر. لغت کتابلری ترتیب ایدوچی مصنفلر، اوزلرینه معلوم اولان بر لساندن آلوب ده عربلر آراسنده استعمال ایدلنمکده اولان کلمه لر حقنده «معرب» (عربلنمش) دیه بیان ایدوب کتمش ايسه لرده اوزلرینه معلوم دگل لسانلردن آلمش کلمه لرنی صرف عرب مالی اولوق اوزره حکم ایتمشلر و «معرب» اشارتی قویمامشدر. حالبوکه ایسکی، لغت مصنفلرینڭ، خالص عرب مالی اوله چغنی ظن ایتمش کلمه لردن کوبلری یونانی و فارسی، حبشی و عبرانی، تورکی و سنسکریتی لغتلری جمله سندن ایدیکی سوک زمانده میدانغه چیقمش «علم السنه» عالملری طرفندن

(۱) زفر و زننده .

(۲) ضدنڭ سکونی، را و میهک فتعی ایله اوقولور.

(* یوز دوست دگل بلکه برگنه دوست ده یوز صومدن آرتق طورسه کک، لکن «الامثال لا تتغیر» . شورا .

سارت سوزی مجهولدر.

معتبر «شورا» مجله سینک ۱۶ رقمینده ترجمان بهرام بیک افندیڭ «سارت» بابنده گى سؤالى و مجله نڭ استجوابى اوقولوب توبینده کى سطرلر قرالماقینه باعث اولدی.

فکر عاجز یچه ترکستانلیلرنی سارت آنالکانینڭ وجه تسمیهلر و تاریخى مجهولدر. ظنمه کوره بو اسم ترکستان شمالی گه صحرا خلقی طرفیدن مدنی و شهریلرینه و یا ترکستانده فارسچه سویلشورکسلرینه مزبور صحرانوردلر طرفیدن بریلکس اسم بولسه کرک که هر نه حال ایله بولسه ده بوکون جزئی صورتده نشر اولمیشدر.

قبول اولینسه دلیللر:

(۱) بز کورکن هر بر قزاق و قرغیز هم تاتار برادر- لریمز ترکستانلی مقیم غیر کوچمه خلقین شهری اولسون یا فروی، ترکچه یا فارسچه متکلم اولسون - سرت - سارت - آتاید. سوروشکانده کیم بولسه سن سارتمی؟ دیب سؤال ایدر. قزاق قرغز و تاتارلر ایسه بزه نسبتاً شمال خلقیدر.

(۲) ترکستان غربیه گى - ترکمن - فرداشلریمز ترکستان شهریلرینی غالباً «تاجیک» دیرلر. یا اینکه تاشکندی، سمرقندی آتاب منسوب بولکن شهریده نسبت بیررلر.

(۳) ترکستان جنوبیده گى بلخ، بدخشان و چهار ولایت خلقی که افغانستان تبعه لریدر. آسیا وسطی اهلینی «اوزبک» - آتاب سرت سوزیدن قطعاً خبرسز لردر. بزى «مردم اوزبکیه» دیرلر. حالبوکه اوزلری افغانچه، فارسچه و ترکچه سویله گوچی خلقلردن عبارتدر. (افغانستان دولتینی شرق شمالی قسیمده ترکستان آتالیب ترکچه ایله متکلم خیلی شهر و قصبه لرنی محتویدر).

(۴) ایران قفقاز و بوندن اوزگه محل مسلمانلری ترکستانیلرینی قطعاً سرت آتامایدلرلر. ترکستانه نسبتاً ترک و اوزبک دیرلر.

(۵) ترکستانیلر اوز آرالرینده کندیلرینی اوزبک - میسن یا تاجیک؟ ملامیسن یا خواجه؟ دیب استفسار ایدرلر (ترکستانده سیدلرنی خواجه دیرلر).

(۶) ترکستانده مشهور - ۹۲ - قبيله اوروغ اسمی

بولوب آنیڭ ایچینده «سرت» یوقدر. خانلر زمانینده جلوس هکامینده، بو ۹۲ قبيله دن مرخصلر کیلیب قبيله لره امنیت نامه بریلیردی. ترکستانده مقال بار: «توقسان ایکی نی ایچینده سویله دیدی». «بو ۹۲ چه بولکن یر». «۹۲ ایچینده مین بو سوزلرنی ایتارمن». ینکی امیرلرنی بو ۹۲ قبيله مرخصلری آق کیکیزغه قویوب بردن کوتاریب بوکون سمرقند قلعه سینده محفوظ «کوک تاش» تختی اوستیغه قویوب بیعت بیرلردی. آنیڭ اوچون قبيله لرنی اسمی امنیت نامه نی حائز ایردی. سمرقند، بخارا حکومتینى «مسکوی» ایردی. مقصود بحثدن خارج بولسه ده یازاین: کوک تاشغه جلوس ایتمش بخارا امیرلرینىڭ ایڭ آخریگىسى امیر حاضر نی جدی مظفر - خاندنر. تاریخ جلوسى نظم فارسى: «بود تاریخ جلوسش آمد. شنبه ماه ربیع الثانی - ۱۲۷۷ هجرى». ترکچه سى: «شاه ملک اقبال - ایله اولتوردی - کوک تاش - اوستینه ۱۲۷۷.

(۷) تیمور نامه و امثالی کتابلرده ترکستانده موجود قبيله لر اسمی قطارینده «سرت» عبارتی یوقدر.

(۸) ترکستان شمالی گه سرت سوزی سویله نیب، اما جنوبی و غربی طرفلرینده ایشیتلما یور. مثلاً تاشکندده - سرت عربسه سى، سرت چایى، سارت عادتى، سرت..... فی آیتلکانده، سمرقند آبلوستى نی شهرلرینده، مسلمانى عربیه، مسلمانى شدى مسلمان عادتى مسلمانى..... نی دیپورلر.

(۹) بخارا اولکسه سیه کی خلائی آراسینده سرت سوزی یوقدر.

(۱۰) ترکستان شهری و قرویلرینىڭ ۶۰ - ۷۰ حتی ۱۰۰ زه کرکانلری حکایت اثناسینده فلان کشی اوزبک یا تاجیک در، و یا فلان قصبه و محله اهلی اصلاً تاجیک یا اینکه اوزبک، دیب ذکر ایدر و سرت سوزینی اصلاً تیلده کیلتورمز.

(۱۱) بزیم، سمرقندده مطبوعات حاضرده دن خبرسز و یا روسلرله غیر مختلط یا خود قرغیز و قزاقلر ایله الفت ایتمه کن کیشیلردن سرت سوزینی سورالسه نه عبارت ایکنلیکین بیلما یورلر.

(۱۲) سرت سوزینی مفهومی دن خبردار ترکستانیلر ظن ایدرلر، که سرت سوزی مسلمانچه نی روسچه ترجمه سى بولسه کرک.

(۱۳) مطبوعاتدن با خبر بعض ترکستانیلرغه سرت دیب خطاب قیلینسه کندیلرینه عارچل ایدرلر. و بولابده قزو

قدر بولبابہ علمی اساسفہ مبنی بر جواب ورأی آئینہادی.
 (۲۰) روسلرنی ترکستاندن ورودلرینہ دلیل وترجمانلر
 فزاق و ناتار برادرلردن ایردیکه ترکستانیلر آنلر طرفیدن
 روسلرغہ «سرت» دیو تلمی اولیندیلرکه روسلرده قبول
 ایتدیلر. بوکون عموم روسلر ترکستانیلرنی مسلمان یا ترک
 عوضندہ «سرت» دیر. تخریر نفوس یا بعضا دازنانپہلرده
 «تاجیک» و «اوزبک» قید ایدرلر.

(۲۱) بوکون ترکستانده موجود هم بر اوزبکدن
 «سرت» دیمکن سببن سورالسه باشقه جواب آینور
 وترک قبیلہلرندن برسین آت توتار. مثلا اوراقلی، قویاقلی،
 آرتغاللی، قوش تمغالی، مغول، بهرین، سیرغہلی، نیمنه،
 الی آخره....

(۲۲) روسلر ایله مخلوط آفاق طاقملردر. (آکلا-
 شلمادی) ترکستانیلردن روسچہ عبارت ایله هویتلری سورالسه
 «سرت» دیرلرکه بوده اندردر.

(۲۳) روسلرنی تاریخ و ادبیات ایله مشغول لریده
 «سرت» عبارتین اصلی معلوم بولمہدی. شونچہ بیلیندیکه
 حادث و غلط بر شی ایمش دیرلر. بعضا سرتسکی
 عوضندہ - «مسلمانسکی» یا «توزیمنی» عبارت لرین ایراد
 ایدرلر.

(۲۴) قاموسلردن «سرت» عبارتنی تایلمایور. اشعار
 و ادبیات قدیمده «سرت» یوقدر. فزاق، ناتار و روسدن
 ماعدا کیمسه ترکستانیلرنی «سرت» دیمس. ترکستان
 فارسیلریده اوزارینی سرت دیمسلر. ترکستانیلرنیڭ ایسکیلر
 و ینکیلر، علمالیر و جهلالیر گویا اتفاق ایله بیلیم نه
 اوچون «سرت» لیکن عارلنورلر. ترک اسملری بدلینده
 سارت دیپلسه عارلنمقده لازمدر.

ایشته بن استدلال قیلدیمکه ترکستانیلرغہ سرت آتالمشین
 وجه و تسمیه سی و تاریخی مجهولدر. احتمالکه شمالی
 صحراوی قرداشلردن غیر بو اسمنی ترکستانیلره بیرمیش
 اولسهلر. ترکستانیلرنی «سرت» لیکن فزاق لردن سورمه لی.
 شایدکه اخبار مفیده ایشیتلور.

«سرت» سوزی نه در؟ دیب روسلر بر فزاق ترجمانیدن
 سوراگنده «اصلی سربغ... و آنی ترخیم و تخفیف ایتب
 سرت دیمیشلر» دیگانیده، اولیه ایسه فزاقنی اصلیده
 فزیل.... ابمیشده مخفی فزاق آتالمیش بولینده بر مقابله
 غه دوچار اولمیشدر.

سمرقند، مفتی دارالقضا:

محمود خواجہ بن بہبود خواجہ •

فزو بچلر بولوب کچر.

(۱۴) سمرقند اویازدینده قرہ فلپاق - کابور - پهلوان
 اریغلیک و لوستلر بارکه اہالیسی قسماً قرہ فلپاق، قپچاق،
 خطای فنغرات، اویروچی و الخ... قبیلہلرده منسوب
 وتیللری فزاق تیلی در. مذکور ولایتلرنیڭ خلقی شهر اهلین
 سرت دیرلر و سرت دیو تحقیر مقامینده هم سویلرلر. بو
 ولایتلر شهر یری ۱۵ ویرستیدن ایله شہریننڭ شمال
 افندلریدر.

(۱۵) سمرقند اویازدینی شرقی جنوبی و غربی قسملر-
 یندہ کی برچہ ولایت اهلینی قسم اعظمی لسان ترکی ایله
 متکلم دیرلر. شهر اهلینی ویا فارسیچہ سویلہشکنلرنی «تاجیک»
 دیرلر. سرت سوزی بو قسملرده اصلاً ایشتملاز.

(۱۶) سمرقندلی غرب جنوبی طرفیندہ کی - چیشمه آب
 - ولایتی خلقیکہ عبارتدر اوزبک و تاجیکلردن. اوزبکلری
 یوز، خطای، نیمن، سرای، ترک، قوچی و باشقه قبیلہلردر.
 ینہ ولایتدہ - قیرمہ فزاق - اسمیندہ کچکنہ گنہ بر قشلاو بارکہ
 سکنہ سی فزاق لردن عبارتدر. راقم حروف بو ولایتدہ
 اوچتورت سنہ هر سنہ بر فاق آی - وضع خراج و مساحت
 اراضی - ایشیلہ کزیمیشدم کہ فزاقلر ایچیندہ سرت آتالیب
 اوزبکلر ایچیندہ تاجیک سوزی ایشتاردک.

(۱۷) راقم حروف ۲۰ سنہ دن بیرری دارالقضاغہ ساکن
 و ولایت جماعتین ایشیلہ مشغول و بزیم - کابد دارالقضاسین
 - نی سیازدیغہ سمرقندنی تورتدن بریننڭ دعوی و جنایتلری
 رؤیت اولنوب محل ورود خلايقلردر. مختلف خلق کیلیب
 کیدرکہ بز هر وقت فزاق قرغز تاتار اقوامنه منسوب کشیلردن
 شهر خلقین و یا فارسی سویلہ کوچی سرت آتالکائین و اوز
 گہ اسم اوزبکلردن تاجیک آتالکائین کوردک.

(۱۸) فزاقلردن: «کیمنی «سرت» دیسز؟» دیب
 سوردک. - تاجیکنی، (بعضلری) سرتنی - دیر. نه
 اوچون «سرت» دیرسز؟ دیگانده، بزنی چولده آلداب
 جورگانی اوچون (فزاق ایله سودا ایتکوچیلرنی مراد ایدر)
 سرت دیمز، قنی طبیعتلکی اوچون سرت دیمز، شوم
 و قولیکی اوچون دیمز، (قوسرت) و امثالی جوابلر آلدی.
 بر فزاق دیدی: بزیم چولنی سرتیغہ اوتورکن اوچون
 سرت دیمز؛ دیگرری سرداریانی و یا آنیڭ شاخچہلریدن
 برینی - یکسرت - دیر ایمشلر. بز سیرنی آرغی یاغبندہ کی
 خاقلرنیڭ «سرت» دیکانیمز.

(۱۹) تاریخ و ادبیات ایله مشغول کشیلردن بو آنہ

آخرى آراسینه «ش» کرگان مصدرارکه بونار بوردن زیاد فاعلر نڭ اشتراکینه دلالت قیلار «کورشو، بورشو، آطشو، صوغشو» کبی.

۴) مصدر نڭ توب حرفلری برله آخرى آراسینه «در» حرفلری کرگان مصدرلرکه بونار فاعل نڭ ایکنچی بر فاعل واسطه سیله فعلنى قیلووینه دلالت قیلار «آلدرو، باندرو، فایطدرو یعنی فایتارو» کبی.

مصدرلرغه شونڭ کبی بر تقسیم یاصالسه، آالشنو لری، معنلری تفتیشلنسه صرف - نونڭ تقسیمانی هم مصدرلر نڭ فعللر نڭ یغشی آکلانوی اوچون بلکه فائده بولور ایدی.

اورطهغه «ل» یا که «ن» کرگان مصدرلر اوچون اورطهغه کره طورغان حرف اصلده برگنه بولوب ایکنچی حرفلرگه اوچراغاندن آالشنسا کیرهک.

ایکی حرف نڭ فایوسی چن حرف ایکانینی اویلاغانده فکر «ل» طرفینه آشادر. شوڭا کوره مثلا «کورندی» دیمک اصلده «کورلدى»، «سویلهندی» دیمک اصلده «سویلهندی»، «باشلاندى» دیمک اصلده «باشلاندى» بولور دیو ظن ایتلدر. فقط بعض سوزلر هم «ل» برله هم «ن» برله استعمال قیلنوب ایکی حالده ایکی معنا آکلانادر. مثلا «طاودن شهر کورندی» هم «سفرده کوب قیون کورلدى»، «کیچکی صالحقونده یغشی بورل» هم «احمد بولمه بوینده یورنه» «وبا بولماسون دیب قورفلا» هم «بالا اویقوسنده قورفنا». کوزمه توشکان تاتار صرفلرنده «آلهق، یورمک» کبی سوزلر اسم مصدر دیو کورسه تیلوب صوکره صیغه لر یازغان. حقیقته ترکی مصدر قران اوزن بورغ شیهولرنده «مق، مک» حرفلرنده بتمینچه «و» حرفینه بتمسه ده «آلو، بیرو، یورو» بو طوغریده سوزنى اوزایتو حاجت کورلدى. فقط تاتار تلنده اسم مصدر برله فعللن غیرى دخى بر فورما باردرکه عرب تعبیرلرینی استعمال قیلغانده بو فورمانی نه اسم مصدرغه و نه ده فعلگه کرتو ممکن توگل.

ئه یئدیکم فورما - کیلورگه، کیتهرگه یورورگه کبی سوزلر.

بو سوزلر مصدر توگل، چونکه مصدر سوز نڭ اصلی صورتی بولوب همه فعللر شوشی اصلی سوزدن استخرج قیلنادر، اما «کیلورگه، کیتهرگه» کبی سوزلر سوز نڭ اصلی صورتی بولمپنچه استخرجا یاصالغان بولسه لر کیرهک.

تاتار صرفی حقدده بر ایکی سوز.

(عینا)

غزته لر نڭ برنده مدرسه آچلو خبری یازغان مکتوبده «مدرسه ده اوفو باشلاندى» دیگان جمله کورندی. بونده «باشلاندى» دیگان سوز خطا بولسه کیرهک، زیرا «باشلاو» هم «باشلانو» مصدرلرندن یاصالغان صیغه لرده «باشلاندى» دیگان سوز چقمیدر. وافعاً تاتار تلنده ابتداء معناسینی آکلانو اوچون اکثر ایکی سوز استعمال قیلنادر: ۱) «باشلاو» هم ۲) «باشلانو». اگر فعل فاعلنن خارج مفعولگه کوچسه «باشلاو» سوزندن یاصالغان صیغه لر استعمال قیلنا «باشلادی، باشلی، باشلار» کبی. اگر فعل فاعل نڭ اوزینه فایتسه «باشلانو» سوزندن یاصالغان صیغه لر استعمال قیلنا «باشلاندى، باشلانا، باشلانور» دیمک کبی. اما «باشلانلو» سوزندن یا کما بر معنا آکلانماغانغه کوره بو سوز بتولوی تلده بولماسقه اوغشی. غزته گه مکتوب یازوچین نڭ بو خطاسی تاتار صرفی نڭ ترتیب قیلنوب بتمه گانینی خاطرگه کیتروبو بو مقاله نی یازارغه سبب بولدی.

تاتار تلنده حرکتکه دلالت قیلا طورغان سوز نڭ توب حرفلرندن بر نیچه مصدر یاصالا، مثلا «آل» توب حرف لرندن آلو، آلو، آلشو، آلدرو مصدرلری. شوڭا کوره مصدرلرنی بر نیچه نوعگه آیرمق ممکن، مثلا بویله: ۱) مصدر نڭ توب حرفلرنده طوغری مصدر نڭ آخرى طوطاشقان مصدرلر «آلو، بیرو، آطو، یورو، اولطرو» کبی. بو نوع مصدرلر فاعلنن خارج مفعولگه کوچه طورغان حرکتلرگه «آلو، آطو» یا ایسه هیچ بر صورتده ایکنچی نرسه گه کوچه آلمی طورغان حرکتلرگه «یورو، اولطرو» دلالت قیلار. (کنابنی آلو هم بیرو، طاشنی آطو ممکن. اما هیچ بر نرسه نی یورو، اولطرو ممکن توگل). ۲) مصدر نڭ توب حرفلری برله آخرى آراسینه بر «ل» یا که «ن» کرگان مصدرلرکه بو مصدرلرده فعل فاعل نڭ اوزینه فایتنادر. مثلا صوغلو، باشلانو («صوغلدى»، دیمک اوزی اوزینی صوفی «باشلاندى»، دیمک اوزی اوزینی باشلادی). ۳) مصدر نڭ توب حرفلری برله

فایتو» ديگان سوزلر روسچه :

Долгая ходьба. Посылка письма. Скорое возвращение.

دبو ترجمه فيلنادر.

بو مثاللر سوزنك تله نيندى اورن طوطاقينى
يخشيراك آكلو اوچون كيتلدى . يوقسه تانار تلى نك
توبى بتونلدى باشقه بولغانلقدن روسچه غه ده ، عربچه گه ده
قياس ممكن توكل .

بو يرده سوزگه نقطه فوبارغه بارار ايدى . فقط
اوقوچيغه مقاله نك موضوعدن طش بر ايكي سوز ئه يترگه
تليم . بر وقت كوب اوقولى بر كشيگه تانارچه صرف
بازو فكرينى بيرگاچ «اول اش اوچون مخصوص اوقو
كيرهك . علم الالسنه ده بلووم تيره ن توكل» ديب جواب
بيردى . حقيقت ، ائندى طرفنده ايدى ؛ چونكه مخصوص
اوقو (آبرازوانيه) بولمىنچه صرف بازو كى اهميتلى اشكه
جسارت فيلو وجدان غه زور مسؤليت يوكليدر . فقط
اش نك شول طرفى ده باردركه اگر دارالفنون نك السنه
شعبه سيني بنروب چقان كشينك صرف يازغانينى كونه رگه
بولسه بلكه بيك اوزاق عمرلر كونه رگه طوغرى كيلور ،
حتى اگر فنى كتاب يازوچيلر نك هر برسینه دارالفنون
پروگرامى قدر اوقو شرط قوبلسه حاضرگى كون دينى
فزارگه تعلقى كتابلردن باشقه سى يازلمار لازم كيلدر ،
چونكه - مك مرتبه ئه يتلگان سور - تانارده اوقوغان
كشيلر يوق درجه سنده ، حالبوكه روسه مثلا عوام اوچون
واق فنى رساله لر بازوچى لونكيويچ دارالفنون اوقولى
كشى .

بو مقاله نى بازوچى هم فقط شوشى «اش نك ايكنچى
طرفى» ديديكى فكرگه طايانوب تانار مصدرى طوغر بسنده
مطبوعاتده سويله رگه جسارت فيلدى شوگا كوره بوند
صرف نحوغه فارشى خطالرى بولسه عفو ايدلسون . تانار
صرف نحوسينى بخشى بليگان هم فولنده لازم كتابى بار
كشى تانار مصدر و فعلينى تيره نرهك هم درسترهك تفتيش
فيلا بلور .

P. S. بعض بازوچيلر «ايه س» سوزينى استعمال
فيللر . اولده «ايرمك» مصدرى بولوب «ايردى ،
ايرور» فعللرى استعمالده بولغان بولسه كيرهك . بو فعلنك
مستقبلى بولغانى هم فايو صورنده بولغان ؛ حاضر بو فعل
زمان ماضى ده ايدى «ايردى» زمان حاضرده يا ايسه

مستقبل غائب مفرد صيغه سينه «كه ، گه ،» حرفلرينى قوشو
برله «يورو ، يورور ، يورور - گه» .

اوشانداق بو سوزلر فعل توكل ، چونكه زمان
آكلانميدر . حالبوكه بو فورما تله مهم اورن آلمان .
چونكه اول بيك يش استعمال فيلنادر و ايكنچى مبتدا
بولورغه ائندارليدر . «اشسز يورورگه اويباط ، آنده
بارورغه يراق ، ايندى فایتورغه كيرهك» جمله لرنده
«يورورگه ، بارورغه ، فایتورغه» سوزلرى مبتدا درلر .
مبتدا بولغان اورنده بو سوزلرنى مصدرغه آلدرو
بعضاً ممكن بعضاً ممكن توكل ، مثلا «اشسز يورو اويباط»
ديولور اما «اويگه فایتو كيرهك» ديولمه س . ظن ايتمه م كه
تانار صرفارى تركى كوچرگى اوزره يازيللر . تورك
تلينه آشنالقم يوق ، فقط ترك تله «آلمه ، يورميه»
كسى سوزلر تانارنك «آلورغه ، يورورگه» ديگان سورلرى
كسى اهميتلى اورن طوطا آلمان سببلى ترك صرفلرنده
بو نوع سوزلرگه مخصوص اورن بيرلمه وى احتمالدر .
لكن تانارنك مذكور سوزلرى كوب وقتده اسم مصدرغه
فائمه مقام بولوب مبتدا بولا آلوچيلق اوچون صرفلرده
مذكور فورماغه «آلورغه ، كيلورگه ، كيتهرگه كسى سوزلرگه»
مهم اورن بيرو نبوش توكله مى ايلكان ؟

سوزنك اصلى صورتى بولماسه ده بو فورما حاضرگى
زمان تله بر مقدار самостоятельность آلمان .
تانار تلينى روسچه غه چاغشدروب فاراغانده بو
فورما معنا جهتندن (فقط معنا جهتندن) روس نك -
неопре- дѣленное наклонение آطا ديغى فورماسينه طوغرى
كيله ، چونكه روس نك итти , продать , взять كسى
سوزلرى كوب وقت تانارچه غه «آلورغه ، صاطورغه ،
بارورغه» سوزلرى برله ترجمه فيلنادر . اما تانار نك
اسم مصدرلرينه فارشى روس نك отглагольное
существительное آطا ديغى سوزلرى باردركه ترجمه ده
بو سوزلر تانار مصدرينك درست معناسينى چغارلر .
مثاللر :

Нельзя далеко уходить. Не думаеть скоро
вернуться. Нужно шагать скорѣе.

جمله لرى تانارچه غه «يراق كيتهرگه يارامى . تيز
فایتورغه اويلامى . تيز تيز آطلا رغه كيرهك» دبو ترجمه
فيلنادر .

اما تانارچه «اوزاق يورو ، مكنوب كوندرور ، تيز

هم باشرن صورتده يوقسه (يوق ايسه) سوزلرنده قالغان . زمان حاضرده نفى « ايمهس » برينه حاضرگى كون « توگل » سوزى استعمال قيلنوب « ايمهس » سوزى قالدورلغان . تاتارنىڭ ياكئا چقا باشلاغان ادبى تلى پيدا بولودن اول خلق اوزىنىڭ سوز خزينه سندن چقارغان سوزنى استعمال قيلوده نى ازوم بار ايكان؟ د .

بورنىڭ آچقەر .

« بلغار » خرابه لرندن ۱۹ چاقرم قدر مسافه ده ، « ايدل » نىڭ اوڭ وطاو ياغنده ، ئوزى واويهزى بلغارلرغه تاريغى جهندن مناسبتى برله مشهور « تهنوش » قالاسى بار . موندن بر ايكى يل بورن مذكور شهردن چاقرم يارم قدر بىردن طاش قازوغانده روسلر طرفندن ئەزگەرى (ايسكى كەوش تەنكە) لر طابولغان . حكومت گە طابوشلغاندن صوڭ خلق قولنده قالغانلرنىڭ بيش دانەسن كوروب يازولرون كوچروب آلدەم . هر برى اون بيش تين روس آچقەسى زورلغنىك بولوب ايكى ياغنده يازولرى بار ؛ لىكن اورنلى . اورنسز صوغلغانغه يازولرندن قاي بر سوزى بتونلەى وقاي برسنىڭ يارطيسى طانولماسلىق درجه ده ناچار توشكان . بونلردن برنچىسنىڭ بر ياغنده بىك آچق :

« لا اله الا الله محمد رسول . . . . . » .

ايكنچى ياغىنىڭ برنچى سطرده السطان . ۹۱ (*).

۲ نچى ده « خان » ديگان سوزى آچق .

ايكنچىسنىڭ بر ياغنده : برنچى « طانلمى » .

۲ نچى ده « المعظم كنى . . . » .

۳ نچى ده « ۷۸ . . . . . » .

ايكنچى ياغنده : برنچى سطر (طانلمى) .

۲ نچى ده « من الله . . . » .

۳ نچى ده « منهد حا . . . . . » .

اوچنچىسنىڭ بر ياغنده ، برنچى سطرده : « اوردو . . . » .

۲ نچى ده « المعظم . . . » .

۳ نچى ده (طانلمى) .

« ايكنچى ياغىنىڭ برنچى سطرده : « اللط . . . » .

۲ نچى سطرده « ناضنا . . . » .

۳ نچى : « نورمنه » .

دورتنچىسنىڭ بر ياغنده : « ممت خان . . . »

« ايكنچى ياغىنىڭ : « ضرب . . . » (دن باشقه سوزى طانلمى)

بيشنچىسنىڭ بر ياغنده : چولغانوب بىنكان باش - ع - و -

هم آخر - ي - حرفلرنىڭ باشقه هيچ نرسەسى طانلمى .

تەتوش اوبازىنىڭ باشقه اورنلرنىڭ دە موندى آچقەر

طابولغانى كوب . مثلا ، تەتوشدن ۱۸ - ۱۹ چاقرم قدر بىردە

بو كونە موقشى (موردوا) - تاتار فاطش چولى (ئوچ ئويلى)

ديگان بر اول بار . شول اولنىڭ قرينە ، صوفا تيمىر بله

آقپارلوب چقوب طوفرانغه آرالاشوب كىتكان ئەزگەرى لر

ئۇلەرگە ، بالالار بله توركوم توركوم جيولشوب بارغانلرون

آتامز قات قات سويلەگانى بار . بوڭا فرق ، فرق بيش

بىلرغىنە .

ئوتكان بىل شوراده ، «ەلى موزه خانە» آچو مسئلەسى

قوزغالغاج ، ئوز تيرەمزدن بىك كوب چولپى وخەسبەتار

تىكشروب بوردم . ۵۰۰ - ۶۰۰ وآندىن آرتدە بىك كوب

تور (نوع) گە مالك بولغان بو خزينە اچندە ، كاغد كىبى

نچكە واوزونچە لاب باصالغان - اوستنىك صيبر صنى (صورتى)

ياخود قولينە مونگى طوطقان اطلى كشىلر صنى ؛ خط كوفيگە

اوخشاغان بىك طوپاس يازوبلە « لا اله الا الله » وباشقه

سوزلر يازلغان بىك كوب ئەزگەرى ونوقرات لر كوررگە

طوغرى كىلدى . مین بونلرنىڭ هر بر بىڭ نىسخەسون كوچروب

كىدە نىندى ئەزگەرى ونىندى نوقرات كووبو بارلغن

وقايدىن آلمانغن يازوب آلمان ايدم . بونلرنى خلق ئەلال

قايدىن جيياغان : كوبسى نىسلە كىلگان ؛ بىردن طابولغان .

وقتى ايله بولارنى دە تفصيلا بازارمىن .

حسيب الكرىمى .

عبرتلى سوزلر :

دنبا اوزىنىڭ بالالرىنە آسانا اما بالالرىنى اوزى

آشى .

فورفاق آدم ، اولانده بهادرلىق كوستىرر .

(*) كوچرگانده آشغو واعتبارسز لغم نتيجهسى اولاراق سوده - مدەگى عدد (۹۱۰) ياخود (۶۱۰) مى ايكانون آچق بلە آنمادم . مع التأسف ايك اهميتلى برشونه ايدى . حسيب .

اسلام و انتقاد

دين اسلام، نوع بشر نك احواليني اصلاح ايدوب
آنى دغى دنيوى واخروى اولان حيات وسعادت كه ايصال
قيلمق ايچون وضع ايديلن بر دين الهى اولديغندن
انسانلر نك بتون احواليني ومدنيت عالمى ده انتقاد ايله
اصلاح قيلمقدهدر.

اسلام نك معدنى قرآن كريم اولوب بو دغى احوال
انساننى باشلوچه دورت جهندن انتقاد قيلمقدهدر.

(۱) انسانلر نك دينلر ينى انتقاد قيلوب آنلر نى باطل
اعتقادلر ندىن خلاص قيلور. واحد حقيقى اولان الو هيتنى
هر درلو اوهام و خيالات ايله قاپلانمش معبودلر مديرلردن
صافلاب بتون مكونات آنك آثار قدرتى و جملهمسى آنك
حكمت ربانيهمسى اولديغنى كوسترر. اوشنداق بتون نوع
انسان، عطايى سبحانيهمدى اولان شرافت عقلغه مظهر
اولوب بو بيتنك اسرار ينى آكلامق ايچون خلق اولديغنى
كوسترمش وانسانلرى تقليد بليهمسندن آزاد قيلمشدر.
دين و نهبلر نك اساسلر ينى تعقل و تفكر، تدبر و تبصر
ايدوب حقيقت انتخاب قيلمقغه بيورمشدر. رهبانلر
وكاهنلر نك، بر الله دن باشقه اولان اولبالر نك سوزلر ينه
و طريقلر ينه تعقل و تفكر سز تقليد قيلمقدىن نهى قيلمشدر.
بو بابده قرآن كريمده آچيق روشده وارد اولان آيتلر
واردر. « انبعوا ما انزل من ربكم ولا تتبعوا من دونه
اولياء . . . »، « فبشر عباد الذين يستمعون القول . . . »،
« ادع الى سبيل ربك بالحكمة . . . »، « ويزكهم ويعلمهم
الكتاب والحكمة . . . » آيات كريمه لردن، قرآن كريم
واسلاميت محض علم و حكمتدن عبارت اولوب هر شينك
حقيقتنى علم و حكمت ايله تدقيق و تفتيش قيلمقغه سوق
ايتديكى آكلاشلور.

قرآن كريم، انسانلر نى عبد الله و عباد الله ديه تعبير
ايدوب عبوديت صفاتى ايله تزكيه و تربيه قيلور. بو اصول
ايسه نوع انساننى حقيقى اولان بر اصلاح ايله اصلاح
قيلوب آنك مقام مخلوقيتنى و فطرى اولان مقامنى تعيين
ايلر. قرآن، شارع طرفندن تعيين ايدلمش انسانلرغه

معصوملق، وليك، رهبانلق و كاهنلق مرتبهسى و برلمكدن،
ياكه تصفيه نفس و فلانلر كى طريقلر ايله انسانيت نك فرقته
چيقارلمقدىن اوشنداق بعض انسانلر نك معبود و مدير ياكه
شفعا و ارباب اتخاذ اولنمقلر ندىن نهى قيلور. چونكه
عبوديت صفاتى، انسانيت نك خاصه ذاتيه سندندر.
شونك ايچون بر انسان نه قدر عالم ياكه عابد و زاهد
وياكه عارف و مقتدر اولسون همان عبد وينده اولمقدهدر.
بو سببدن انسانلر نك فرقته چيقوب معبودلق مدير وار بابلق
وظيفه لر ينه نائل اوله آلامز. بر انسان عالم و عارف اولوب
بتون حقايقغه مطاع اولسون عابد و زاهد اولوب سموات
عالملر نده طيران ايتسون ملائكه قيبلمدىن اولوب عرش
و كرسى عالملر ينه اوچوب يورسون همان عبدلك وينده لك
حدندن چيقا آلامز؛ ربوبيت، الوهيت، معبوديت رتبه لر ينه
چيقماقنى ممكن اولماز. بناء عليه بونى بوييله آكلانلق
ايچون ايمان كلمه لرنده: « واشهد ان محمدا عبده ورسوله »
ديه حضرت پيغمبرمى نك حق تعالانى عبدى اولديغى اشعار
ايديلوب باطل اعتقاددىن دغى سافلانمقغه يول آچلمشدر.
حضرت عيسا نك پيشكده صبى اولديغى حالده: « انى عبد
الله آتانى الكتاب و جعلنى نبيا . . . » ديهكى ده بويله چه
شايع اولنمش ابتداعاتى ويران قيلمشدر.

انسانلر: معصوملق، وليك و فلانلق سببلر ندىن الوهيت،
ربوبيت مرتبه لر ينه ابرشوب عبوديت حدندن چيقماقلىرى
ممكن اولماقديغى كى استكبار و استبداد، استعلاء و انانيت كى
صفاتلر ايله ده عبد وينده ليكن چيقماقلىرى ممكن دكلدر.
بناء عليه: فراغه، جبابره لر نك مسللكلى قرآن كريم
طرفندن ويران اولنمش و آنلره تقليد ايتمش مستبدلر نك
طريقلرى بالكليله بوزلمشدر. چونكه بتون انسانلر بر
الله نك مخلوقى و عاجز بنده لرى اولدقلر ندىن بويله چه ربو-
بيت و الوهيت دعوى قيلماقلىرى بر الله تعالى كيه چنايت
قيلماقلر ندىن باشقه بر شى دكلدر.

حاليوكه عالم حكمتده ظهور ايدن هر حكما و فلاسفه
بتون انسانيت ايچون مساوات و تواضع كى اخلاق نك
لزومنى اثبات ايتمكده لردر.

قرآن كريم، يالكز انسانلر غنه دكل بلكه سموات
واجرام سماويه، ملائكه و ارواح خفيه خلاصه: كائنات عالم
لر ينك جملهمسى بر الله نك عبدلىرى و عاجز مخلوقلىرى
اولديغنى كوسترر. آنلر نك هيچ برنده الوهيت، معبوديت
وشفعالى صفاتلر ينك بولمغنى « ان كل من فى السموات

فرانسوز محررلارندىن «گوستهوتەرهى»، «ژورنال» غزتە سەندە بوگۇا مەنسابتلى، غەيەت ظريف و عبرتلى بىر مەھورە يازە .

بو ايسە، اورطا مەكتەپنىڭ توبانگى صەنغەدە او قومغەدە اولان بىر فرانسوز بالانىڭ، آتاسى ايله بىر صەبئەندىن عەبارتتىر . مەكتەپكە باراسى كىلىمى، تىسكەرلەنوب طورغان بالاسىنە آتاسى : - سىن، ياراقسىز بالا! لاتىن چەككەڭ دەرسلەرنى حەزرلەشكە كىلىمى ايمىش، مېكە مەلمەڭ سويلەدى . بونى دىگان اشكە بولاي ؟

بالا - (قاوشاماي، ايركەنك بىلەن) شولاي شول، لاتىنچەنى حەزرلەشكە توگكەن . لاتىن تلى بىر اشكەدە يارامى . موسيو ايستەك شول فەكرەدە . البتە مەعارف وزىرى سەندىن ياخشىراق بىلە طورغاندىر .

آتا:!! (عەجىكە قالوب تىك طورا)

بالا: - خوش ايندى، لاتىنچە تىل كىرەكسىز بولغاچ مېنى نى ايجون مەكتەپكە يوروتاسىز؟ بولارنى اويلەيم، اويلەيمدە ايسم كەيتە . اوز اوزمەن صورىم : «مەلمەر آندە نى اشلىلەر عەجبا! حەتى مەكتەپلەر باشوق كىرەكسىز نرسەلەر!» آتا: - [پوشونوب] قارا بو عەقسىز بالاغە! يارار اويلايىق سەنكچەدە بولسون: لاتىنچە كىرەكە بولماسن، بوندىن، مەلمەرلەڭ حەتى بار چە مەكتەپلەرنىڭ كىرەكسىزلىكى قايدىن چە؟ مەكتەپدە اوگرەنگەن نرسەلەر لاتىنچەغە توگكەن بىت .

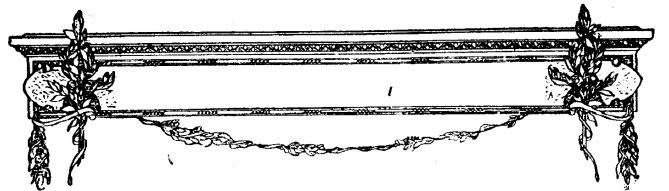
بالا: - ئىيو، يونانچە نىدە اوگرەتەلەر . طاغى، يونان تىلندە كىرەك دىب ايتور درجەدە خىرسىز بولورسەڭ دىب اويلەيم . ايندى كىلسەك رىياضيات فەنلەرنە : بولارنىڭدە كىرەكلىك يوق . . . آيت زەنهار! كوندە نىچە مرتبە، بىر عەدەڭ جىز مەرىعەن چەقارورغە اشكە توشە؟

آتاسى: - ئە، جەرافىيا؟ بونى دە كىرەكەس دىمە كچىمى سەڭ؟ بالا: - اى . . . بۇدە آدەملەرنىڭ كىفەينە ايبەرگان بىرەن . اساسلى قاعدەلەرى يوق، قارارسىز . بىر عەصر اوتار اوتماس مەملىكەتلەرنىڭ حەدودلەرى يوز تورلىكە آلوشونا . كوبىسى بو كوندەدە بىلگەلى توگكەن . كچكەنە بىر قالدانىڭ حەدودىن تەيىنەنەن عەجز . اشانماساڭ، بو كوندەدە مەبەوتان مەجلىسنىڭ حالىن خەتەرلە! آلتى آيدىن بىرلى «توروا» نىڭ «شامپانى» خەدودىنىڭ تەشقى يا كە اچكى ياغەندەمى قالورغە تېوشلىكى حەقتە ەنوز بىر قارارغە كىلگەنلەرى يوق . لك بولار اتفاقغە كىلسونلەردە سوگەندىن جەرافىيانىڭ كىرەكلىكى حەقتە اويلار بىز .

والارض الا آتى الرحمن عبدا . . . . . ، «وان من شىع الا بىسەج بەمەدە» آيت كىرەكلىكە حەكەيت ايدىر . «وجاعل الظلمات والنور . . . . .» آيت كىرەكلىكە ناز و نور، ضبأ كىيلەر نىڭدە مەبەود دىگەلىكەرى عىان اولنور . قرآن شريفنىڭ اوشبو حەكلەرنى حەكتە و فنون ەم تەصدىق ايتەشدىر . شونىڭ ايجون علوم ايله قرآن كرىم بىر دىگرىنە مەطابق اولور . حەتى بىتون علوم و فنون قرآننىڭ تەفسىرى دىيولسە جەئزىدر .

قرآن كرىم بىتون انسانلەرنىڭ بىر الله بىندەلەرى اولدۇقلىرىنى كوستردىكى ايله بىر ابرار عەبۇدەتلىرىنى اظھار قىلماقلىرى ايجون بىر الله تەعالىگە عەبادەت قىلماقلىرىنى دە ذمەلەرنە فرض قىلمەشدىر . بونىڭ ايله فەلسەفەنىڭ عەبادەت خەسوسىدە اولان مەسەلەلەرنى انتقاد قىلور . چونكە فەلسەفە و حەكەمەت كرىملىرى علم و حەكەمەتلىرى ساپەسەندە نە قدر كەمالەت و علوىت دەوا قىلور اولسەلەردە اظھار عەبۇدەت ايجون عەبادەت و ظىفەسىنى ايفاقىلە آلمادۇقلىرىدىن كىر و انانىت اوشىنداق مەخلۇقىنى نىسان و حەقتە غەفلەت كىمى اخلاق ذمەتەندە تەزكىە قىلنە آلمازلەر . كەندولەرنىڭ كائىنات ايجەندە اولان فەترى موعەلەرنى و مەخلۇقىتلەرنى نىشەت ايدىن مەقاملەرنى اونوتورلەر .

(اخرى وار) امام و مەدرىس سرورالدىن،

فرانسوز بالاسى .

فرانسىيەنىڭ مەعارف وزىرى بىر نەقندە ، فرانسوز مەكتەپلەرنە لاتىن تىلىنىڭ اوقۇتۇلۇش قىلارلى توگكەلگەن، «اولگان تىل» دىنلورلك بو، لاتىن و يونان تىللەرنى اوگرەتەندە ەيچ بىر فائەدە بولمىغان بىيان ايتكان .

بىزنىڭ ايجون عرب و فارسى تىللەرى، نى درجەدە ايسە فرانسوز تىللىرىنە لاتىن و يونان تىللىرىنىڭ نىسبىتى شول درجەدە . بىزدە تەلەزگە عرب، فارسى سوزلەرنى قاتوشدىرۇ حەقتە تورلى فەكلەر بولغان كېك؛ فرانسوزلەردە دە تىللىرىنە چىتىدىن كىرگان لاتىن و يونان تىللىرىدىن پا. كلاب، صافى فرانسوز تىلندە گەنە يازو قىلارلىرى بار .

اسلاملر آره سنده علم نيچون لازم درجه ده تارالمى؟

XI

علم تارلاماونڭ سببى احتمال بىك كوبر. بونلر جملهن سندن بعض برسپاسى، تاريخى حاللر منڭ دخى سبب اولمقى ممكن. اما سببلر نڭ بىكرا كده فوتيليسى نشر علم ايچون لازم بولغان واسطه لرنڭ اوز وظيفه لرينه ادا ده فصولقلىرى، ضعفلكلىرى وعجزلر بىدر، كه بونلر حقنده روحلى باشلر مز زارلر نه لر، فايقرالر. بو واسطه لر ايسه: مكنب ومدرسه لر معلم ومدرسلر هم كتابلردر.

قسم اعظمى، ئلله فايچانقى مذهب نزاعلىرى وسائر بر طاقم اهيبتسز بختلر ايله طولى؛ ومع ذلك مدرسه لرمزده برنچى اورن توتقان كتابلرمز حقنده مى، كه بونلر رياضيات حكيمات وسائر علم نامينه لائق فنلرگه فارغانده نسبت قبول اينمازلك درجه ده اوستون طورالر. ياخود اكرى كوچك وتوپاس رومانلردن عبارت بولغان باكا كتابلردن مى؟ كه بونلر ده خلقنى اوزلرى تله گان ياتغه اوسنرهب وارمقدن عاجزلر. كوبرسى باكالرغه ويا كالفقه نفرت كوزى ايله فارغان، خلقمزنڭ ترفيات فكريه لرينه قابلاً راضى بولماغان مدرسلر حقنده مى يا ايسه اصول تربيه وتعليم كورمگان، دنياوى فنلردن پك آرزوه دار معلملر حقندن مى يازيم؟ نظام وانتظامدن محروم مدرسه لر حقنده مى ياخود ناو پروگراملى، جزئيگنه نرسه لر از برلتو اورنى بولغان مكنبلر طوغروسنده مى بحث ايديم؟ كبرلك قابوسى حقنده بولسده بولسون بحث آچلسه واسطه لرمز نڭ لازم نچه اصلاح ايدلوب يتماديكى وضعفلكلىرى ظاهر اوله در.

بونلردن باشقه دها بر واسطه اوله رق نچكه فلسفه لر صانوچى ومعيشتنڭ شهب طريقر بىنى كورساتوچى بعض باشلر نده صانامق ممكن. بونلر نڭ تاراتقان معلوماتلرى، فايداندر. آله كترگان فلسفه لرى خلقمزنڭ مقدس حسلر ينه تيودن كوبر اوزمى. آنلر اوزلرى غايتمه آز بولسه لرده بىك باطلرلر هم ده بىك نق طورالر. آنلر نينداى قوتلى دليللرده جبگه رگه قادر توگل وينداى قوتلى بينه لرگه ده

آتا: - ايندى تاريخ حقنده نيده ايتورلكڭ يوق، بلهم. بالا: (بىك عادىگنه) - تاريخمى؟ اول، كيره كسزگنه توگل - حتى زيانلى، خطرلى بر فن. چونكه تاريخ كىك ايسكىلكگه فاي توغه خدمت ايتوچان بر نرسه يوق. مستبدلر نڭ مقصودى نى دىب اويليسك؟ ايسكىلكگه فاي تو، ايسكىچه طور و توگلمى؟ تاريخ اوقوتو ايسه آلا ر ايچون ايڭ شهب قورال. اونكان اشلر طوغريسند اويلاونى باشدن چغارساق، ايسكىلكگه خدمت ايتو فكريده طوغماس ايدى. آتاسى: - بيچاره عقلسز بالا! بوياكلش فكرلرڭ بلهن سين كيله چكده نى اشله مكچى، و كم بولوب چغارسك ايكان؟ بالا: - سين طنچ يول اتكاي! مين كيله چك ايچون اوزيمه بىك مهم مسلك طوتارغه، هم كم بولاچغم نى ده قرار بىردم.

آتاسى: (اهميت ايلهن) كم بولاچقسكڭ. بالا: - بىك عادى اش: معارف وزىرى بولورمن. «رسملى كتاب» دن

اش، بالانڭ آتاسينه فارشو سويله ونده، مكنبگه باروب بارماونده توگل؛ بلكه آنڭ، مملكتنده سويله نگان و يازلغان عمومى حاللر، علمى و اجتماعى مسئله اردن خبردار، بونڭ ايله برابر كيره كمگه و كيره ك نى حقنده بولسون اويلاغانن قورقمى طارطنى، قرارى بر تل ايله آكلانوى؛ علويت غه ميلان، بيوك آدملرگه قزغوى، كچوك ياشندن شولاى بولورغه طرشوونده در. بارچه بو خصلتلر اوستينه: تيره ياق هر نرسه دن، هر فن دن فرانسوز خلقى منفعتينه يارا - ياراماو نظردن فاراوى عبرت آلورلق حاللردندر.

ألى بو فرانسوز بالاسينڭ مكنب كه باراسى، اوقوسى كىلمى ايرنچك لنوب طورغانى!

قازاق ادبياتندن:

زمان آز ماس ايل آزار؛ ايل نىدن آزار؟ - سوزدن آزار؛ اير فارطابسه كوزدن آزار؛ كوبر اولطورغان جبر آزار؛ فاطنى جامان اير آزار؛ فاراچيسى (۱) جامان قان آزار؛ ايمانسز بولسه گور (۲) آزار. كوچروچى: بلغارى.

(۱) قاراچى، خانڭ ياقنلارى.
(۲) گور، نبر. - چغتايچمى: سين، بساغا.

صنفینك بعض فردلرینی استئنا ایدلسه آنده هم یاغشی امید کورلمی. چونکه غرنه اوقونی، قرائنخانغه یورونی الوغ جنابت که صاناب خادملرینی سوگوچیلری آز توگل.

۱. م. عباسی. «چیلایی»

XIII

بوگا سبیلر کوب بولسهده، هر قاپوسینك اصلی شونلر دیوب بلدکهزدن اوشبو بر ایکی سببنی کوستردک :

(۱) مسلمانلرنك علم معارفکه رغبتلری بولسهده علم معارفنك نیدن عبارت ایدیکن بلماپنچه بعض شیلرگه گنه حصر قیلولری وبونك سببیدن حیات انسانیه وحیات اجتما- عیهگه متعلق بولغان فنلردن بی خبر فالولری . ۲) یوفاروده ذکر ایدلمش بعض شیلرینی گنه بیلدکاری حالده اوزلرین کمالاتکه ایشکان ظن ایدوب، باشقه اهم بولغان علملردن محروم بولا طوروبده اوزلرینه طرفدارلر پیدا قیلوب ممکن قدر زور کورنورگه طرشولری، اوزلریندن آرتقلرنی تکفیر تضلیل قیلوب اختلاف چغارولری وهر قاپوسینك بولغانچق صودن بالقی آولولری ۳) طوغروس مسلمانلرنك علمگه رغبتلری بولغاندهده دورت یوز میلیونغه یاقن مسلماننك یارمینك علمگه چالا چالیغنه رغبتلری اولوب، قالغان قسینك وحشی، بدوی یاشامقلری .

عالم جان فورماشق « آفوللا » .

XIV

اهل اسلام آراسنده علم تاراله آلماوغه، علم بوللری یابلوغه حریت فکریه نك بتوی سبب بولدی. اسلام دنیاسی بر زمان شبهه سز اوز تیره سنك بولغان خلقدن علم طوغروسنك فالشمادی بلسکه آلفه کندی. لکن اول زمان مسلمانلری قانون تکامل، حریت فکریه نی فاعک اینوب طونمشلر ایدی خلیفه لر علم تارالوغه مادتا ومعنا یاردم قیله ایدیلر. آنلرچه عالملر، مطلقا، الله تعالی نك صایلانغان اولوغ مرتبه لی بندهلری، دنیانك نورلری، قانون تکاملنك یاردمچیلری ایدی. علم یولنده زندیق، متدع، دینسز دیگان آغر سوزلر یوق ایدی. امام المحدثین بخاری حضرتلری عمران بن حطان دن، عمرو بن عبید حسن بصردن، امام ابو حنیفه شیعلر امامندن درس آلا، نصاری عالملری اهل اسلام اولادینه حتی خلیفه لرینه قدر درس بیره والله ه وجدان آراسنه کرو اولوغ گناهدن صاناله ایدی.

ایسلری کیتیمی. لکن روسچه نانارچه لغتلردن مرکب برنل برله سویله نگان همده اوزلرینه ده سطحی روشده گنه آکلانغان فلسفه لرینی خلق قبول ایتیمی در. کتبخانه لرمزنك آزلقی، بولغانلرندن ده خاقمزنك کوبسی استفاده ایده آلمایوبندهده فونلی بر سببدر.

اوقو یاشندن اوزغان، اوقه پچه یاخود اوقوبده سواد چغاره آلمی فالغانلر ایچون بر دانه گنه اولسون تعلیم خانه نك یوقلغی مستقل بر سببدر.

انابتلی، طرش محترم ذاتلر نك قلم ایله هم باشقه چه خدمتلری گنه، مطلوب درجه ده علم تارالوغه کفایت ایتیمیدر. خاقمزه اولغان هوسکه کیلسه ک بن «شورا» غه قوشلا آلمیم، غرنه، جریده لر، محررلرنك یاخود ناشرلرنك خصوصی بایقللری ایله تأمین ایدلمدکده، توقتالورغه مجبور بولولری؛ اقتصادی حالی مساعک ایدوبده بالالرن مکتب که بیرمگان آنالرنی، بر محرر طرفندن پارغان کتبخانك کوچ حال ایله گنه باصلوون (چونکه صانلی) کورماسم قوشلور ایدومده . . . . .

XII

ملتیمز آراسنده کپرا گنچه علم معارف تاراله آلمایوبنك سببی بونلردر: علم ومعارفنك کامل انتشارینه برنچی سبب، مطبوعات اولدیغی حالده بزم اسلام ملتینك قاپو صنفن غنه آلسانده مطبوعات سو یوچی صنفن یوق دیورلک آزدر. بار ایسه اولده معبشتلرین تأمین ایته آلمغان معلملر و پریکارچیکلر دخیده بعض بای بنتچلر در. بونلرنك ده علم معارف قدرن بلوب انتشارینه اهمیت بیرگانلری صولک عصر تربیه سی برلن تربیه لنوب بر آز کوزلری آچلغانلریغنه در. ملالر صنفینك کوبسی ایسکی فکری وایسکی تربیه لی اولوب ملتیمز تربیه سینه لازم نرسه لردن خبرلری یوق؛ مطبوعات، جریده، وقرائنخانه کبی سوزلر فولقلرینه ده کرمی. آنلر هر بر یاکیلقنی قباحت صاناب، انتشار معارفنی دشمان کوستروب همانده ملتیمزنی منطق برلن گنه تربیه لهب، دین چراغین سوندرمی صافلاب کیلوچیلر اوزلری گنه اولدیغنی سوییلر. باشقه ملت روحانیلری کبی، مدنیت ایچنده تربیه لنمش اولسه لر ایدی ملتینك چن کپرا کن اولیلاب شخصی فائده لرینه آلدانی همان میراث فالدره کیلسه لر، بورونقی اسلام مدنیتیمز یوغالماز، باشقه لردن آرنده فالماز ایدک. سوداگرلر

«اندلس» ضبط ایدیلدیگی ائناده، اسلام کتبخانه لرندن استفاده ایدوب شو یولنی تعقیب ایتمش اولدقلرندن بو کونگی حاله کاهشلردر. رسول الله (صلی الله علیه وسلم) بزه «سزنگ دنیاوی و اخروی سعادتله نائل اولماکز ایچون ایکی درلو غایتده گوزل یوللر فالدرم، بری قرآن کریم، دیگریده اصحابمدر، سز اصحابینگ هانگینه تابع اوله بلور ایسه کزده هداینه نائل اولورسکز. چونکه آنلر علم و معارفک یولدلرلی و بنم افعال و حرکاتینگ تمثال مجسمی درلر» دیمشدر. واقعاً بز قرآن کریمک فرمان عالیارنی تمامیله یرینه کتورمش ونهی ایتدیگی شیلرندن ده کمالیله اجتناب ایتمش اولسهق ایدی: شبهه یوق علم و معارفنگ عالی طبقه سنده اولنور ایدک. علم و معارفه نائل اولانلر دائماً مسعوددرلر. چونکه علم و معارف عین سعادتدر. دنیاچه علم و معارفدن اعلی بر درجه اوله ایدیگی کبی، او درجه یه نائل اولمق شرفنه وصول ایچون ده قرآن کریم و حدیث رسول الله دن اعلی بر یول یوقدر. ایشته اصحاب کرام شو یولی تعقیب ایتدیکلر ایچون جهاننگ هر گوشه سنه علم و مدنیت اورلقلرنی ساچوب، آز بر زمان ایچنده یمشدرندن ده یمک نصیبلری اولمشدر. قرآن کریم رسول اکرمنگ زمان سعادتنده یک جزئی بر وقتده اوزینگ نهایتسنز پارلاق نورلرینی ساچوب کافه عالمی تنویر و بزه هر درلو سعادتنگ یوللرنی یک واضح بر روشده بیان ایتمشدر. خلاصه: اگرده اهل اسلام، رسول الله ننگ فالدرمش قرآن کریم بولنی اصحاب کرام طوتدیغی کبی طوتمش و شو یولده ثبات و اجتهاد کوستهرمش اولسهلر ایدی، شبهه یوق، هر درلو علم و معارفه، ثروت و دولتله مالک اولمش اولورلر ایدی. ایشته بزه محبت و رغبت وار! اما یولیله اجتهاد یوق. بر شینی الیه ایده بلهک ایچون مطلقاً محبت و رغبت کافی دگلدر. بونگلله برابر هر زماننگ و هر حالک اقتضاسی نسبتنده سعی و اجتهاد ایتمکده لازمدر: «وان لیس للانسان الا ما سعی».

محمد صابر ابراهیم. «سبیر».

XVI

بزم اهل اسلام آراسنده لازم درجه ده علم نارالا آلهادیغینگ انجی سببی: ترتیب یوقلغیدر. البته ترتیبی مدرسه لرنگ علم ناراتور ایچون خدمتلی معکوسلرینه نسبت ایله بیوک ایدیکنی عاقل انکار ایتماسه کک. حتی

اسلام دنیاوی مونه شول زمان ایچون مدح قیلندی و قبلنده در. اوتدی اول زمان! اسلام آراسنه یواش غنه خرستیانلرنگ اورتا عصرده اولان عادتلی کرهی و اسلام روحی کیمی باشلادی. حریت فکریه تحقیر قیلندی؛ جهود، قاعده طوتندی؛ بو جهود سبیری صالقی کبی اسلام عالمینگ بار اعضاسنه اثر ویردی. یارهغه چین کیک ئلله قایدن غنه (تصوف فلاغی آستنده) بر نرسه کلوب اسلام دنیاوی یواش غنه قورتلاندره باشلادی (اسلام روحنه متناسب بولغان تصوف غه دیه چک یوق). اول اوزین انتظام غه صالورغه، اسلام روحنه مناسب بولمغان قاعدلرنی آلورغه طوتندی. «آرتق بلودن نادانلق خلاص غه یاقین» دیه تلقین قیلنه، ذلت و مسکنت علم ایل مالدن قدرلی دیه مدح ایدانه باشلادی! البته هر برده هر زمانلر بو حاللرگه سیاستده سبب بولدی.

عبد الاحد رمضان. «زیه نچه» قریسنده امام.

XV

اهل اسلام، هر نه قدر علم مجبلری و معارف راغبلی اولورلر ایسه ده، علم و معارفی الیه بلهک ایچون مفید بر ترتیب و منتظم بر اصوللری یوقدر. شوکا کوره اهل اسلام بیننده علم و معارف، لایقيله انتشار ایدیه، مشدر. اگرده اهل اسلام اصحاب کرامک عصر سعادتده طوتمش یوللریله کیدوب، آنلرنگ ایزلرندن آیرلماش اولسهلر ایدی، شبهه یوق بو کون باشقه ملتلرنگ حتی استاذلری اوله بلورلر ایدی. بو کونده باشقه لرنگ فائق درجه ده اولنمقلری، آنلرنگ اهل اسلام دن زیاده بر مزینه مالک اولدقلرندن دگل، بلکه اشنی اصولیله اشله ب شو یولده ثبات و غیرت کوستهردیکلرندندر. فی الحقیقه بولرنگ، کندیگی بوللرنگ موفقیتلکلی، کندی باشلرندن چقارلمش بر سرمایه دن دگل، بلکه عمومی انسانلره سعادت بولنی کوستهرمش اسلامینگ عالی قانونلرنی و گوزل نظاملرنی تعقیب ایتدیکلرندندر. بو قانونلری ده، وقتیله بتون دنیاوی حیرته برافان «بغداد» کلیه سی، غرناطه و قرطبه دارالفنونلرنده تدریس ایدلمش اسلام آثارندن استحصال ایتمشدر. چونکه او وقت دنیانگ هر گوشه سندن ک مستعد و ک ذکی اولان بگلرچه بالالر، شو مدارس اسلامیة عالییه یه تحصیل علم و معارف ایچون کلورلر ایدی. نهایت او بالالر و او بالالرنگ بالالری، اسلامینگ آراسنده اسلامیته مناسب دگل بر طاقم اخلاق رذیله ننگ شیوعسی سببیله

اسراف ایتکانلر. بر ملتنگ، کند استقبالنندن بویله خبرسز
کیدوبینه «یوفلاو» دیرلر. مسلمانلرنی ده اوشبو یقولرندن،
۲۰ نچی عصرلرده اوزلرندن استفاده ایدوبده لکن فرسخ
فرسخ آلفه کیتمش رفیقلرینک ظالمیری اویغاتقان. مع مافیله،
مسلمانلر آراسنده علم تارالوغه ابرته ره ک...
عبیدالله کنجین. آخوند اولی.

XVIII

(۱) عموماً مسلمانلر حقیقی علم نه ایدکنی بلما یوب
مکتب مدرسه لرمزده دنیا و آخرتمزگه مناسبتی بولماغان
شیلرینک اوقوتلماسی. (۲) اسلام لساننده فنونگه دائر یازیلغان کتا-
بلرینک آزلقی (۳) خلیفه لر عصرنده خلیفه لرینک اوقوو اوقوغه
اهمیت بیر ماینجه مسلمانلرنی ممکن قدر اغفال ایتولری.
(۴) حقیقتاً اوقوده رغبت و محبتیزینک یوقلغی و معارفینک قدرن
بلماومز. (۵) اولده رک بولغان مذهب تفرقه لری، دینی
نزاعلر، حاضرغی کونده گی اوز آرا بولغان انتفا سزلقمز، بر
برمزگه دشمنانلقمزد. (۶) میسیونرلرینک تاثیر لری (۷) مدر-
سه لرمزده دین درس لری دیوب جدلیات غمه بتون عومر مزی
صرف ایدوب، فنون اوقوغه وقت بیرلماو. (۸) دینی تعصب
سببندن اوزمزدن باشقه مدنی ملت لر آراسنده تحصیلده
بولونماومز و مدنی ملت لری ایله مخالفه مزینک یوقلغی. کیدراک
قایسی ملت و قوم اولسه ده اولسون یوقاریده ذکر ایتدیکم
مانع لری اولدیغنده علم تارالما مشدر. معلم: قیوم. قولانقی.

XIX

مذکور سؤال اساسا درست دگل. بر نچی و اینچی
قرنلرده اسلاملرده گرچه بر قدر علم محبتی اولسه ده
صوگ عصرلرده بو حال تماما بتمشدر. بغداد، اندلس،
فرطیه و باشقه اورنلرده اولان علم منبع لری سر یانیلر،
کلدانیلر، هندی و فارسیلر، قبطی و یهودیلر طرفندن
احداث ایدله شیدی؛ صوگره، اسلام تورهلرینک ظالمیری،
عالم قیافتنده اولان جاهلرینک تعصبلری سببندن بونلرده
خراب و تلف اولدیلر. ایشته سزگه جواب! حسابسز
یا گلش جوابلر آراسنده برگنه اولسون درست جواب
اولمقنی آرزو قیلسه کز بونی ده باصکز! قازانلی.

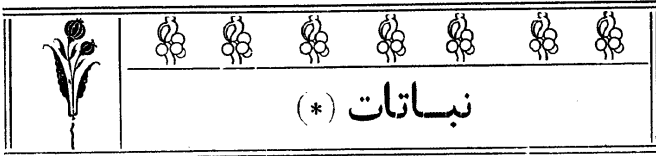
XX

اهل اسلامینک علم گه رغبت و محبت لری هیچ بر ملتندن

معلم نه قدر گوزل اولسه اولسون مدرسه ده ترتیب اولماسه
اول وقت علم، لازم درجه تارالمه بیچنی آشکاردر. ۲ نچی:
دارالمعلمین ارمز اولماویدر. چونکه معلملرمز نه قدر معلمک
قیلوب یاتسه لرده روحی معلملرمز و تعلیم گه نوشونگان
معلملرمز غایت آزدر. هر کم تجربه صارتین بر قدر
آشناقی حاصل ایتسه لرده طلبه لره روح بیره آلمادقلرندن،
شاگردینک اوقومش بر نرسه سی سونه باره در، فقط بیک
صافی فکری شاگردلرگنه روحلانو ب حس حاصل ایته
باشلی، لکن موندای شاگرد غایت آزدر. ۳ نچی: مدرسه
لرمزینک مادی جهت لری تأمین ایدلماویدر. مونه بو نرسه،
عام تارالووندن مانع اولان قوتلی سببدر. معلم، نی قدر
گوزل اولسه ده مادی جهت تکمیل قیلنماسه اول وقت،
علم لازم درجه ده تارالمه بیچقدر، تارالسه ده پک ساده
وفتالی برلگنه اولابلور. ۴ نچی: کرکلی علملر اوقولماوی،
اوقولانلری ده پیداغوبه گه خلاف روشده اولمقلریدر.
۵ نچی: زمانه غه موافق فنلر اوقوتولماویدر. اسخولاستیکه لر،
طلبه لرینک نه دنیا و نه آخرتینه فائده ویرماز. مریضینک
ضروری دوا دن اخلاصی سونماکی کبی بوندای علملردن ده
نهایه روح و رغبت بلبلیمانیا لری سونوب عام
تارالمافی شویله تورسون، علمدن بوتون بوتون اخلاص
قایتوغه سبب اولور. زمانه طلبه لرینه بافساق بونی هم
آچق کوررمز.
احسن بن شاه احمد الدینسی.

XVII

اهل اسلام آراسنده لازم درجه علم تارالا آلمایینه
بنجه باشلیجه سبب: مسلمانلرینک ۱۵ نچی ۱۶ نچی عصرلرده
کوز آچلورلیق تارلق و مشقت کورماولریدر. مسلمانلر
باشلاب دنیاغه چیققلرندن، بردن آزلق و اینچی، فقیرلکدن
آدم کوناره آلمالقی مشقتلر کوردیکاری سببندن: «بو
دنیا ده ظلم کورمای کون کبچرو ایچون ایته علم کیرک
ایمش» دبه بیغشی بلماشار، تش و طرناق لری ایله علم گه
یابشوب آز وقتده باشقه لرغه اوستون اولوب کوچرگچ
اولورلیق ذاتلرلرده بتوشدرمشلردر. علم آرفاسنده کوب
یرلرکه مالک اولمشلر (ایشته بو وقتده مسلمانلر آراسنده
علم، زمانینه کوره لازم درجه ده تارالمشدر) لکن مذکور
بیوک فعالیتدن صوگ مسلمانلر، تابدقاری آبرویلرندن
تیوشنجه استفاده ایده بلماگانلر. بلکه یول باشچی بولغان
اکثر حکیملرنی حبسه چرتوب دولت لرن سفاهت بولنده

نباتات (*)

فنى اونلار

نباتاتنىڭ قورپاقى ھىم يۈۈشلىك بىلەن كوردىشۇي.

مىساماتلار بىك كۈپ تىر - صونى چىقارەلر. بىر عالم ايسە بلە - بىلمىشەر كە، اول: «بىر زور ايمەن بىر يىل اچىنە ۵۰،۰۰۰ چىلاك صو چىقارە» دى. بو صولارنى اول طامرلرى بىلەن چىردن صورغان بىر آز مقدار صوى، اوزىنە آرزقە كىتكەن ئلى، ياشل يارمالمىر صو بىلەن كوردن كراخمال ياصاغانلردە آرتق صولارنى مىساماتلارنى آرقلى پار حالندە ھواغە چىقاروب طورغانلر.

«بوقدرى كۈپ صوصرف ابدوب قورى وقت كىلورن اول ايمەن اويلامادىمنى ايكەننى» دىپ احتمال براۋكز ايتور. بو سىن اويلاغاننى آلاردە بلەلر، اسسى وقورى وقتلر كىلسە يافراقلر مىساماتلارنى قىسەلر، بور شىدرەلر بعضاً تمام طومالاب دە قويالر.

يوقارىدە بىز «ھىر بىر يافراق قوياشقا طابا يونالە - آڭما قارى» دىگان ايدىك؛ لىكن نباتات، اسسى ھىم قورى اورنلردەغى كىك، ياقىنى ھىم اسسى بىك افراط درجەدە آرتق كۈپ بولا ايكەن. ئولەلر، يافراقلر قوياش اسسىستىن صافلار اوچون ھىر تورلى حىلەلر قىلەلر: كۈپ ئولەنلرنىڭ يافراقلر توك (جون) باصقان بولا، بو جونلرنى مىكروسكوب آرقلى قاراساڭ بىر قارە اورمان كىك بولوب كورونەدر. مىساماتلار ايسە اورمان آراسىدە پوصوب ياشنوب ياطالر. اورمانلر كۈلەگەلرى بىلەن چىرنى فورىلقىن صافلاغان كىك، بو جونلر - توكلردە مىساماتلارنى آرتق تىرلەودن، كىيۈب كىتودن صاقىلر. مىساماتلر يافراقنىڭ آستى ياغندە بولونىڭ سىبىدە شول يافراقلر كىيۈب كىتماسون اوچوندر. قوياش، يافراقلرنىڭ اوستى قاتن قىزىرغاچ اچىندەگى صولارى تىخىر ايتە باشلى (بولانا). اما يغمورلى وقتلردە، يافراقلر، صوغە اول قدر ايقانومىيە بىلەن طورمىلر، آرتق رطوبت بولسە مىساماتلر كىنگايە - يارقلر زورايەدە صوكۈبرەك تىخىر ايدوب، آرتق صولر شولاي چىغوب كىتە ...

توبان اولمادىغى مسلم اولدىغى حالدە آرالرندە، لازم درجەدە علم نارالا آلمايدىغىڭ سىبىلرى اوشبونلر اولسە كىك: (۱) زمان سعادت وصحابە كرام و تابىن دن صوڭرە، دشمن و خائىنلر ويا مذهب، متعصب لرى طرفىدن دىن اسمى ايله عموم اهل اسلام آراسىدە تامورلاشمىش خرافات وبدعت لردىكە آفتاب اسلامىت يوزىنى قارا بولوط ويا كە كسوف كىي فاپلاب، علم ومعرفة ومدنىت حقىقە بولمان شرىعت اسلامىنى خرافات مذكوره مغاير ومباين كوستاروب، اكثر اھالىنىڭ دىن مېين اسلامنى علم ومدنىت گە مخالف عد ايتىكلر بىر. (۲) حال حاضرەدەگى ايشان و متصوفەلرنىڭ لاف قافلر ايله علم ومعرفة گە مخالف حرىكلرنىڭ اكثر اھالى گە تاثير بىر. (۳) اهل اسلام علمالرنىڭ، تاليف تدوین ابتدا بولغان زمان دن تابوز مان غەچە، تاليف قىلغان كىتابلرنىڭ غايب صعبات و دشوار لىقىدىكە، عوام دىك بىلكە بىلمرچە تحصيل علوم دە بور گانلردن ھىم، اكثرى مطالعە سىدن عاجز قالورلر! حتى كە حاضر، مركز خلافت اولغان استانبول عالم لرنىڭ تاليف لرى روز بروز آغىرلاشمىقتەدر. نفع عام درجە سىدە بىنگل تاليف ھنوز كورولمايدىر. (۴) علمامز آراسىدەگى اختلاف و تعصب علاوه سىبلە تعليم و افادەلرنىدەگى قصور و ترتيب سزلىكدىر. نا علمال مزنك اصلاح و افادەلرى منتظم اولمايىچە عام نارالوى اصعب صعوبات كورىنەدر. عبدالقادر مدرس. «كاشغر».

XXI

«شورا» سۇالدىن مقصود، آخرت علملارى اولسە، بو علم مسلمانلردە مكمل صورندە وار. اگر دە دىناوى علملر اولسە بونلرنىڭ بىزنىڭ اىچون لزومى يوق. شونىڭ اىچون مذكور سۇالده كۈپ معنا يوقدر. على بن عثمان. «خيو»

قطعه .

خسروا كوڭلىنى خوش طوت عىشه مشغول اول مدام چونكە بو دنيا اوينىڭ آخرى وىراندر. حكىم ايدىنلر بو جهان ملكنه شرق وغربدن گر سلبمان، گر اسكندر جملەسى مھماندر.

جم .

آشاتوب، اچروب، آرتندن يوروسى يوق. بو صغر-آغاچ بوشقه هيچ مشقتسز سوت بيروب طوراً .

صومالاده بر آغاچ صوى - آنى چرشى هم نارات آغاچندن آغزوب آلالر. چرشينك بورنه بولغان چيرندن بر تيشك تيشه لر، شول تيشكدن كوز ياشى كيك، آلتون توسلى صومالا طامچيلرى آغوب چغه . صومالانى قاينانوب دگت ياصيلر. آدملىر، بورونقى زماندن بيرلى صومالا بلن فايده لانوب كىلگانلر. حتى «نوح (عم) ده طوفاندىن قوتلوب قالور اوچون الله نك فرمانى بلن بر كيمه ياساغان . كيمه سينك اچن طشن صومالا بلن صلاغان» ايمش .

بالالر قولنده غى رزىنك طوبلر، آياقلىمىزداغى رزىنك قالوشلر بارى ده رزىندان ياسالا. رزينا - резина ايسه رزىنك آغاچينك صومالالى صويدر. رزىنك آغا-چينك قابوغنده تيران جراحتلر ياصيلرده، شول جراحتدن قوبى آپياق سوت - رزينا صوى آغوب چغه. چقغاج سكر كيك صنماوچان و آلاستىقتلى بولوب قاطادر.

сокъ - نسغ يعنى آغاچلرده غى صو هر بر آغاچنك بورنه стебель سنده، هم يافراقلرند و هر بر ئوله نده هم بولادر.

برتورلى صو - (نسغ - сокъ) آغاچلر نك يافراقلرند حاضرله. بو صو، آغاچلر نك بتون اعضالرين: بوتافلرين، يافراقلرين، چچكه لر ين هم قامللرن، هم جبر آستنده طارالغان طاملر لن، الحاصل آغاچنك و ئوله نلر نك اوزين تركيب ايتكان حجيره لر ن - بارنده طويدروب كيره كلى آزلرن بيروب آغاچنك حياتن صافلاب طوراً .

بوندىن باشقه، طاغن بوتهن بر تورلى صو بار. بو صونى آغاچلر طاملرلى بلن جبردن آلالر. بو صو-كول ماده لرى بلن صودن مركب بر نوع صودر. بو صوغه، ياشل يافراقلر رزق صوون حاضرله گان خيبرگه - يعنى بوغارى غه يافراقلر يانينه منارگه تيوشلى .

مونه ايندى ايكى سؤال كيلوب چغه. برسى: طاملردن يافراقلر غه - بوغارى منه طورغان صو، نينداى بول بلن يورى؟ ايكنچيسى: يافراقلردن طاملر غه - توشه تورغان رزقلى صو، نيچك و نينداى يول بلن توشه؟ ئلله بو ايكى تورلى صو، ايكيسيدنه بر يولدىن يوريلرمى؟ اول وقتده بر برينه قوشلورلر؛ البته بولاز نك يوللرى آيرم بولوق كيره ك. بر يافراقنى آلوب فاراساك و افغنه طاملرلر كوررسك. طاغى آچفراق كوره سك كيلسه، صوده

ايندى يافراقلر نك بتون اشارن صاناب چغيق اول: اول كوندىزم تونله طن آلا؛ نانيا؛ ارتق رطوبتنى تبخرايتديره؛ ثالثاً: يافراقلر، قوياش يافتيسنده هوادن حاض قاربون آلوب بيروب نباتاتنى رزقلا ندره لر، قاربون فسفى آلوب قالار. يافراقلر، كورم هم صودن كراخمال ياصيلر، لكن نباتاتقه كراخمال غنه جيتمى، وبنوغراد، آلبا، چوگوندرلرده بولا طورغان تهملى نوسه - شكر ماده سى ده آلا رغه بيك كيره ك. ينه نباتاتقه آق - БЪЛОКЪ ماده سى ده بيك كيرك، بو كوبرك، بورچانلرده بولا. آلا رغه دغى، ماى ده كيره ك نيته كه، ماك، كيندر و باشقه شونداى ئوله نلرده بو ماى كوب بولا. ديبككه: نباتات، هوا هم توفراقدىن انغان ماده لرندىن شول اوزلرينه كيره كلرنى: شكر، آق ماى و بوتهن كيره ك نوسه لر ن بارنه ياصيلر.

يافراقلر نك اچنده هر وقت صو حاضرله نوب طوراً. بو صوده نباتاتنك طاملرلر نه، قامللرينه، قابوقلرينه و چچكه لر ينه، الحاصل بتون اعضالرينه لازم بولغان نوسه لر همه سى ده باردر. بو صو - بزنگ تهنمزه گى قان غه اوخشيدر؛ قان ده شولاي بزنگ بتون اعضالرمزه: سويالگينه، ايتينه، طرناغينه هم جونينه، مى هم تيريسينه . . . . . كيره كلى ماده لر نى بيروب طورادر. اگري يافراقلر نى برر فابريك كه قياس قىلساق، آنى عين زماند، كراخمال، شكر، ماى هم آق - زلال ماده لر يى حاضرلى طورغان بر فابريكه قياس قىلورغه تيوشيدر.

ساق - Стебель

آغاچلر نك آغلاوى، هم (نسغ) توسلوگانلرى .

آدملر نك تهنده - قان؛ نباتاتنك ايسه - نسغ لرى يعنى اچنده گى صولر يدر. ياز باشنده اوللرده بعض بالالر صازلق اورمانلر غه باروب قاينلر نى بورا و بلن تيشه لرده اچندن تهملى صوون (توسلوگانن) آغزوب آلوب اچلر. تيشلگان چيرندن قاينك صوى بيك شهب آغوب چغوب طورهدر. تيشگن بتاشدرماساك اول قايندىن، صاف كيو- شدای آق قايريسى بويلا ب، كوز ياشلرى نگره ب نگره ب همان آغار . . . . .

بو ذكر ايدلگان قاين صووندىن (توسلوگاندىن) بتونلاى باشقه چه، بوتهن صفتده آغاچ صولرى بار. يراق . . . . . دكزلر آرتنده، قزىل تيرىلى هندوسلر طوره طورغان چيرلرده صغر - سوت آغاچلرى بار. هندوسلر بو آغاچنى بورا و بلن تيشه لر، آغاچدن بيك تهملى بر نوع سوت آغادر. بتون هندوسلر عائله سى شول آغاچنك توبينه، ساوتلر طوتوب كىچ بلن كيللرده هر قاينوسى ساوتلر ن طوتروب سوت آلوب ايلورينه قايتوب كيتلر. بو آغاچ هندوسلر گه ايكنچى كرننگه طاغن سوت جيوب حاضرله ب طوراً. مونه نينداى ارزان هم مشقتسز سوت، صغر صانوب آلوب

غزىتە سى ايسە بىر وقت بىرەونىڭ نەزەمىنى بىرەرلەرنىڭ :
فاعلات، مفعولات... الخ فە صالوب، شوڭا طوغرى كىلمەگاننى
وزنىز سانادى. بىزنىڭ اوچون بوايىكىنىڭ فايوسى موافقراق؟
ئەللى بولار اېكسى بىرگە فايئوب، فايوسن آلسەق دە
يارىمى؟ يوقسە، بىز «وزن» حەقنىدە تەمىزگە موافقراق باشقە
بىر يول چىقارامىز؟ مەتبوعاتىدە اوچراشدرغان «وزن»
سوزى نىدىن عبارت؟ شاعرلارمىز بىر كۈندە نىدىن نەرسەنى
وزن دىيىپ تانىلار؟

(۲) بىزنىڭ حاضرگى ادبىياتىمىزنىڭ تىلى «ترجمان» مەرادى
اولغان ەھمىيەتلىك نەزەردە، ەھمىيەتلىك توركلەرنى يا كە فاققاز
تاتارلارنى تىلىدە توغلى بىز حاضر ايدىل، اورال ەھمىيەتلىك
اچكى روسىيە تاتارلارنىڭ ەھمىيەتلىك اورناسىدىن، اورتاغىدىن
ياصالغان بىر تىل ايدىلە يازامىز. بوسى بىك باخشى. مېن
آڭا بەيلەنمىم دە، مانتامىم دە. نىك شول تىلنى نى دىيىپ
آتارغە - مونا شول حەق دە بىر سۇال بىرەم. واقعا بىزنىڭ
تەمىزنى نى دىيىپ آتارغە؟ توركچە دىيىمى؟ بو تەقدىردە بو
اسمگە قازانچە، ەھمىيەتلىك، آذربەيجانچە تىللارنىڭ بارىدە
كەرە؛ تاتارچە دىيىمەك، اولدە قىرىم، فاققاز تاتارلارنىڭ
تىللىرىنى شامىل بولوب، اوز تەمىزگە خاص بولغان اسم بولمى.
صوڭ نى دىيەرگە؟ ادبىيات تەمىزنى اوزىنە خاص رەھىدە
نېچكە اسملەرگە؟ فاققاز و فرىملىلار اوز تىللىرىنى توركچە
دىيىپ آتادىقلىرىدىن، بىزگە اوزمىزنىڭ «تاتارچە» دىيىمەك دە
يارىمى ئەللى، اولدە اوزمىزگە خاص بولامى؟ ئەللى
حاضرگى ادبىيات تەمىزنىڭ نېگىرى قازان شىوەسى بولغانغە،
قازان تىلى، يا كە تاتارچە نىڭ قازان شىوەسى دىيىپ آتارغەمى؟
نېچكە؟

(۳) تەكىم، تەكىم مەسىلەسى. ەھم بىر قوم چىتىدىن
كەرگان سوزلارنى اوز تىلنىڭ قاعدەسىنە ايبەرتە و اوز
شىوەسىنىڭ سىوروشىنە بوى سوندىرا. بىزنىڭ اوز تەمىزدە
تەكىم، تەكىم آيرماسى يوق. تاتار سوزلارى ەيچ بىر
اورىدە بوگا التىفات ايتىلدى. شونلقدىن چىتىدىن كەرگان
سوزلارنىدە مەكردە دە و مەنئەدە بىر تورلى يورنورگە
كېرەك ايدى، توغلىمى؟ ادبىياتىمىزە ايسە روسدىن ەھمىيەتلىك
كەرگان سوزلار دە تەكىم، تەكىم رەھىدە قىلغالىلار: مېچورە،
مەكورە، مەھرە، مەھلومە و باشقىلار. بو نېچكە اېكان؟
بىزدە بوسوزلارنى بو حەق دە نى رەھىدە شىلى استعمال ايتەرگە
تېيىشلى؟

بىرەو.

بىر آز مورطايقانراق بىر يافراقنى آلدە يوشاق بىر نەرسە
بىلەن قىس! شونىدە يالغىز تامىرلارنى غەنە قالور. بو يافراق
تامىرىنى مىكروسكوب آرقىلى قاراساڭىز نېچكە گەنە اوزون
توربالار اولدىغىنى كوررسىز. بو نېچكە توربالارنى «اوعىيە»
دېيىلەدر. بو اوعىيلەر اچىدە رىزىقلى صو حەركەت ايتەدر.
نېتە كە آدملىرىنىڭ تەننىدە گى قان تامىرلارنىدىن قان دور ايتوب
يورى ايدى؛ نېچكە قان تامىرلارنى «اوعىيە شعريە» لىر تەننىڭ
ەھم توشىدە اولوب ەھم بىر چىرگە، اعضالارنىڭ تەربىيەچىسى:
اوسدروچى، سىمىتوچى، جان بىروچى، حەرات و قوت
بىروچى آرقىلى - قاننى كىتوروب طورە ايدى؛ شونىڭ كېك
يافراقلىرىدە نېچكە تامىرلار، نىباتاتنىڭ ەھم اعضاسىنە: اول
كېكەنە صاباقلارغە آندىن صوڭ بو طاقلىرىغە، صوڭرە آغاچنىڭ
بورنە - ساقىنە، آندىن تامىرلارنى توشوب نىباتاتنىڭ آروغى
بولغان صونى يورتورگە يوللار ياصالادىر.

خوش... بىز نىباتات صونىڭ يافراقلىرىدە گى يوللارنى
- نېچكە تامىرلارنى طابوب آلدىق؛ اما بو بو طاقلىرىدە گى ەھم
آغاچنىڭ ساقىندە گى يوللارنى نېچكە بىلەمىز؟ بونى بىلور اوچون
آغاچنىڭ (طبقة) قاتلاولارنى بىلورگە كېرەك آغاچنىڭ گەودەسى
نېچە تورلى طبقةدىن چىولغان مۇنە شونى بىلوب آلساق انشا ئاللاھ
يوللارنىدە طابارمىز. (آخىرى بار)

ەلى رىقى.

اوپچ مەسىلە .

(۱) نەزم - وزن و قافىيە رەھىدە قىلىنغان كلام دىيىمىز.
بو نەزىف بونون قوملارچە ەھمىيەتلىك اولوب، تىك مۇنەغى
«وزن» سوزىنى آڭلايدىغىنە تورلى يوللار بار. عربلار
«وزن» نى اون آلتى بىر نىڭ بىر سېنە طوغرى كىلودىن
عبارت ايتىدروب قارىلار. ەھمىيەتلىك توركلەرنى دە شوڭا
ايبەرە، تىك اوز طرفىدىن بىر نېچە ياڭا قالىلارغە آرتىدرا.
روسلىرىدە ايسە وزننى Ударение ەھم اېچك (Слогъ)
اعتبارى بىلەن يوروتىلار. بىزدە بو مەسىلە بىلگىلى يولغە
سالماغان ئىلى. «ايدىل» دە سەيد ائىدى رەھىدە تاتار
شەرلەرنى روسلار اصولى بىلەن نېكشروب، وزننى -
اودارىنە ەھم اېچك اعتبارى بىلەن ياصامق بولدى. «يولدىز»

فائده‌لی سیاحت حقنده.

(معتبر «المنار» مجلهٔ دینیہ سندن مقتبس).

بتون بدنلری کوچ وقوت، کوکلیری اوت وکوزلری نور اولان ای یاشلر! نیچون بتون همترکزی کاغدلرده یازلمش و باصلمش نرسهلرنی اوقورغه غنه حصر قیله سز و نیچون طبیعت کتابلرینی و انسانلر طرفندن اشلانمش عجایبلرنی کوررگه و آنلرنی اوقورغه رغبت ایتماسز؟ علم تحصیل قیلور ایچون سیاحت قیلمق، قرآن کریمدن باشقه کتابلرنک هر برینی اوقودنده برکاتلیر اقدر. معارف کسب ایتنک یولنده بر سنه سیاحت قیلمق، قلم ودفترلر همده کتاب وکاغدلر اورتاسینه کروب یکریمی سنه مقداری اوطورمقدن ده فائده‌لیرا کدر.

حج فرض اولمقدهده بر سبب، شهرلرنی کوروب، قیبلهلرنی زیارت قیلوب ذهن و بصیرتنی آرتدیرمقدر. الله تعالی نك اوشبو کپک دنیا سنده یوروبده حقیقت کسب ایتمامش آدمکرگه چن معناسی ایله «عالم» دیولماز.

شرطلرینی یرینه کنوروب ایدلگان سیاحتلر سببندن امتلرنک عادتلری، اخلاق و سیاستلری، عیلملری و کمالاتلری ایله آشنا اولورغه ممکن. سنهلر ایله کتابلر و مطبوعات مطالعه قیلوبده تحصیل ایدرگه موفق اولماش فائهلرنی اعتبار ایله یوروچی سیاح، آزغنه زمانده تحصیل ایتدیکی تجربه قیلنمشدر.

چیت قوملر، علم تحصیل ایدر ایچون مملکتلرینک طشلرینه تارالمشله حتی بزم «اولکله دنیاسی» دیه ظن ایتمکده اولدیغمز چین خلقلری ده دنیانک دورت طرفینه ساچلمشله.

ای حرمتلو یاشلر! اگرده نادانلق فارانقولغندن فورتولوب علم نورینه چیهق قصدنده اولسه کز علم تحصیل قیلکز! حقیقت حالده علم قرآن شریفدهدر. فقط عجائب معلوقاتغه مطلع اولنمادیغنده قرآنده اولان علملرنک یوزا- فلرینی آچمق ینگل اولماز. قرآن شریفنی درست آکلارغه قصد ایدوچیلر ایچون الله تعالی نك مصنوعاتینی و آنلر ده

اولان سرلرنی آکلارغه تیوشلی.

سعادت باسقی «علم» در. دنیانک مسعود ملتلی اوشبو سعادتلرینی علم سببندن تابهشلردر. بر وقتار اسلام هم مسعود و بتون دنیاغه خواجه اولمش ایسه بو سعادت و بو سیادت علم سببندن تحصیل ایدلمش ایدی.

کوبدن دگل آلمانیا، ایتالیا و یاپون قوملری بربرینه دشمن روشنده یاشاوچی واق خلقلردن عبارت ایدیلر. بونلر اوشبو کونگی کمالاتلرینی علم سایه سنده نابدیله علم سببندن یر آستنده اولان خزینه لر چیقارلورغه باشلاندى، علم سببندن دگلر دگلرگه طوتاشدرلدى، علم سببندن آدم بالالری بورکت و باشقه لر ایله هولرده یارشوب اوچوب یوررگه کرشدیلر.

قرآن شریفنی آکلار ایچون عقل کرک. عقل اولنما- دیغنده آنی تفسیر قیلمق ممکن دگل، عقل ایسه کوندن کون آرتوب طوردیغی معلوم. اولگی زمانده اولان عالمرمز قرآن شریفنی تفسیر قیلور ایچون یونان و هند فیلسوفلری اولان آرسطو و افلاتون، بقراط و فیثاغورث، جالینوس و بید پای فکرلری ایله فائده لنورلر ایدی. ایمی دی بز شویله بر زمانده مرکه بو زمان ایچون ایسکی آدملرنک فکرلری گنه یتماز. دنیا اوزگردی، پک کوب یاکی نرسهلر ظاهر اولدی. اوشبو سببندن شمدیکی عصر فیلسوفلری اولان لیبنیچ، قونت، سپنسر کبیلرنک فکرلرینه ده مطلع اولمق لازم کلور.

قرآن شریفنک کوب اورنده اولان سوزلرینی آکلار ایچون علوم بشریه بیلورگه محتاج. زیراتجربه لر و بحثلر همده عقلی اجتهاد و روحانی فیضلر سببندن دنیاوی علملر کوندن کون آرتوب طورر. ایمی علم و عقل بو درجه ده آرتوب طورسونده، طب و کیمیا، فلک و جغرافیا کبی فنلر حقنده قرآن تفسیری ایسکیچه طورسونمی؟

فنلرنک ترقی ایتمکلی سببندن اولان قورقنچ، اولسه فالسه باطل دینلر ایچون گنه اولور، اما فن نه قدر ترقی قیلسه اسلام دینی ایچون شول قدر فائده اوله چقدر. قرآننه بو کونگه قدر آچیق معلوم اولماش شیلر، فنلر سایه سنده معلوم اوله چقدر. اگرده قرآن شریفده فهم ایده آلمادیغمز بر شی اولسه (بو سوز اصول شریعتدن باشقه حقنده) بونی آکلار ایچون فنلرنک ترقی ایتمکلی کوتوب طوررغه تیوشلی.

دوقتور غرانیه دن بر وقت: «اسلام قبول قیلو کزغه

تربیه و تعلیم

«بیروت» ده آمریقان کلیه سی .

۱۱

حاضرده مدنی ملنار مکتبنده ایکی توری اوقتو اصولی فولانیلیدی معلومدر. بر اصولنی تعقیب ایتمک معلم، درسنی ساعتین ایکیگه بولوب بر قسمن درس طیکلاتوغه، ایکنچی قسمنی ده آلدغی درسنی ایضاح ایتمک تخبصص ایتمدر. شاگردلر کتابلرن آچوب فاراماسدن اوق ایرتهگی درسند نه دن عبارت ایکندن خبردار بولالر و درس حاضرله واری ده معلمک ایضاحات و بیاناتده کوز آللرنده طوتوب کتابلرن فاراب چوغنه بولا. بو اصول «فرانسوز اصولی» دیه معروف اولوب بتون آوروپا مکتبارنده دیرلک شوشی اصول فولانلمقده در. ایکنچی اصولنی تعقیب ایتمک معلملر درس ساعتینک بارسند طیکلاتوغه غنه حصر ایتمک، کیله چک درسنگ اورنن غنه کورسه توب یبارلر و آنک حقنده هیچ بر توری ایضاحاتده بولنملر. هر شاگرد اوزینک استعداد و اجتهادی نسبتنده درسنی حاضرلر کیله. آکلی آلماغان اورنلرن معلم درسنی طیکلاتقاند ایضاح ایتمه. بو اصول «آمریقا یا انگلیز اصولی» دیه معروف اولوب انگلنره و آمریقا مکتبارنده فولانلمقده در. طبیعی بو ایکی اصولک هر ایکیسینک طرفدارلری بولوب برسی آخن مناسب کورمی، آنک خلافتنه دلیللر کبتورلر. بو برده بو اصوللرنی تحلیل ایتمک فایسیسی ده فائده لی ایکن حقنده فکر بورتو مینم مقصدم دائره سندن خار جدر. شول قدر یسن دیه من که، برنچی اصول برله اوقوتقاند اغرلقنک ایکن زوری اوقتوچی اوستینه توشوب، کیله چک درسلی اغزلرینه صالحوب بیردیکندن شاگردلر اول قدر زحمت چیکمگانلری حالده، ایکنچی اصولنی تعقیب ایتمکده اغرلقنک ایکن زورسی شاگرد اوستینه نوشمکده در.

«بیروت» دهغی آمریقان کلیه سیده آمریقایلر طرفندن تأسیس ایتمک بر مکتب بولغانلقدن اوقتو اصوللری ده ناما آمریقاچه در. معلم، کیله چک درسنی هیچ ایضاح ایتمی، اورنن کورسه توبکنه یباره. شاگردلرک توشونه آلماغان

باعث نه شی اولدی؟» دیه صوردم. جوابنده ده: «قرآن شریفنی تفتیش قیلدیغمه یاش کونندن اعتبارا تحصیل ایتمش اولدیغم علملر مه تمام مطابق تابدم، بز فرنگلر طرفندن الک صوگ و قتلرده کشف ایتمش فنلر، استاذ و معلملردن، مکتب و دارالفنونلردن محروم برده محمد علیه السلام غه معلوم اولمش ایتمش، دیه بونک حق بر کتاب اولدیغنده شبهه م فالهادی. قرآن شریفنی بنم کبی فن نقطه سندن تفتیش ایتمش اولدیچلرک هر بری ده اسلامنی قبول ایتمکده ترددلری اولماسه کرک» دیه سویلادی.

اگرده دوقتور غرانیه قرآن شریف آیتلرینی، کوب سوزلری اوهمدن عبارت اولان (بعض بر) ایسکی تفسیر- لرکه تطبیق ایتمش اولسه ایدی، اسلام قبول ایتمی شبهه لی اولور ایدی، لکن بو آدم، قرآن شریف آیتلرینی پاستور و فوخ کشفیاتلرینه، یکرمی سنه مقدم حتی توشلرکه اولسون کرماش یاکی اختراعات اوزرینه تطبیق ایتمش وشول سببن اسلام قبول ایتمک مجبور اولمشدر.

اگرده بو کونگی فلسکیات عالملری قرآن شریفنی اوز فنلری نقطه نظرندن تدقیق ایتمش ایلمی پک عجیب شیلر ظاهر اولور ایدی. اگرده بزم عالملمز قرآن شریفک فلسکیاتک دائر آیتلرینی بو کونگی فرنگلر طرفندن قبول ایتمش قاعده لرکه کوره تفسیر قیلسه لر ایلمی پک کوب شبهه لردن خلاص اولوب یقین کسب قیلورلر ایلمی. بو کونگی اقتدارسز وضعیف اولان یاشلرمز اون و اونیش ییل صوگره سنده الوغ آدملر اوله چقدر. الوغ آدملر اوله چق کیمسه لر بو کونندن اعتبارا شوکا حاضرلنورکه و اوز وظیفه لری ایله آشنا اولورغه تیوشلی. بو ایسه علوم دینیه ایله برابر معارف دنیویه کسب ایتمک ایله اولور. اگرده یاشلرمز نفسلرینی اسلام ادبلری ایله نورلاندرسه لر وزمانه علملرینی تحصیل ایتمش لر، البته مسعود اولورلر، یوقسه ذلت و سفالتده فالورلر. بو وقت اوزلرندن باشقه، هیچ کیم که اوپکه ایتمه سونلر! «ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسیم» . محمود سالم.

تصحیح .

۱۵ نچی عدد «شورا» ده یازامش مسلمان خاتون پادشاه، صدیق حسن خانک خانونی دگل بلکه اوگی قزی ایتمش .

امتحان بولاچغن امتحان بولمه سینه کرگچ کنه بله لر . باشقه سنفلرنده ایسه کونی ده معلوم توگل .

امتحانار هیچ بر وقتده، هیچ بر صنفده شفاهی بولمی، تحریری بولا . فقط خارچدن کیلوب علمیه گه امتحان طوتوچیلر نیغنه انگلیزچه ده شفاماده امتحان قیله لر . معلم کتابنک توری برندن بر آز سؤالر آلوب گیکتافغانی برلن باصوب طارانه و هر شاگرد شول کاغدگه قاراب یازا . هفته لك امتحانلرغه بیرلگان وقتلر بر ساعت برلن ساعت چیرک آراسی ، سنه یاریسی و سنه آخرنده غی امتحانلرغه بیرلگان وقت ۲ - ۳ ساعت آراسنده بولا . لکن سنه آخرنده غی امتحاننک وقتن تعیین ایتو، دورت ساعتدن آرتماو شرطیله ، معلم گه نابعدر . بر معلم اوز فنندن امتحان قیلاننده بیرلگان سؤالمرینک آغراق ینگللیگینه قاراب وقت تعیین ایتو .

بو امتحانلردن باشقه برده یازوب طمکلاتو اصولی باردر . بو طمکلاتو، شاگردلر فاشنده امتحان منزلنده یوری . ذانا امتحانندن فرقی ده یوق نهایت سؤاللر باصلوب بیرلمی ، طاقته غه یازلوب قویلمغان بولا .

نومیره لر (علامتلر) .

معلم، هر کونلک درس گه نومیره قویه بارا . هفته لك امتحانلر نك نومیره لر ده کونلک درس لر نك معدلینه فوشلوب هر هفته شاگردنک اوزینه بیرله بارا . ایگ زور نومیره ۱۰ و ایگ توبه نی ۶در . آلطیدن توبه ن نومیره آلمانلر نی صنفدن کوته ر میلر . بر فندن گنه ۶دن کیم آغان شا گردگه شول فندن یا کادن امتحان قیلنورغه رخصت بیرلر . ایکی یا اوچ فندن ۶دن کیم آلسه امتحانغه رخصت بیرلمی . آندی شا گرد شول صنفنده تاغن بر یل قالوغه مجبور بولا . شا گرد، نی قدر ذکی و اجتهدالی بولسه ده اوقوغان درس لر ی برنچی مرتبه ده . اوک تمام خاطرینه اورنلا شوب بتمی . کوب نرسلر نی یغشی ملسکه حاصل ایتماس بورون بیک تیز اونوتا . بناء علیه امتحانلر نك کوب وقتده تصادفی و اتفاقی بولوی ممکن . بلگان سؤاللری گنه توغری کیلگانلکدن کونلک درس لر ده بیک ناچار بولغان بر شا گردنک امتحانده بیک یغشی چغوی ، بلمگان سؤاللری گنه توغری کیلگانلکدن کونلک درس لر ده بیک یغشی بولغان بر شا گردنک امتحانده بیک ناچار چغوی ممکن . ایشته شونی اعتبارغه آلوب بولسه کپره ک ، امتحان نومیره لر ی کونلک

نرسلری بولسه آنی درس طمکلاتقاند ایشاح ایتو . آینه اول بتون کلاسقه تقدیم ایتو و هیچ کم توغری جواب بیره آلمغان تقدیرده گنه اوزی بیان ایتو . شول کوننک درسینه توغریدن توغری تعلقی بولماغان نرسلر اوچون شاگردنک مسؤل بولمیه چغی معلومدر . طلبه لر نك برسی طرفندن اون نوعدن بر مسئله صورالسه ده معلم آنی باشده بتون صنفقه تقدیم ایتو و سوکندن غنه اوز فکرون بیان ایتو . الحاصل معلم ایشاح و بیاناتقه بیک سیره ک . مراجعت ایتو؛ ممکن قدری شاگردلر نك اوزلرندن سویله تورگه ، بر سؤالگه جوابنی اوزلرندن طابدرغه اجتهد ایتو . شاگردنک اوز اجتهدی برلن بلوی ممکن بولغان نرسلر نی هیچ بیان ایتمی . مذاکره وقتلرنده بر شا گرد بر سوزنک معناسن صوراب بارسه ، آکار لغت (اصلاوار) بیروب شوندن قاراب طابارغه و اقتداری بولسه اوزینه بر لغت صانوب آلورغه قوشه . لکن بو اصولنک اوز دائره سندن چغمی باروی توبه ن صنفلرده غنه خصوصیه استعدادیه شعبه سنده اولوب ، یوفاری شعبه لر ده ایرته نگی درس نی بو کون ایشاح ایتمه و قدرلیسی گنه تطبیق ایتوله . فلسفه ، اقتصاد ، ساتسبالوغی کبی کوب تقریر و ایشاح قه توفی ایتکان فنلرده بعضا بتون ساعتلر معلمنک تقریری برلن اوتو در .

امتحانلر .

مکتبه اوفویلی ایکی قسم (تیرم) گه بولنوب هر قسمنک آخرنده امتحان بولا . برنچی تیرم نك نهایتی فیورال باشلرنده بولوب اول وقتده غی امتحانغه « سنه یاریسی امتحانی » دیوله . ایکنچی تیرم نك نهایتی (سنه آخری) ایبون ۲۱لرده اولوب آندن صوگ مکتب اوچ آی تعطیلغه یابله . بو امتحانلر نك هر ایکیمی برده ی اهمیتنی حائزدر . سنه نهایتی امتحاننده لازم درجه (۶) نومیره آلا آلمانلر صنفده قالدیرلغان شیکالی ، سنه یاریسی امتحانلرنده شول نومیره نی آلا آلمانلرده توبه ن صنفقه توشرله لر . بو یللی امتحانلردن باشقه برده هفته لك امتحان بولا . هفته لك امتحانلر هر چهارشنبه کون اولوب امتحان ترتیبی ده سنه باشنده یازلوب قویولا . لکن بو هفته لك امتحانلر نك معین بر کونده معلوم بر ترتیب برلن بولوی استعدادیه گه مخصوصدر . علمیه نك برنچی سنه سنده امتحان کونی معین بولسه ده امتحان قیلنه چق نرسه معلوم بولمی . نی نرسه دن

يەك وقتى؛ قالغانى درسە يا مذاكرەدە اوتە . هر كون بيش درس بولوب هر درس ۴۵ دقيقە دوام ايته . برنچى درسدن باشقەلار بىناك آلدندن بر آز مذاكرە وقتى بولا . اول وقتدە طلبەلەر شول ساعتدن سوڭرە كېلەچەك درسنى حاضرلىلر . اول وقتدە بر معلم دائىما حاضر بولوب بعض مشكل مسئەلەر توغرىسىدا طلبەلەر آڭا مراحەت ايتهلر . هر صنفقە بر صنف معلمى نعيين ايديلوب بتون صنفقە ادارەسى آڭا تابشورلەشدر . بو معلم منسوب بولغان صنفقە غى معلملر نڭ رئيىسى منزلندە اولوب صنفقە نقصاناتى اوچوندە اول مسئولدر . باشقە معلملر آڭا نظارتى آستندە اعتبار ايديلوب اول صنفقە عائد هر بر خصوص اوچون آڭا مراحەت ايتهلر . مذاكرە وقتدە حاضر بولغان معلمدە كوب وقتدە شول صنف معلمى بولا .

درس آرالرنده غى مذاكرە وقتلرى استعدادبه شعبەسىنە گنە مخصوص بولوب باشقەلارده آندى بر نرسە يوق . علمبه ، تجاربه ومعلملر قورصينڭ برنچى سنەلرنده مذاكرە ساعتلرى بولسەدە كونلك نوميرەلرى ياخشى بولغانلرنى آندن آزاد ايتوب تلەگان اورندە تلەگان نرسە سى بلن شغللنورگە اختيار بېرەلر .

درسلر نڭ ساعت ۸ دن ۴ گە قدرلى دوام ايتوى هفته نڭ دورت كوندە گنە بولوب قالغان ايكى كوندە (چهارشنبه و شنبه كونلر) ۱۲ گە قدرلى گنە دوام ايته . استعدادبه طلبەلرى و بعض هفتهلر دە علمبه ، تجاربه ، معلملر قورصينڭ برنچى طلبەلرى غنە چهارشنبه كونلر دە بيمكدن سوڭرە ساعت بردن ايكيگە قدر امتحان قيلنەلر . چهارشنبه و شنبه كونلرى « يارم تعطيل كونلرى » اعتبار ايده ، و طلبەلر اول كونلر دە كېچكى ييمككە قدرلى شهرده گېزەلر با مکتب داخلىندە تورلى اويونلر برلن اشتغال ايتهلر .

استعدادبه طلبەلرى ايله علمبه ، تجاربه ، و معلملر قورصى برنچى سنە طلبەلرىنە درس حاضرلەو اوچون هر كون كېچ ايكى ساعت نعيين ايده . بيمكدن سوڭرە طلبەلر مذاكرە اوپەسىنە جينالالر ، و بر معلم نڭ ياكە بوقارى صنف طلبەلرنى بىرسى نڭ نظارتى آستندە ابرنەگى درسلرن حاضرلىلر .

كېلەچەك مكنوبم ، مكنبده قوللانيلغان جزالر ، معلملر نڭ شاكردلر ايله مەاملەسى ، شاكردلر نڭ مەبشئلرى حقندە بولاچق . «صافى» بىروت .

نوميرەلر ايله برابرگنە اعتبار ايده . امتحانده فازانلغان نوميرەدن بر الوش كونلك نوميرەلر دن ايكى الوش آلنوب ۳كە تقسيم ايده و شوڭا قاراب شاگردنڭ بوقارى صنفقە استحقاق فازانوب فازانمادىقى نعيين ايده امتحان نوميرە سندن بر الوش ، كونلك درسلر نڭ معدلندن ايكى الوش آلونڭ غايت بيوك فائده سى بار . امتحان سوألر يە اتفاقى اولهرق جواب بېرە آلمغان ، كونلك درسلر دە يېشى بر شاگرد نڭ صنفقە قالوى ؛ اتفاقى اولهرق امتحانده يېشى نوميرە فازانغان ، كونلك درسلر دە ناچار بر شاگردنڭ صنفدن كوچوكى عدالتسىز و حقسزلىقە توشو احتماللرى يوق . ياكە بيك آز . مثلاً بر شاگرد نڭ كونلك معدلى ۵ ، ۸ (ايڭ بوقارى نوميرە اون ايديكن سويلەمش ايديم . قوللانوغە اوڭغايلاق بولسون اوچون اوننى كسر اعشارى اصولى ايله يوز ايتوب پورتلر و كسر اعشارى علامتن قوبىيلر . ۵ ، ۸ نڭ علامتن طاشلاب ۵۸ صورتندە يازالرده « سيگىز يارم » دېه چەك برگە - « سكسان بيش » دېب يوروتلر) بولوب امتحان نوميرەسى ۲ ، ۳ بولسە ، كونلك معدلندن ايكى الوش ۵ ، ۸ X ۲ = ۱۰ ، ۱۷۰ بولا . امتحاندىن بر الوش ۱۷۰ X ۳۲ = ۲۰۲ بولا . شونى اوچكە تقسيمده ۶۷ چقانلقدن بو شاگرد صنفقە كوچە . امتحان نوميرەسى نى قدر توبەن بولسەدە كونلك درسلى اعتبارغە آلمانلقدن بو صنفقە قالى . بالعكس ، بر شاگردنڭ كونلك معدلن ۳۹ بولوب امتحانده فازانغان نوميرەدە ۸۰ بولسە ، معدلى ۳۹ X ۲ = ۷۸ X ۸۰ = ۱۰۶ X ۳ = ۵۳ بولغانلقدن صنفدن كېچە آلمى .

موندن بر آز بللر مقدم بر شهرده گى دؤوخ كلاصنى مكنبىدن امتحان و يوروركن مكنب آرقداشلمز نڭ بىرسى بر درسندن ايكى (دؤوبە) آلمانلقدن شهادتنامە آلا آلمادى . و حالنكە اول افندى اجتهادلى شاكرلردن اولوب كونلك درسلر نڭ معدلى ۴ دن آرتق ايدى اگردە كونلك درسلر اعتبارغە آلمش اولسە ايدى شهادتنامە آلاچق ايدى . مكنب ادارەسىدە نظارندن نعيين ايدلمش قانونغە موافق حرمت ايتوگە مجبور بولدىلر .

درس و مذاكرە وقتلرى

درسلر هر كون ابرنە ساعت ۸ دە باشلانوب اويلدن سوڭ ساعت ۴ دە تمام بولا . شول وقتنڭ اچندە ۱۵ مېنوتدن ايكى مرتبه تنفس ، ساعت ۱۲ دن برگە قدرى

ابتدائی مکتبہ عام حساب اوقوتو اصولی حقنہ فسقہ چہ معلومات .

اول زمانلرہ حسابنی سادہ اصول ایله گنه اوقوتانلر: هیچ نرسه بلمگان و آکلماغان بالارغه حساب قاعدہ لرن حفظ ایتدرگانلر. شول قاعدہ لر ایله فائده لنوب بالار، بورت کیرا گنده اوچری تورغان مسئله لرنی حل ایتارگه اوگرانگانلر. بولای اوگره نو چیتن بولغاننک اوستینه نتیجه جهندن ده بیک فائده سز بولوی طبیعیدر.

آزی کوبمی وقتلر اونکان صوگ بو اصولنک یاراماغانلغن سیزوچیلر کورنه باشلاغان. بالارنک روحانی احتیاجلرینه اهمیت بیرگان آدملر ظهور ایتوب حساب اوقوتور ایچون یاگا اصول چقارغانلر. لکن، آدم خطادن خالی نوگل، بونلرہ یا کلسقانلر: حساب اوقوتانده اهمیتنی فقط آدمنک قوه روحانیه سن ترقی ایتدرگه گنه بیرگانلر. بو اصول «عددلر اوگرانو» اصولی دیو آتالوب بوندن عبارتدر: اول بر عدد آلارده شونی نینداین عددلردن تشکیل ایتارگه ممکن ایکانلگن تیکشروب کوکل گه سالالر. مثلا: ۵نی ۱ ایله ۴دن، ۲ ایله ۳دن . . . . . تشکیل ایتارگه مکن دیمک کبی. بوندن صوگ ۶، ۷، ۸ هم اوزگه زورراق عددلر آلغانلر. هر فایوسن یوقاریده کورساتلگانچه تیکشروب، اولن بلمگان عددلردن تشکیل ایتوب هر بر روشن حفظ ایتدره بارغانلر. اگرده عدد - مثلا: ۱۵ کبی - زور بولسه، اول وقتده آیرملری ده کوب بولوب اشی بیک آغر بولغان. بو اشی آرتندن بالالری بیک کوب وقت اوزدرغانلر. برنورلی اشی فاتات اشلانسه، نی چاقلی فزقلی بولسه ده فزفسزلانه . شول سببلی بو اوقو البته بالارنی فزقده آلمایان، بلکه کوکلسلز لندروب، آنلرنک اجتهدلرینی، رغبتلرینی سوندر حسابقه نفرتلندرگان گنه . اوستاوینه بونده حاصل ایتکان معلوماتنک عملی (практическій) فائده سی ده بولماغان . بولای اوقوتونک آغرلغن البته خلق کورگان؛ بعض کیمسه لر: «حساب بیک آغر فن، ذهنلی بالالرنک ده کوبسی حساب اوقوغه قابلیتسز بولالر» دیو یا کلس اویغه نوشکانلر. حاضرگی قولایلی اصوللر زماننده ایسه، دعوی ایتارگه مکن که: معلم، کیراک اورنده بولشسه حسابنی بر تورلی ذهنلی گنه بالاده ینگل بله چک. بونی توبانده اثبات ایتسه م کیرهک . حسابنک اساسی (نیگزی) ایکی نرسه دن عبارتدر: ۱) نچک برار علامتی بولغان ایکی عددن اوچنچی

بر عدد تشکیل ایتارگه؛ ۲) نچک بر الوشی معلوم بولغان بر عددنی ایکی گه آیررغه . (مثلا: ۵ نی ایکیگه آیررغه کیرهک، بر اولوشی ۳ بولسون). ایکنچی تورلی ایتدروب آیتکانده، حسابنک نیگزی «جمع هم طرح» جدوللریدر. هر بر مرکب حساب مسئله سی اعمال اریعه بله حل قیلنه؛ اما ضرب فسقارتمش جمع (۴X۳ = ۱۲) هم تقسیم فسقارتمش طرحدر. (۶:۲ = ۳-۲-۲) جمع بله طرح ایسه، جمع - طرح جدوللرینه بناء فیلمشلردر هم بو جدوللرنی بلو بر تورلی ذهنلیلرگه ده قیین توکلدر. دیمک، حساب هر کم اوگرانلرک بر علمدر. بونک اوستینه اول هر کم ایچون فائده لیدرده، چونکه ۱) حساب، معیشت ایچون فائده لی بولغان معلومات بیره؛ بونی اثبات ایتوب تورر غه ده حاجت توگل؛ ۲) حسابنی قزق ایتدروب اوگرانکانده بالا حتی اولگی باسقچده اوق اوزلگندن اوزی ذهن بورتوب نتیجه چقارا هم شول سببلی قوه فکریه سی آرتا بارا؛ ۳) حساب اوقوغانده آدمنک اهمیتلی بولغان اوزگه روحانی قوتلری ده ترقی ایته، مثلا: تاپقرلق خاطرده توتو، تصور (воображение) هم عمل فیلو قابلیتی (самодѣятельность)؛ ۴) حساب اوگرانکانده بالالر فکرلرن یخشی سویلاب بیررگه اوگرانلر، چونکه ریاضیات آچق، فسقه هم درست ایتدرب تحریر قیلنه؛ الحاصل حساب هر کم ایچون فائده لیدر.

یوقاریده سویلا گانندن کورنه که، حسابنی اوقوتانده ایکی تورلی مقصد توتارغه ممکن: برسی معنوی بولوب آدمنک روحانی قوتنی ترقی ایتدرودر، ایکنچیسى مادى بولوب معیشت (ترکک) ایچون فائده لی بلملر بیرودر. بو مقصدارنک هر ایکیسی ضرور ایکان صوغفی زمانلرده غنه بلمشلردر. حاضرگی زمانه معلمنک وظیفه سی شوشی ایکی مقصدقه ایرشدرودیب قاریلر. توبدنراک تیکشروب فارسهک، قولایلی اصول ایله فائده لانغانده بیک قیین اشی توکلدر.

حساب اوگرانر ایچون ایکن برنچی واسطه و ایکن برنچی قورال ایسه حساب مسئله لریدر. اما مسئله گه کرشماسدن بورن معلم، اوزینک اوته چک ماتیریاالن اوشبو روشده بر مرکز دائره سنده ترتیب گه سالورغه تیوش: برنچی دائره - بالالرنی اون دائره سنده تعداد و ترقیم هم اعمال اریعه ایله طانشدرو. بو دائره ایکن قیینی بولوب هم ایکن اهمیتلیسیدر. شونک ایچون بو دائره ده اوزاغراق توتوب

مثلاً: نینداین یخشی سو اللر بیرلماسن، هیچ برسی شاگرد لرگه رقم روشلرینه هم ترقیمگه توشندره آلماس. رقم اوگرانگاندہ کیره کلی اورندہ «تقریر» اصولی ایلهده فائده لانهچه بولمیدر. لیکن، غافل بولنماسن، که ابتدائی مکتبه «تقریر» اصولی ایله تیک ۱/۲ یا ایسه کوب بولسه ۲ مینوت غنه فائده لانهچه ممکن، یوق ایسه بالارنڭ وقتی و اعتباری کیمیدر.

یوقاریده سویلاگاندن کورنه، که حساب اوگرانگاندہ معلمنڭ وظیفه سی شاگردلرنی منطقی نتیجه لر چقارردای اوکغایلی حاللرگه قویودن توره در. یعنی: معلم شاگردلرگه قولایلی ماتریال هم اورنلی سو اللر بیروب، هیچ بر جوانبی اوزی ایتمی هم آلدن بلدرتمی، آنلارنڭ اشلرن تیکشروب کوزاته هم توزاته بارادر. دخیده اونولماسن، که معلومات آلو ترتیبی شوشی روشده بولورغه تیوشلی: (۱) کوزگه کورنوب تورغان اسبابلر واسطه سی ایله مسئله لر حل قیلو (بالارنڭ تویغو (حسن) اری اشلی: (۲) کونده اوچری تورغان نرسه لر دنیا سندن مسئله حل قیلو (تصور خدمت ایته: (۳) اسمسز عددلر (отвлеченныя числа) ایله مسئله حل قیلو (قوه فکریه خدمتده بولا: (۴) منطقی نتیجه چقارو (شاگردلر اوزلری چقارالر، معلم ایسه تیک یولغه سالوب هم توزاتوب گنه توره: (۵) ملکه لندر (опражнять) تابلقان قاعده نی ذهنده اورنلاشدرو هم نغتو.

دیمک هر بر حساب قاعده سی ایله تانشدرو «کوزا-تمه لی» اسبابلر ایله مسئله حل قیلودن باشلانورغه تیوشلی. حساب اوگرانگاندہ قوللانا تورغان «کوزاتمه لی» اسبابلر بولنه لر: (۱) چن «کوزاتمه لی» لرگه: بوکارغه کره لر سان کورساته تورغای صورتلر هم حساب مسئله سن آکلانر ایچون قوللانغان هر تورلی سزقلر: (۲) «کوزاتمه لی - تویمالی» لرغه: بارماقلر، شاقماقلر (кубики) هم هر بر سانارغه اوکغای نرسه لر، شوید اسچوتی، حساب قومتاسی (арифметическій ящикъ) هم غیرلر: (۳) «کوزاتمه لی - سانامالی» لرغه: بولنرغه منسوب روس اسچوتی، کرات، جمع و طرح جدوللری هم حسابلر ایچون یازلمش جدوللر: (۴) «کوزا-تمه لی - اولچامه لی» لرگه اوزونلق، آغرلق، فالنلق اولچاولری کبی: (۵) «کوزاتمه لی - هندسی» لرگه: هندسه سزقلری، شکلر، هندسه جسملری کبیلر. قوللانا بلساک بو اسبابلر نڭ هر قایوسی اوقوتقاندہ بیک اهمیتلی، بیک فائده لی حتی ضرورلر در. مثلاً: فالنلق اولچاگانده هیچ بر محاکمه،

ملکه لندروب همه ضرور بولغان نرسه لرنی بارنده بتررگه کیرهک: (۲) نچی دائره - یوز دائره سنده نعداد و ترقیم هم اعمال اربعه ایله تانشدرو: (۳) نچی دائره - هر نیندای دائره ده بولغان ترقیم و نعداد هم اعمال اربعه ایله تانشدرو: (۴) نچی دائره - اسملانمش عددلر هم آنلرنڭ اعمال اربعه سی ایله تانشدرو.

بونڭ اوستینه ۱/۲، ۱/۴، ۱/۸ کبی ینگل کسرلر ایله ده تانشدرغه تیوش. بونداین کسرلرنڭ اعمال اربعه سی برنچی یلده اوق اوتارگه ممکن، چونکه نام عددلر ایله کسرلر آراسنده کوب آیرمه یوقدر. شولایوق اوچنچی اوقو یلنده عملی (практический) حسابنڭ بعض بر قاعده لری ایله تانشدروده فائده سز بولماس. عادتی غنه پراسینت مسئله لری، خلیطه (قوشمتا)، شرکت هم بعض بر وقت حسابلی تورغان مسئله لر ایله ده تانشدرغه تیوش.

بو حساب مسئله لری اوچ تورلی روشده بوله: (۱) واقعہ نڭ باشی هم آخری معلوم بولوب دوامن تابارغه، (۲) باشی هم دوامی معلوم بولوب آخرن تابارغه، (۳) دوامی آخری معلوم بولوب باشن تابارغه کیرهک بولا. بار ماتریالی (اوگره ته چک نرسه نی) یوقاریده کورساتلگانچه بولگاج، معلم گه هر بر درس ایچون قولایلی هم درسنڭ مقصدینه موافق مسئله لر تابارغه تیوش. مسئله لر سایلاغانده بولنرنی خاطرده توتوق کیراک: (۱) مسئله گه شاگردلرنڭ ذهنی ایرشیرلک بولسون: (۲) مسئله آچق، قسقه، درست هم ینگل ایتدروب تحریر قیلنغان بولسون، (۳) مسئله اوز اورندہ قویلغان بولسون (مسئله لر اوزلرنڭ ترتیبی بله باررغه تیوشلی): (۴) مسئله ممکن قدر بالاررغه قزق بولسون.

مسئله سایلاغانده معلم شونی ده خاطرندہ توتسون، که علم حساب «کلی دن جزئی گه» نتیجه چقارا تورغان فنلردن اولسه ده «کلی دن جزئی گه» «دдуктивный» اوقوتو اصولی ابتدائی مکتبه که بتونلایوک موافق توگل. ابتدائی مکتبه بلکه «جزئی دن کلی گه» (индуктивный) اصولی، اولده بولسه معلمنڭ سو الینه شاگردلر جواب بیره باروب استعمال قیلغانده غنه، قولایلیدر. بو اصول بله بارغانده غنه شاگردلر حساب قاعد ارن اوز عقللری ایله اوزلری تابلقان نتیجه لر دیب تانلرلر. شولای بولسه ده اصول تعلیم فقط «سو ال و جواب» اصولینی غنه قوللانونی معقول کوروب بتمی. اوقوتو روشلری اوزگاروب، آلماشنوب توررغه تیوشلی. بعض وقتده تقریر (سویلاو) اصولن قوللانوده ضرور بولا.

هیچ بر بیان، برکه سالنغان ۲۷ یا ایسه ۸ شاقماق قدرلی خدمت کورساتنه آلایلر. اعمال اربعه نك اساسی بولغان، آلفه هم آرتقه نابا سان اوگراتکانه کوراته اسپایلر ایتوب بیره آلماسلق فائده کیتره لردر. «آلفه آرتقه» سان اولده کوزاتمه لی- تویغولی اسپایلر ایله اوگراتله، آندن صوگ فقط کوزاتمه اسپایلر، بوندن صوگ کونده اوچری تویغان نرسه لر دنیا سندن مسئله حل قیلنه، ایگ آفتقه اسمسز عددرلر سانالوب مسئله لر حل ایتله لردر.

حساب درسی نه روشده اوتارگه تیوشلی؟ مونه شول درس ترتیبی (планъ) ایله مقاله منی ختم ایتسه م، اورنسر بولماسه کیراک:

درس اولده کوکلدن ساناو ایله باشلانو، سانارغه آلمان ماتیريال درسنگ مقصدینه موافق بولورغه تیوش. کوکلدن ساناو ۴-۵ مینوت چامالی دوام ایتار. بوندن صوگ شاگردلرگه مسئله روشنده یاگا بر موضوع (тема) بیرلور. موضوعنگ مضمونی کامل بولسن هم کوب نرسه نی شامل بولماسن. یوفاریده کورساتلگان روشده درسنگ اولگی یارتیسنده موضوع تیکشورلور. شاگردلر مسئله گه توشنگاچ، درسنگ قالغان یارتیسنده شول درسده تانشدرلغان قاعده گه موافق مسئله لر حل قیلدروب، شاگردلرنگ ذهنده یاگا معلومات نغتلور. آخرده شول تیکشورلگان قاعده گه متعلق مسئله لر کوکلدن حل قیلدروب، درسی تمام ایتلور.

کوکلدن سانارغه نچک اوگراتو حقنده بر نچه سوز ایتوب خاتمه قوشسه م شاید اورنسر بولماس:

کوکلدن ساناونگ (حساب ذهنی) مادی - عملی (прат.) فائده سندن بیگراک اهمیتلی بولغان معنوی فائده سی بارد: اول آدمی تاپقرلقه (находчивость) اوگره تب یوگروک ذهنلی اونکن یاسی. بو ایسه ترکک ایچون ایگ ضرور بولغان نرسه لردندر. کوکلدن سانارغه اوگراتکانه درسی توبانده گی قاعده لر بویونچه آلوب بارغه کیره ک:

(۱) حساب ذهنی ده اوته چک ماتیريال بتون حساب ایچون عمومی بولغان ترتیب گه سالنغان بولسون (بر مرکز دائره سندن)

(۲) مسئله لر اصول تعلیم کورساتکان ترتیبده گنه بیرلورگه تیوش؛ (۳) اعمال اربعه نك هر قایوسی یوفارغی خانه لردن باشلانورغه تیوشلی؛ (۴) هر درسنگ اولنده هم آخرنه بارسى ۵-۱۰ مینوت کوکلدن سانانورغه تیوشلی؛ (۵) بر شاگرد جواب بیره آلماسه، کوزاتمه لی اسپایلر ایله فائده لانونب جواب بیردرترگه تیوشلی (بر بالا بلماسه ایکنچیسندن جواب

کوکلدن سانارغه نچک اوگراتو حقنده بر نچه سوز

ایتوب خاتمه قوشسه م شاید اورنسر بولماس:

کوکلدن ساناونگ (حساب ذهنی) مادی - عملی (прат.) فائده سندن بیگراک اهمیتلی بولغان معنوی فائده سی بارد: اول آدمی تاپقرلقه (находчивость) اوگره تب یوگروک ذهنلی اونکن یاسی. بو ایسه ترکک ایچون ایگ ضرور بولغان نرسه لردندر. کوکلدن سانارغه اوگراتکانه درسی توبانده گی قاعده لر بویونچه آلوب بارغه کیره ک:

(۱) حساب ذهنی ده اوته چک ماتیريال بتون حساب ایچون عمومی بولغان ترتیب گه سالنغان بولسون (بر مرکز دائره سندن)

(۲) مسئله لر اصول تعلیم کورساتکان ترتیبده گنه بیرلورگه تیوش؛ (۳) اعمال اربعه نك هر قایوسی یوفارغی خانه لردن باشلانورغه تیوشلی؛ (۴) هر درسنگ اولنده هم آخرنه بارسى ۵-۱۰ مینوت کوکلدن سانانورغه تیوشلی؛ (۵) بر شاگرد جواب بیره آلماسه، کوزاتمه لی اسپایلر ایله فائده لانونب جواب بیردرترگه تیوشلی (بر بالا بلماسه ایکنچیسندن جواب

شعر ایله مشغول ذاتلرغه.

یارومی بو کون گه قدر وفات اولانلردن و یارومی سلامتاردن اولوق شرطی ایله اون عدد شاعر اسمینی یازوب کوندروکزی اوتنه مز. شونلر آراسندن (کرك وفاتلر و کرك سلامتار اولسون) اوچ عددینی انتخاب قیلوب هر برینگ اوچار سطر شعرینی هم کوچررسز. مکتوبلر کامل امضالی وشاعرلرنگ اسملری درست هم ده اشتباهسز صورتده یازله قلیری مطلوب. آلمش ترتیبلی ایله اوشبو مکتوبلر ۲۳ نچی عدد «شورا» ده درج ایدلنورلر.

«شورا» اداره سی .

اخبار

نيك ياندره اول؟

كورشدم مين جانمنك جاني برله
 بو كوكلام دردينك درمانى برله .
 او طوردم ياناشا - قيلم تماشا
 قاراسام بوزينه ؛ كوزار فاماشا . . . . .
 ديدم : «اى نورلى بوز اى بوزى كوندز
 سكا حيران قوباش ، اى ، كوك ويلدز .
 كوزك كسكين اگر فيلسهك نظاره
 (بوله غه مكين كوكلار پاره پاره) .
 آزدك ايرته كيچ كوزدن باشمى
 قاشك ديوانه قيلمى باش باشمى .
 نى بولغاي بنده كه بيرسهك فولوكنى
 سوبه م جاني - ديب آيتكزسهك تليكنى ! . . . . .
 - سوزم بلدى - بيزه ندى و توزه ندى
 كوه زله ندى و نازلاندى ، فزاردى . . . . .
 ديدى : « جانم بولاي فايغرمما برده
 سنك برله عهركه مين ده برگه
 سيزه م عشقك - سوزك طكلاماسامده
 بلهم - جرلاماساك - جغلاماساكده .
 اگر بارسام سكا قالمام خفاده
 مگر : لذت - جفا صكره صفاده . . . . .
 طوتارسن قول توگل فولدن آشبده
 وليكن ايت صبر - توفته - آشقمه . . . . .
 ايشنكاچدن اوشال سرلى خطابنى
 ديدم : « موندن مرادك نى ؟ عتابى ؟
 رومى اوتده يانغان بر عاشقغه
 ديمك - توفته ! صبر ايله ! آشقمه . . . . .
 جوابسز فالهادى اوشبو سوزمه
 ديدى : « جانم ! طورر من مين سوزمه » .
 همان وعده قىلا - سوزده طور اول
 فقط : مين مجنونى نيك ياندره اول ؟ .
 حسين آطلاشى .

يمان اييداش

«عفيف مين» دى آچا سوز ماقتانا مسكين اوباليمده
 كشى يوقده باوزلقدن قايا قاچمق طويا آلميده !
 قورقماي شادلانا بد اش بلهن صاف وجدانى اولگان
 بله مسز اول ثلوك نينداي ملكداي پاك صبى اولغان .
 بختسزلككه فارشى بد خلقلى دوستقه تاب كيلگان
 آدم تقليد قلى آكسز يمان دوستلرغه باش ايگان .
 باروب توشكان آلا آرتهجه طاشلاندى تيران قوبغه
 هلاك اولغان ياوزار خاطر بچون خوش كيلماگان اويغه .
 نچار دوستلر ايگوب قابنده پچراق حس باوزلقدن
 ايارگان شول يورا كسزلك بلهن طويغاج باكزلقدن .
 شولاي هر كم قوشلسه ذات وشانسز لرغه - آق بختن ،
 قارالتور ؛ هم قازور عفت ، علم ، فضلى اوچون احدن .
 عهركه چهكسه سى عفت ، ناموسلر ، آب رويلر برگه
 مينوت اوتماس اولرلر ، طونچهر سلك معنوى گورگه .
 عزالدين ايسانبيردين .

سبحانك

كوكل گه :

نارتمه باش حسرت اچندن اى ياقوت ، جوهر كوكل !
 چن راحت بوق هيچ آدمگه بر عذابنى ناتمبچه .
 هر قارا كغو تونگه كون بار ، هر عذابنك شادلىنى ،
 باومى رحمت ياغمرى آلدن بوران ، قم آتمبچه .
 فرعون بار هر موسى ، هر ابراهيم نك نهرودى ؛
 هيچ پيغمبر اولمه دى محنت ، عذاب ، طار طاتمبچه .
 چه بچسون دينكز توبى چقسون اچكدن جوهرك
 بولمى راحتك مصرده نيل مبارك طاشمبچه .
 هر طرشمقنك توبى آلتون عذاب محنت بلهن ؛
 فايغوسز شادلىق تلهو ، آشلىق تلهو نيك ساچمبچه .
 بيك راحت چننده اولطرمق لىكن مشكل منو
 بيرمى تاكرى بو سفاهندن كيچوب كوك آشمبچه .

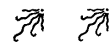
مختصرالقدوری - حنفی مذهبك معتبر مختصرلردن اولان اوشبو اثر بو دفعه « فزان » شهرنده « ملت » طرفندن گوزل صورتده باصلوب نشر اولنمشدر. كاغدی باخشی و جلدلنوی چدامای روشده اشلاندیكندن درس قیلوب اوفوچی مدرسه شاگردلرینك دقتلری جلب ایتولندهر.

دیواری کالیندار - « صباح » طرفندن نشر ایدلش، دیواری کالینداردن بر نسخهسی اداره مزگه کلدی. فزان، اویا، تاشکند شهرلرینك تقویملری یازلوب، مسلمان بایراملری، روس پرازدنیکلری قزل بویا و ایله باصلامشدر.

مختصر تاریخ عمومی. مکتبلرمز، شا کرد و معاملرمز ایچون ضرور اولان کتابلرنك بری تاریخ عمومی گه دائر یازلمش اثر اولسه كرك. بو اورنده اسمی یازلمش کتاب ایسه ایشته اوشبو ضرور کتابلردن اولوب اوشبو کونلرده گنه نشر اولنمشدر. کتابنك عبارتتی بنگل، جمله لر قسقه و آچیق، بعشلر ترتیبلی، اوزون و مختلف اثرلرنی مطالعه ایدرگه حاجت توشمازلك درجه ده مفیددر. کتابده اولان ایکنچی مزیت ایسه بالکنز عثمانلی تورکلری طرفندن غنه و یا که روس معررلری طرفندن غنه یازلمش اثرلردن گنه اقتباس ایدلماي بلکه هر ایکی قومنك نخبه لاری طرفندن ترتیب ایدلمش تاریخ عمومی کتابلردن انتخاب ایدلوب یازلمقندهر. بویلهر وشته یازلمش تاریخ کتابلرنی اوفوچیلر، کوب وقت واقعه لرنی جرح و تعدیل ایدوب شغللنه چك معاکمه لرگه محتاج اولمازلر. عموما علم تاریخ ایله شغللنمکده اولان ذاتلرغه اوشبو اثر توصیه قیلنندهر. محرری فاتح افندی کریموف، ناشری حسین حاجی حسینوف. زور قولده ۳۴۲ بیتدن عبارت اولان بو اثرنك حقی، اوستنه ۱ صوم قوبلمشدر. هر بر مشهور کتابچیلرده اولور.

تواریخ خمسۀ شرقی. تورک قوملرینه دائر تاریخلر یا که تاریخ منبعی اولاچق شیلرگه دائر اثرلر دنیانك هر قطعهنده و هر گوشه سنده یازلوب طورلدیغی حالده بالکنز

جمله اشیانك اوزنچه بار مقدس عرشیمی هیچ راحت یوق تکمیل ایتمی، عرشیسندن باصیچه، سوکزه بر محنت کیلور بولغاچ حاضر تاتهاق کیرهك، قدری بولمی تاتلی تورمشنك عذابنی طانیچه. بل! راحت یوق، هیچ آدمگه اونمی تورمش دینگزن؛ آی آفر طاش چیلکه لب اوتماك موناردن باتمیچه. فایناسون حسرت بلهن طولسون « بواك » حددین آشوب تا ابد چن شاداق اولماس فایفو حددین آشمیچه. قیام الدین یولداشی. اورالسکی.

تأدی

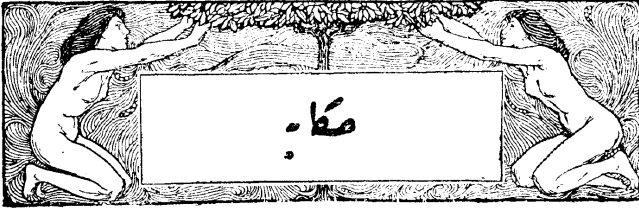
دنیا ده وجدان بلهن بختمنی برگه کورمادم مسکنم گور بولدی، مین گرچه قبرگه کورمادم. زور امید - تاتلی خیال - شاداق ایچنده بولمادم رنج حسرت زنجردن بر وقت قوتولمادم. فایده بارسام، فایده یورسه م، فایده ئوتکه رسه م عمر خلقی توپراق بولدیلر نورغان بیرم بولدی قبر. عمرمك کوبرهك دقیقه سنده راحت کورمادم. طور موشمه معنوی روحلر ولدت کورمادم. جهل پرور طعنینه باشم گرفتار ایلدم. اوز اوزمنی نشل توب کونگهای دلخوار ایلدم. چاندیلر آچی زهر برلن آچی اوفلر بلهن ایتدیلر فصد بو خائولر، حتی ملط... بلهن. کهگه صوگ فصد ایتما دیلر زمره... جاهلون فایده صوگ بو جاهلون کملرگه صوگ لا یظلمون؟ وافی الجلالی.

غواص غه:

اول دم فانی که کعبه کویك مکان ایدی حیفاکه کچدی بیلدک اول خوش زمان ایدی. عمان.

آصراولر طورمىشندى .

(حجوب جىمال خانىنىڭ ۱۵ نىچى عدد «شورا» دىغى ماقالىسىن اوقوغاچ .)

I

اون باشىدىدە آناسىدىن يىنىم قالغان «نعيمە»، ايكى آطنە اوزغاچدە اوصالغىنە بىر اوگى آناناڭ قول آستىنە كىردى . منە شول كۈنلەردىن باشلاپ اول بىچارەنىڭ طورمىشى گل قارا ياقىغىغىنە اوستورەلە . . . .

آناسىنىڭ شىققىلى قوچاغىدىن چىقىپ چىرايىسىز بىر بات خاتوننىڭ سۈيەكلى بارماقلىرى آراسىدىن قىلىپ، زەرلى قارا-شلىرى آستىدە ايزلو نعيمەنى بىتونلەي اوزگار تىدى . كوز-لەرنىدە يالتراب طورغان شادلىق يالقونلارنى، بىتلەندە بالقوب طورغان سەادت نۇرلارنى تىگىنىڭ آچى سوزلىرى، سالقون قاراشلىرى وفاتى قىلانلارنى بىك تىز سۈندىدى ، اويناب كۈلۈپ يۈرگەن سۈيۈملى نعيمە ، باشىدىن تۈبەن سالغىدىروب يۈرۈپچەن ، كۈپ وقت قايسىرۇچان بىر قىز بولدى .

آناسىدە بىچارەنى اچىدىنكىنە آيى ، ياش خاتونى اويدە بولماغان چاقىدە آنى قوچاقلى ، اوبە سۈيە ، يۈمشاق سوزلىرى بىرلەن كۈگۈلەن يۈوانا ، ياش آناسى اوروشقان قىندە تىردىلى ولەكەن بىك شىققىلى كۈزلىرى بىرلەن آكۇ قارى فقط آنى ياقىلارغە ، اوزىنىڭ قوچاغىنە آلبىرغە تىگىنە ردىن قورقا ؛ چۈنكە آنىڭ قارشۇسىدىن اول ھەر زىمان چىككە ايدى .

نعيمە ، آناسىنىڭ رىھىمسىز قىلانلىرى بىلە آناسىنىڭ تىردە قاتنىش شىققىلى قاراشلىرى آراسىدىن ايزىلە ، يۈرەگىنىڭ كى تىرەن پۈچمەغىدە آچى حىسرت ياشلىغانلىكى ، كۈگۈلەندە ئىللە نىندى موك بارلىقى كۈز باغىشلىرىدىن سىزىلە ايدى . اول مەنە شۇشۇندى حىيات وشۇشۇندى طورمىش اچىدە اون ايكى باشىنە كىلىگەچ اوگى آناسىنىڭ كىنگاشى بۈيۈنچە شەرلەندەگى بىر بايقە آصراولغى بىرلىدى .

نعيمە اوگى آناناڭ قولىدىن اچقۇرغە بىر آز شادلا-نغان كېك بولسىدە اوز آناسىلە بىرگە اون بىل ھەر اونكارگان كېكەنگە ماتۇر اوين طاشلاپ كىتۈگەدە ئىللە نىكىر كۈكلى اڭغراشا ، يۈرەگى سىزلانە ايدى .

تۈركلەرنىڭ بېشۈكلەرى اولان «تۈركىستان» دە تۈرك لسانىدە اولەرق يازلاماز ايدى . شول چىتىدىن تۈركك ، اوزولۇنى اولان تۈركىستاندە غىرىب ھالە ياشامىشدى . بۈنىڭ الوغ بىر قىسورلىق ايدىكىنى سۈيلىرگە لىزوم اولماسە كىرك . لىتون قىھون پارىزدە اوطۇروب تۈرك نارىغى يازسون ، رادلىوف وآنىڭ ايدەشلىرى تۈرك آتار قىدەمەسىنى تىقتىش ايدوب قىضاي لايىنھامى دىبەچك قىدر كىك چۈللەردە قونوب كۈچۈپ يۈرسۈنلەر ، قاتانوف وباشقەلەر بۈنلەرنىڭ لغتلىرىنى تىقتىش ايدوب قىسور ونچولرىنى تۈزۈسۈنلەر اما اصل تۈركلەر اوزلىرى تۈركك بېشۈگىدە اوطۇردىقلىرى ھالەدە ھەرلىرىنى قەز وپلاو ياندىدە كچىرسۈنلەر . بو ، باغىشى بىر اشمىدىر ؟

بو كۈنلەردە تۈركىستان «چۈچۈك» شەرنە امام ومقرىءى قىربانغىلى ائىدى ولد حاجى خالىدك طرفىدىن نىش اولغىش «تۈارىخ ھەسە شىرقى» اوشبو قىسورلىقنى بىر قىدر اولسەدە تەدبىل قىلسە كىرك . ھەكۈر ائىردە فرغانە خانلىرى ، آلتى شەھر خانلىرى ، قزاقلەر ، منغول وتاتارلەر وباشقەلەرنىڭ احوال تارىخىلەرى سۈيلىنمىشدى . بۈندە تارىخ ھەسە ، قىنى بىر طىرزدە يازلاماش ايسەدە قىنى طىرزدە يازلەنچەق ائىرلەر اىچۈن ماخذ ومنبىع اولورغە صالح كۈب شىلەر وار . «تۈارىخ ھەسە» نىڭ اھمىتى (بىزم فىكرەزگە كۈرە) اوشبو نىقەدەندىر . تۈركىستان طرفىدە اولان ھەسەلەرى شاپد اوشبو ائىر ايلەگىنە قالمالزىر بلىكە بۈندىن ھەرت آلۈب اوشبو موضوعە دىغى باشقە ائىرلەردە وجودگە كىتۈرۈلەر . تۈرك تارىخى يازار اىچۈن لازىم اولان منبىع اصل تۈركىستاندىر . ۷۹۱ يىتدىن ھەرت بىر ائىرنى تىرتىب و سۈكۈرەدىن نىش ايتەك الوغ موفقىت اولدىغىدىن امام قىربانغىلى شاپان تىرىكىدەر . ھەسە و ھەسە قىرأتخانىلەرنىڭ ھەر بىرى اىچۈن بىر نىسخەسىنى آلورغە تىوشلى ھقى ۲ سوم ۵۰ تىندىر . مشھور كىتابچىلەردە اولسە كىرك .

قازاق وقىغىز قارىنداشلىرىمىز اوزلىرىنىڭ بابالرىنى مەكە رەمىدەن تىكىشروب يۈرمەك ياكە ھجازدىن كىلوچى سىپاھلەر ومجاورلەردىن سورا شوب طورمىق اورىندە اوشبو «تۈارىخ ھەسە» نى مطالعە ايتسەلەر دىغى قاندىلەلەك اولور ايدى . اوىگە كىرمەك لازىم اولسە ، مورجەسىنە دىگە بلىكە ايشىگىنە وارغە تىوشلى .

تیمر فایقانیڼه اله کتررگه طرشا؛ اول آکا بیک صوفلانغان اېمېشه آنی چن کوکلندن سوبه اېمېش . . .
نعیمه شیکلی صاف کوکلی بر فزنی آلدان، اوستالقی ایله بالفاندن اویوشدرلغان سوزلر برلن طوزانغه توشورو بوزوق کوکلی حسیس بای بالاسی اېچون بیگوک آور بولمادی، اول آنی بیک تیز اوزینه قاراتدی .
نعیمه تگینک حقدن اوزینک وجدانی برلن بایتافنه تارتشوب قارادی فقط اڅ آخرده چیکلدی .
بتون کوکلی ایله آکا بیرلدی وشولای ایتوب چن سویو برلن آنی سوبهده باشلادی . . . .

III

طومانلی حسلر اچنده، فانی دولقنلر اورتاسنده نعیمه نځ اوزگالنگان وقتی؛ شوندن باشلاب آناځ طورمشی بتونله ایکنچی اوزی اېچون بیک ضررلی بر بولغه کوره .
ذهنی تگینک خیالی، کوکلی آکا بولغان اوچسز قریسز محبتی برلن طولغان؛ اول هر وقتده آنیغه اوبلی، باشنده آناځ سوزلر نگنده ئه یله ندره . . . هر کون دیرلک شول بای بالاسین توشوندهده کوره . . . .

آلار ایکو بیک ماتور باغچه اچنده تیره یاغی توری توری چچکر ایله بیزکلنگان صوقماق بوینچه بوریلر، آغاچ بافراقلری آستنده باصالغان یاشل بویاولی اوطور-غچارغه اوطورالر، سویلشدر، کولوشلر . . . .
فقط بو تانلی کورنشلر اوزانغه بارمی، «کینیه اتوغرافی» دهغی منظرلر توسلی یلت ایتوب اوزگاردهده باشقه کورنشلر کپله .

اول بیک قویی قارا اورمان اچنده بولا . دنیا فالین بلوطلر ایله فاپلانا، کوک کوکری، یاشین یاشنی، ئله نیندی برتقچ حیوانلر نځ آچی طاوشلری ایشته؛ اول بر فایدهده باره آلپنچه آبتراب توری یاقه بهرگه لنه صوقفالانا، شول وقت یاش چاغنده کوکلینه سکشوب فالغان اون اېکی باشلی بر آژدها کیلوب چغاده آنی کوتهروب فاف طاوی آرنینه آلوب کپته . . .

طاغن باشقه کورنش . . . .
اول بیک بیوک و بیک تکه بر طار باشنده بولا .
ئهلنه سنده طاش بله قومدن باشقه بر نرسهده بوق کون بیک داوولی . اول، آیاق قوی بهیلنگان توسلی اورنندن قوزغاللپنچه بیک آور صولشدر آلوب پاتا . داوول آنی

«آصراو» اسمی برلن کشی فایقاسینه بارولر، بالا کوتهروب بورولر، برده یوقه ئله نی چافلی اوروش کورولر، بای خاتوندن نچار اسم آلور، آچی آچی سوزلری کوتهرولر آناځ اېچون بیک ینگل بولمادی . باینک یورقی اچندهگی بارلق کشی آکا بات کوز بله قاری، نیچکده آنی ره نچترگه صنف کوکلینه طوز سیبه رگه طرشا؛ نعیمهده ابرکلی ابرکسز بولار نځ همه سینه توزه، کورگان آورلقلرن یوره گینک تیره ن پوچماقلر نده صافلاودن باشقه بر نرسهده اشلی آلمی؛ فقط طن و اولاق اور نلرده کوکلینه جیولغان حسرت دولقنلرن معصومانه صورتده کوزلر نندن یاش حالنده توگه وشولای ایتوبکنه اوزینک فایغولرن بر آز کیهوته ایدی .

بر برینه اوخشاغان کون و آطنه لر بیک تیزلک ایله اوت، نعیمهده شوشی وقتلر اچنده همان اوسه همان زورایا؛ آصراولر دنپاسندهغی نچارلقلر، اوروشولر، خورلاولر بیک کوب گناهسز لری ایزوب کشی طبیعتندن چغارسهده نعیمه گه نیچکدر اوزینک ضررلرن تیدره آلمی، طوغروسی آناځ چداملی بورهگی همه سینه فارشی طورا، اوزینه یاقین کیترمی، آلازناځ تأثیری آستنده ایزلمی همانده توزه ایدی .

II

اون بېش یاشینه کیلنگانده نعیمه نځ اڅ معصوم واڅ گناهسز وشونک ایله برگه کوکلندهگی حسابات دکزینک اڅ فایناغان و اڅ دولقلانغان چاغی . اول بیک ماتور و بیک سویوملی بر فز، جنندن یا گینغه اوزولوب دنیاغه چغار-لغان صاف چچک؛ فقط اوزی کبی آصراولر نځ طورمشن برده بله وی، آلازغه کیلنگان بلالری برده ایشتمه وی اوستینه بیک صاف کوکلی بولووی، همه کشینیده اوزی شیکلی طوغرو سوزلی دیوب طانووی، کولمپنچه سویلنگان سوز لر نځ بارینهده اشانووی آفاسنده کیله چکده اوزن کوتوب طورغان بیک زور بختسزلکن طوزان قدرده خبری بوق ایدی . . . .

یگتار برلن سویله شونی بیک زور گناهغه صاناسهده اون سیگز یاشلک بای بالاسینک بیک اونگون حبله لری، ئله نیندی بویاولرله صرلانغان بالتراولی سوزلری آناځ اولگی اعتقادلرن یگدی .

نگی فباحت، جای کیلنگان صاین نعیمه نځ یانینه صوغیلا، آکا ئله نیلر سویلی، نیچک بولسهده اوزینک

بو وقتدە نەبىيە نىڭ كوزلارنىدە الكىگى طومانلار كوتەرىلدى، اشنىڭ قايدە باروب بەرىلگەن بىك ياخشى آكلادى. فقط اش اوزغان، عفت و ناموس گولى طولغان ابدى ايندى!

عبدالله بىگى .

پر كره سىنىڭ **عهرى** - فن اهللىرى ، اوستندە يا - شامقده اولديغىز يرنى اوزىنىڭ يىل حسىبى ايله ۳۲۵ مليون يانلىك ايدىكى فنى دايلىر ايله اثبات ايتىمكده لىر ايسەدە بعض عالمىر بونى آز كوره لىر . دخى نيچە مىليون يىللىر ياشايەچكى آنچى الله تعالى نىڭ اوزىنە گنە معلومدر .

قوياش ايله پر آراسندە يراقلىق - صوڭ آلنەش حسابلارغە كوره قوياش ايله پر آراسى ۹۸ مىليون ميل گە ياقىندىر .

علم يولىنە خىرات - آمريقا بايلارندن مستردى بنت ، «مستشوستس» دە اولان هنر مدرسه سى فائەدە سىنە يوز بىڭ آلتون هدىيە قىلمىشدر . بوندىن باشقىە اوشبو مدرسه گە مستر فرىسيىس غرىن اسملى كىيسە وقفندىن ، هر سنە يكرمى بىڭ آلتون ورجىس اسملى پر طول خاتون طرفندىن بىڭ آلتون وىرلوب طورلەدر .

بنو اسراييل زمانندە غى ەصر شەهرى - آثار عالملىرى نىڭ ظنارىنە كوره قرآن شريفدە مذكور اولان مصر شەهرى بو كونگى «اسكندريه» اولو - فرعون وموسى پىغەمبەر ماجراللى شونە اولمشدر .

هوا كىمە سىنىڭ كىلەچك كونى - فرىك عالملىرى هوا كىمەسى حقنە اوشبو فكرلەردەدر : اون سنە اوتار اوتمازدە صوغش كىمەلىرى زورلىغندە هوا كىمەلىرى اشلانوب آدم بالالىرىنە خدمت ايتە باشلارلىر . دورت بىش يىلغە قدر هوا كىمەسندە قضاىر وتلفات كوب اولو - آندن صوڭ آز آز آزالا بارر . يكرمى سنە اوتار اوتمازدە هوا كىمەسى ايله آمرىقادن آروپاغە ، آروپادىن آمرىقاغە ۱۸ ساعندە يوررگە ممكەن اولور . هوا كىمەلىرى كمالات تابدىغندىن صوڭ دنياده صوغش بتار . چونكە هر بر صوغش قوراللىرىنى وغزىنەلرنى هوا كىمەسندىن دىنامىت تاشلاپ ھلاك قىلورغە ممكەن اولدىغندىن صوغش اسبابىنىڭ اشانچى قالماز ، شونىڭ اىچون انسانلر بونى اوزلرى بتررلر .

سلىكتە ھەمان طاونىڭ چېتىنە ياقىنلاشدىرا ، طاونىڭ نوبەن ياغى توبسىز بر بوشلوق . شول توبسىز بوشلوققە يىلوب كىتەرگە بىك آزغنە فالغاندە طاو باشىنە ئىللە فايدىندر نكى باى بالاسى كىلوب چغا ، نەبىيە آكا قولن صوزا ، نىدر ائىتمەچى بولوب آغزىن آچا ، فقط پر سوزدە چقى . ئىلگى حسىس ، طاو توبەسندە بىلىنە طابانغان كولوب قاراب طورا . شول آرادە نەبىيە طاغندە بر سلىكتە و شونىڭ ايل طاو باشىدىن توبسىز بوشلوققە توشوب كىتەدە قور قووندىن سىسكە نوب اوبانا .

IV

صوفر محبت بىشى اوزاققە بارمىنچوق اولگوردى . آصرالار دنيا سىنىڭ آور بودرغى دە نەبىيە نىڭ باشىنە كىلوب توشدى ...

پر كون باى اوزىنىڭ خاتونىلە ئىللە فايدە چغوب كىتەكچ باى بالاسى زالدە غرامافون اوينانا باشلادى . اوى اچندە نەبىيە بران ايكاوندىن باشقىە برەودە يوق . غرامافونى اوبىنالىغان تفتىلەو كوبى طن بولمەلر نىڭ طاش استىنالرىنە بەرىلوب ئىللە نىندى پر موڭ ايله ياكى غرى نەبىيە زالىڭ كورشى بولمەسندە پر اش ايله مانشا ، فقط آنىڭ كوزلرى قولى اشلەگان اشنى ياخشىغە كورمىدە ، تفتىلەو كوبى آنىڭ يورەگىن قالتىراتا ، تەنن چەرداتا ، بىتمەلىكدىن كورگان آچى حسرتلر نىڭ ياراللى اوستىنە سىيلىگان چن محبت پراشوغى بو وقتدە نەبىيە نىڭ كوڭلن بىگرە كدە ئەرنتە ايدى . غرامافون اوبىناناچ باى بالاسى نەبىيە نىڭ يانىنە چقى . منە بو وقت نەبىيە دەگى صافلىقنىڭ آفتق مېنوتلرى ، عفتىنىڭ صوڭقى صولشلىرى . نكى حسىس ، بىچارە نىڭ چن محبتىدىن ، نچار يول ايله فايدەلەندى . آنىڭ صافلىقن پچراق آرزولرى آستىنە صالوب طابئادى ...

نەبىيە حاضر الكىگى كى صاف نوڭل ابدى ايندى . اول ، جندىن چغغان چەك بولسەدە حاضر آكا قراو توشدى الك ، جبرەگى فاناتسىز فرشته بولسەدە حاضر اول درجە لرن يوغالتىدى .

منە شوندىن صوڭ نەبىيە نىڭ كىشىلىكدىن چغوب صارغا . بىغان وكىبىكان زمانى باشلانا .

آننىڭ چن محبت كولىنە پچراق نفس فراوى توشكەكچ اول بىچارە بتونلەى كىبى صارغابدى . نكى حسىسنىڭدە بورونقى شافىسى آرزولرى باصلىدى ، نەبىيە گە قرن كوز برلىنگە قارى باشلادى .

باغندن تركيه نىڭ آرناودلىق ساحلنە ھجوم ايتوب تركيه نىڭ بر نيچە صوغش كېمەلرن بائردى .
صوغش دېگىزە بولغانلقدن و تركيه نىڭ دېگىز قوتى ايتالياغە فارشى طورلىق بولماغانلقدن بتون صوغش مېدانى ايتاليا قولندە ايدى . نھايت ۲۰ نچى سنتا بىردە طرابلس شېھرن ايتاليا لوبقە طوتدى . تركيه نىڭ آندەغى كىرپوستلرن يەرگاندىن صوڭ قورىغە عسكەر چىقاروب طرابلس شېھرن ضبط ايتدىلار . صۇرە ، طرابلس ساحلى نىڭ باشقە بىرلرن لوبقە طوتارغە باشلايدىلار .

ياوروپا حكومتلىرى اوزلرىنىڭ بىر طرفلقلارن يعنى بو مھار بەگە فانناشماينچە چىتىدىن سېرىچى بولوب طورە چىقلرن اعلان ايتدىلار . گرچە ايتاليا نىڭ شول درجە حقسىز و حقوق بېن المللكە خلاف حر كىننە ياوروپا دول معظمە سېنىڭ قىطعى صورتدە پىر و تېسىت ايتوب ، آنىڭ بو نجاوزن طوققاتولرى لازم ايدىسەدە آلاى ايتنە دىلار . حتى تركيه نى بتونلاى بولو ، تركلرنى ياوروپادىن تمام قووو قىندە سوزلار ايشتامگە باشلادى . دېگىزدن كوچسىز بولغانلقدن ، قورىدىن ايتاليا ابلە كورشى بولماغانلقدن تركلر آبدىرادىلردە قالدىلار . صوغش اعلان ايتلو ابلە تركيه دەگى ايكى بىر نچى اش حقى پاشا كابىنتى نىڭ توشىموى بولدى . صوڭ زمانلردە كېرەك تركيه نىڭ اوزىدە و كېرەك ياوروپادە « اتحاد و ترقى » جىمىتىنە فارشى افكار بىك قاپارغان ، بوڭا دىشمىلىق بىك آرتقان ، داخلىدە خار جەدە يىڭى تركيه گە خوش قاراوچىلار آزابقان و شول سېبىلى « اتحاد و ترقى » جىمىتى طرفىدىن قوبىلغان حقى پاشا كابىنتى نىڭ نفوذ و اعتبارى بىك توشكان ايدى . بىر ياقىدىن بو ، ايكىنچى ياقىدىن بو كابىنت نىڭ گېر مانىيا طرفىدارى بولوب ، تركيه سىياسىتىنى گېر مانىيا مطلبىنە موافق يوروتوب طوردىغى حالدە ، گېر مانىيانىڭ متقى بولغان ايتاليا طرفىدىن تركيه گە ھجوم ايتلو حقى پاشا كابىنتى نىڭ اھتبارن بتونلاى بىردى ، ھمدە صوغش وقتىدە تركيه گە ياردم فلان بولا قالسە انگلترە طرفىدىن بولووى اميد ايتلدىگىدىن حقى پاشان نىڭ در حال اورنىدىن كىتوب اش باشىنە انگلترە طرفدارى ، يا كە ھىچ بولماسە بىر طرف بولغان بىر كىشىنىڭ كېلوون ايجاب ايتدى . شوڭا كورە ، حقى پاشا اورنىدىن چىقوب ، آنىڭ بىرىنە ايسكى اداره وقتىدەغى دېپلوماتلردن مشھور سىعب پاشا صدر اعظم بولدى . شىخ الاسلام موسى كاظم افندى ، حرىبە ناظرى شوكت پاشا ، معارف ناظرى عبد الرحمن بك ، مالىيە ناظرى نائل بك اورنلردە قالدىلار . داخلىيە و بىرەنە ناظىرلى دىخىن

طولستوى اثرلرىنىڭ طارالووى - ۱۹۱۱ نچى يىلنىڭ بىر نچى ماينە قدر ۴ آى اچىندە روسىيەدە روس تلىدە غرافى طالستوى نىڭ ۱۰۱ اثرى بىر مىليون ۱۴۹ مىڭ ۸۰۰ نىسخە باصىلوب طارالدى . الكىكوب باصلىغانلار : « اعتراف » ۳۵ مىڭ ؛ « البعث » ۳۲ مىڭ ؛ بتون اثرلرى بىرگە جىلوب ۱۰ مىڭ نىسخە . خىطلىرى ۷۰۰۰ نىسخە . واق اثرلردىن « پاشل طاباق » ۷۶ مىڭ نىسخە ؛ اوشبو مىندە ۲۰ مىڭ نىڭ طولستوى قىندە ۲۲ اثرى باصىلوب ۹۴ مىڭ ۳۵۰ نىسخە طارالدى .

ايجالسى

ياوروپادە ھىچ كوتولمەگان بىك زور واقىعە بولدى : ايتاليا بتون حقوق ، مىنىت و انسانىت قاعدەلرىنە خلاف روشدە بىردىن بىرگە تركيه گە صوغش اعلان ايتوب ، آنىڭ آفرىقادىغى « طرابلس غرب » قىطعە سېنە كىردى . قرون اولى و وسطادە باشقەلرنىڭ مقدس حقولرىنە مونىڭ شىكىلى ظالمانە ھجوملر كوب ايسەدە قرون جىدىدەدە بونىڭ مىنلى بىك سىرەك اولوب ، صوڭقى عصردە ايسە ھىچ بوقىر . طرابلس ايتالياغە بىك يقىن در . آلاىر آنەدە كوبدىن بىرلى كوز سالغانلار . آنى اوزلرىنىڭ شىكىللى ايتوب فائىدە لىنورغە و خوجەلىق قىلورغە تىلەگانلار . لىكن مىلكىت نىڭ اصل خوجەسى بولغان توركلر آنلرغە اول قدر ايرىك بىررگە تىلەمەگانلار . طرابلس نىڭ خوجەسى اوزلرى بولغانلقدىن آڭلاتقانلار . بو ايسە ايتاليا نىڭ كىفىنە بىردە خوش كىلمەگان . شول سېبىلى ۱۵ نچى سنتا بىردە ايتاليا تركيه گە اولتىمانوم بىروب : « بىز عسكەر توشىروب سىزنىڭ طرابلس قىطعە كىزى اشغال ايتەمىز ، آندەغى مامورلار بىزگە امر بىرىڭىز ، بىزگە قارشو طور ماسونلار ، مېنىم بو تىكلىفە ۲۴ ساعىت اچىندە جواب بىرەمىز » دىدى .

طبعى ، ھىچ بىر وقت ، ناموسلى بىر ملت و مىستقل بىر دولت بونىڭ شىكىللى حقارتلى بىر اولتىمانومنى قبول ايتوب اھتمالى بوقىر . شوڭا كورە ، تركيه ايتاليا نىڭ بو تىكلىفەن رد ايتدى . بونىڭ اوزرىنە ايتاليا تركيه گە ۱۶ نچى سنتا بىردە اعلان حرب قىلدى و طرابلس غە صوغش كېمەلرى ابلە عسكەر بىبارە باشلادى . ايكىنچى طرفىدىن ، آدرىيانىك دېڭىزى

بر ایکی ناظر یگی کشیلر تعیین ایتلدی .

سعید پاشا صدر اعظم لاقه تعیین ایتلورلرن ترکیه ده صوغش حاضرلغی کوریلورگه ، عسکر جیبیلورغه باشلاندى . خلق کورکلی فرقه لر و وطن محافظه سی فرقه لری تشکیل ایتارگه باشلادیلر . ایتالیا ماللرینه بايقوت اعلان ایتلدی . ایتالیا لرنی ترکیه دن چغاررغه کریشیلر و ترکیه حکومتی باوروپانک بیوک دولتلرینه مراجعت ایتوب : حقانیت و انسانیت نامنه آره غه کرولرن ، ایتالیا نك حقسز بو حرکتینی طوقتا تولرن ، بوشقه فان نوکرماولرن اوتندی . لکن آنلر اوزلرینک بی طرف طوره چقلرن ، آره غه کرمايه چکلرن بیان ایتوب جواب بیردیلر .

حاضر ایندی ایتالیا طرابلس غه کرگاج همه صوغش سببلی باوروپا تجارتنه کوب ضرر کیلوی و باوروپا لیلرنک اوز آره لرنده بو صوغش نك بر طاقم اونایسز حاللرگه سبب بولو احتمالی بارلغی آکلاشلماچ آره غه کروب صوغشنی طوقتانورغه تله و علامت لری کوریله باشلادی . لکن بو علا-متلر نك هر قابوسندن صوغش طوقتالسه طرابلس نك ایتالیا ده فالو شرطی ایله طوقتالاچغی آکلاشماقده در . نیک طرابلس غه مقابل ایتالیا دن ترکیه گه آزمی کوبمی آنچه بیریلوی گنه احتمال طوتولا . لکن بو احتمالده قوتلی بر نرسه توکلدر . صوگ خبرلرگه کوره ، آوستریا طرفندن آلفغان خوقلی خبرلر نأثیری ایله ترکیه نك اوزی باشلاب صلح صورغانلغی و ایتالیا نك همه شرطلرینه کونارگه راضی بولغانلغی آکلاشیلدر . آوستریا طرفندن آلفغان خبرلر ایسه آنک آرناودلق و ما کیدونیاغه طابا عسکر بیارووندن ، سلانیک گه فلو ط کوندر ووندن عبارتدر ، که بو ایسه ترکیه نی بولو وترکلرنی باوروپا دن قوونک باشلانوی دیمک اوله-چقدر . موندی بر حال فارشوسنده بولونغان وقتده ترکیه نك صلحنی تلاوبنه و ایتالیا نك همه شرطلرینه کونوب طرابلس دن واز کبچارگه راضی بولووبنده ده تعجب ایتار اوروون یوقدر . فرانسیه ایله گیرمانیا آره سنده غی فاس مسئله سی هنوز

اوزلمه مش ایسه ده اوزاقلامی حل ایتلوی ممکن و بونکده فاسنک استقلالی بئریلوب فرانسیه فول آستینه توشوی سایه سنده بولاچاغی بیک معلومدر .
ایرانده ، فتنه چی محمد علی شاه طرفدارلری جیکلوب ، فایسی اسپر توشدی ، فایسی اوتلری و فای برلریده قاچوب ، یا که حکومت گه اطاعت عرض ایتو صورتیل طارالمقده درلر .
ف . ک .

لطائف

۱۲۷

الوغ عالمردن بری اوزینه فارشو کلوب کورشوچی کیمسه گه : «سز قارنداش! قاره یعقوب ديه معروف آدم اولورسزمی؟» دیدیکنده اوتگی آدم : «شویله تقصیر! لکن ایهدی بن آغاردم» ديه سقالنی طوتوب کوسترمش . مذکور عالم ، قولینی یعقوب نك کورگینه قویوب : «اش بونک آغارمقنده در ، بو آغارمادیغنده ساچ و سقال آغارمقده معنا یوق» دیمشدر .

۱۲۸

چرکین یوزلی علی پاشا اسمنده بر آدم ، «ذاتی» اسمنه بر شاعرنی حضورینه چاقروب صحبت ایتمش . نه مناسبت ایله در صحبت وقتنده ایده شلرینه پاشا : «ذاتی نی کوردیکم یوق ایدی ، گوزل یوزلی بر ذات دگل ایش» دیمش . یراقدن طوروب ذاتی بونی ایشتمش ده پاشاغه قاراپ : «افندم ! یکیت یکیتنک کوز گوسیدر» دیمش .

محرری : رضا الدین بن فخرالدین .

ناشرلری : محمد شا کر و محمد ذاکر رامیپفلر .

«شورا» اورنبورغده اون بیس کونده بر چققان ادبی ، فنی و سیاسی مجموعه در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-Й СТРАНИЦѢ ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г Оренбургъ, Редакція журн. „ШУРО“.

آبوزه بنلی : سنه لک ۵ ، آلتی آباتی ۲ روبله ۶۰ کاپک .
«وقت» برلن برگه آلوچیلرغه :
سنه لک ۹ ، آلتی آباتی ۴ ر . بله ۶۰ کاپک در .

۹ س-۱۲ کسر بولا آلامی؟ - یوق . چونکه اول وقت
۲۳
«ش» کسر بولورغه تیوش . آلائی بولسه بو $\frac{۹ س-۱۲}{۲۳}$

نی بره تام عددگه مساوی دیب یازیق :

$$۹ س-۱۲ = ت$$

بوندهغی «ت» - تام عدد؛ لکن کوبمی ایکانی بزگه
بیلگولی توگل . صوگفی مساواتنی ۲۲ گه ضرب فیلابز (یعنی
ایکی یاغئیده ۲۲ گه ضرب فیلابز)؛ «۱۲-» علامتینی
آلشدروب صول یاقغه چغارابز (جبرده همه عددلرنی علا-
متلری بله برگه قاریلر) :

$$۹ س = ت + ۲۲ + ۱۲ \dots \dots (IV)$$

بوندن صوگ (III) نچی معادله حقنده نرسه سویلهگان
ایدک ، حاضر یاگادن شونی س- ویلیبمز . معادله نی ۹ غه
بولوب «س» نی تابامز («ت» آرقلی) :

$$\frac{۱۲ + ت + ۲۲}{۹} = س$$

بو معادله نڭ صول طرفندن تام عدد آیرابز :

$$س = ت + ۱ + \frac{۳ + ت + ۴}{۹}$$

«۲ ت» نام عدد ، ۱ تام عدد ، «س -» نام عدد ؛
شولای بولغاچ $\frac{۳ + ت + ۴}{۹}$ ده تام عدد . بونی بره عددگه
مساوی دیب یازوب قویابز :

$$\frac{۳ + ت + ۴}{۹} ی$$

بونده «ی» - تام عدد؛ کوبمی ایکانی بیلگولی توگل .
بو مساواتنی ۹ غه ضرب فیلوب ۳ نی صول یاقغه چغارساق :

$$۴ ت = ۹ ی - ۳ \dots \dots (V)$$

[بو اورنده (III) ، (IV) ، (V) نچی مساواتلر حقنده بر
ایکی سوز ایتوب کیتو ممکن . بولارنی چاغشدروب
قاریق : هر برسنه ایکیشهر نام معلوم عدد بار . نامعلوملرنڭ
معلوم مضروبلیری (III) نچی مساواتنکی ایک زور ، آننن
توبه نی کیتکانسایون کیمی : (III) نکى ۹۷ هم ۲۲ ، (IV)
نكى ۲۲ هم ۹ ، (V) نکى ۹ هم ۳۰۴ . . . . . اوستده ایتلگان
رهوشچه یاگادن مساواتلری یاصی بارساک ، آلارنڭ مضروبلیری
همان کیمی باراچق . شوشیلای ایتوب بره نام معلوم نڭ
مضروبى «۱» بولغانچیغه قدری یاگا معادله لری یاصی بارالار.]

[V نچی معادله نڭ «ت» سینی تابامز :

$$ت = \frac{۹ ی - ۳}{۴} \text{ یا که}$$

$$ت = ۲ ی + \frac{۳ - ی}{۴}$$

$\frac{۳ - ی}{۴}$ نام عدد بولورغه تیوش :

$$\frac{۳ - ی}{۴} = ن . بوندن «ن» تام عدد .$$

$$۳ - ی = ۴ ن \dots \dots (VI)$$

(IV) نچی معادله ده گئی نا معلوم «ی» عددنڭ مضروبى
«۱» . بوندن صوگ اوستده گئی کبی یاگا معادله لری یاصلی ؛
ئه شول «ی» نڭ (ایکنچی نا معلوم آرقلی) نیچه ایدیکن
یازابز :

$$۳ + ۴ ن = ی$$

«ی» دن ئلککنه بزنگ «ت» نا معلوم عددمز بار

$$ایدی . ت = ۲ ی + \frac{۳ - ی}{۴} . بونده «ی» اورنینه «۴»$$

ن + ۳ نی قویابز .

$$ت = ۲(۳ + ن) + \frac{۳ - ۳ + ۴ ن}{۴}$$

$$ت = ۸ ن + ۶ + \frac{۴ ن}{۴}$$

$$ت = ۸ ن + ۶ + ن$$

$$ت = ۹ ن + ۶$$

حاضر «س» نیده «ن» آرقلی تابو ممکن . اوستده -

$$رهك س = ت + ۱ + \frac{۳ + ت + ۴}{۲} ایدی . بوندهغی «ت»$$

اورنینه «۹ ن + ۶» نی قویابز :

$$س = \frac{۳ + ۴(۶ + ن)}{۹} + ۱ + ۲(۶ + ن)$$

$$س = \frac{۳ + ۲۴ + ۴ ن}{۹} + ۱ + ۱۲ + ن$$

$$س = ۱۸ ن + ۱۳ + \frac{۹(۳ + ۴ ن)}{۹}$$

$$س = ۱۸ ن + ۱۳ + ۳ + ۴ ن$$

$$س = ۲۲ ن + ۱۶$$

حاضر «ش» نیده شولوق «ن» آرقلی تابوب بولا :

$$\text{بزده ش} = ۴ س - ۲۵۴ + \frac{۹ س - ۱۲}{۲۲} \text{ شولای بولغاچ :}$$

$$\text{ش} = \frac{۱۲ - ۹(۱۶ + ن)}{۲۲} + ۲۵۴ - ۴(۱۶ + ن)$$

$$= \frac{۱۲ - ۹۰۱۶ + ۹۰۲۲}{۲۲} + ۲۵۴ - ۶۴ - ۴ ن =$$

$$= \frac{۱۲ - ۱۴۴ + ۹۰۲۲}{۲۲} + ۱۹۰ - ۴ ن =$$

$$= \frac{۹۰۲۲ + ۱۲ - ۱۴۴}{۲۲} + ۱۹۰ - ۴ ن =$$

$$= \frac{۲۲(۶ + ن)}{۲} + ۱۹۰ - ۴ ن =$$

$$= ۶ + ۹ ن + ۱۹۰ - ۴ ن =$$

$$۹۷ ن - ۷۴ =$$

$$۴۰ = ۱۰۰ - س - ش (I نچی معادله دن) . «س» بله$$

«ش» اورنینه «۹ ن + ۶» بله «۹۷ ن - ۱۸۴» نی قویابز

$$ج = ۱۰۰ - (۲۲ ن + ۱۶) - (۹۷ ن - ۱۸۴)$$

طرح قیلو قاعدەسی بوینچە جەیهنی آچقاندە اچنەگی
عددلرنڭ علامتلری آلسینا .

$$= 182 \times 97 - 16 - 12 - 100 = 40$$

$$= 268 - 119 =$$

شولای ایتوب :

$$\text{س} = 16 \times 22 \text{ ن}$$

$$\text{ج} = 268 - 119 \text{ ن}$$

$$\text{ش} = 97 - 184 \text{ ن}$$

«س، ج هم ش» هر برسی صفر دن زور .
شونڭ ایچون :

$$(1) 16 \times 22 \text{ ن} \leq$$

$$(2) 268 - 119 \text{ ن} \leq$$

$$(3) 97 - 184 \text{ ن} \leq$$

(1) نچی نڭ ایکی یاغندنه ۱۶نی آلوب تاشلیهز (بولار
آراسنده غی $\leq$ علامتی اوزگارمی) : ۲۲ ن $\leq$ - ۱۶ : ۲۲ گه
بوله مز :

$$\text{ن} \leq - \frac{16}{22}$$

بوندن آڭلاشلیدی «ن» عددی « $-\frac{16}{22}$ » گه قارا -

غانده کوبرهك ایکان . لکن بو بزگه کیرهك جواب توگل ،
چونکه بر باشدوق «ن» عددی صفر دن کیم توگل دیگان
ایدک . بو جوابنی تاشلیمز آنڭ کیره گی یوق .

(۲) نچی نڭ ایکی یاغینه ده «۱۱۹ ن» قوشابز (بونده ده
 $\leq$ علامتی اوزگارمی) $268 \leq 119 \text{ ن}$. بونی ۱۱۹ غه
بوله مز : $\frac{268}{119} \leq \text{ن} \frac{30}{119}$ عددی «ن» دن زور راق .

بوندن آڭلاشیلدا ، «ن» $\frac{30}{119}$ دن زور بولا آلی ایکانی .
قاریق ۳ نچی شرطنی . بونڭ ایکی یاغینه ده ۱۸۴ نی
قوشامز : ۹۷ ن $\leq 184 - 97$ گه بوله مز (چونکه بزگه «ن»
نڭ کوبمی ایکانن بلو کیرهك) :

$$\text{ن} \leq \frac{184}{97} \text{ یا که ن} \leq \frac{87}{97} \text{ ا}$$

یعنی «ن» $\frac{87}{97}$ عددندن زور راق .

(۲) نچی بله (۳) نچی شرطدن اوشبو نرسه آڭلاشیله :
«ن» عددی $\frac{30}{119}$ دن کوب بولا آلی هم $\frac{87}{97}$ ا دن کیم
بولا آلی - اول شوشی ایکی عددنڭ اورتاسنده . لکن بو
ایکی عدد آراسنده بی نه ایبه کوب عدد بار ؛ بولارنڭ
قایسیسنی صایلاب آلورغه ؟ . . بزنگ بیت بر شرطمز
بار «ن» نام عدد . ۲ $\frac{30}{119}$ بله $\frac{87}{97}$ عددلری آراسنده
باری برگنه تام عدد بار : ۲ . شولای بولغاچ «ن» = ۲ .

(اگر بو ایکی عدد آراسنده برگنده تام عدد بولماسه
ایدی - ، اول وقت بو مسئله محال بولور ایدی) .

«ن» بی تابقاچ «س ، ش هم ج» عددلرینیده تابو
ممکن ، چونکه آلاز همه سیده «ن» ارقلی کورسه تلگانلر :

$$\text{س} = 16 \times 22 \text{ ن} = 16 \times 44 = 60$$

$$\text{ج} = 268 - 119 \text{ ن} = 238 - 268 = 30$$

$$\text{ش} = 97 - 184 \text{ ن} = 184 - 194 = 10$$

بو جوابلر نی حاضر درستله ب قاراو ممکن $60 \times 30 \times$
 $100 = 100$ ،

۰ . ۶ . ۱۴۱ . ۳۰ . ۴۴ . ۱۰ . ۲۲۰ = ۱۰۰۰۰ تین
یا که ۱۰۰ سوم .

ع . بولداش .

اواره دن

بوغاچوف ترجمه حالی ، «ابن تیمیه» رساله سی ایله
«مشكاة الانوار فی لطائف الاخبار» اسمنده کتاب حقنده
اولان مکتوبلر ، کیله چک عددده درج اولنه چقلر در .

«ابن عربی» رساله سی هنوز باصلدیغی یوق ، شاید
اوشبو کونلر ده باصلور .

«مشهور خاتونلر» کتابی «وقت» اداره سنده یوق ،
طرویسکی شهرنده «خدمت» کتبخانه سنده اولسه کرک .

مدرسه عثمانیه ده عبد الله افندی علی الله اوغلینه :
بو کون گه قدر باصلمش «آثار» جزلرندن باشندن ۹ نچی غه

قدر اولانی برنچی جلد و ۹ نچی جزدن باشلاب ۱۶ نچی غه
قدر اولانی ایکنچی جلد حساب ایدلنور . هر ایکسینی

آیروم آیروم طشلاتوب (جلد اتوب) قویارغه ممکن .
۱۶ نچی دن باشلاب اوچونچی جلد اوله چقدر ، بونڭ هنوز

باصلدیغی یوق ، انشاء الله باصلور . حسن بن غازی
افندی گه ده جواب اوشبودر .

«وقت» مطبعه سنده

هر تورلی کتابلر ، خط واسچوط
بلانقهلری ، کانویرنلر ، طوی
و ضیافت ایچون زاپیسکلر ،
تبریک هم ویزیت کارتوچکلر
نفس و گوزل روشده اشلنه در .
چیتدن صورتوچیلرغه نیز مدنه
اشله نوب بیارله در .

«Вакт» газ. редакция Оренбургъ .